44. Tiistaina 15 päivänä huhtikuuta 1997

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Vaaleja

1) Erikoisvaliokuntien täydennysvaalit 1273

Kolmas käsittely

2) Hallituksen esitys laiksi työeläkevakuutusyhtiöistä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi ... ,,

Hallituksen esitys 255/1996 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 6/1997 vp

3) Hallituksen esitys laiksi Kuntien takauskeskuksesta annetun lain muuttamisesta ... 1275

Hallituksen esitys 245/1996 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 2/1997 vp

4) Hallituksen esitys laiksi yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetun lain muuttamisesta ... ,,

Hallituksen esitys 11/1997 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 3/1997 vp

Toinen käsittely

5) Hallituksen esitys eräiksi muutoksiksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusta koskevaan lainsäädäntöön ... ,,

Hallituksen esitys 12/1997 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 4/1997 vp

6) Hallituksen esitys laiksi säteilylain 72 §:n kumoamisesta ... 1277

Hallituksen esitys 209/1996 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 3/1997 vp

Ensimmäinen käsittely

7) Hallituksen esitys laiksi taidenäyttelyiden valtiontakuusta annetun lain 4 §:n muuttamisesta ... 1284

Hallituksen esitys 27/1997 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 5/1997 vp

8) Hallituksen esitys laeiksi luopumiseläkelain ja maatalousyrittäjien luopumiskorvauksesta annetun lain 25 §:n muuttamisesta ... 1285

Hallituksen esitys 28/1997 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 1/1997 vp

Lähetekeskustelu

9) Hallituksen esitys liikennerikoksia koskevan lainsäädännön uudistamisesta 1289

Hallituksen esitys 32/1997 vp

10) Hallituksen esitys oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta ... 1291

Hallituksen esitys 33/1997 vp

11) Hallituksen esitys laiksi ortodoksisesta kirkkokunnasta annetun lain muuttamisesta 1294

Hallituksen esitys 34/1997 vp

12) Hallituksen esitys laiksi opintotukilain muuttamisesta 1295

Hallituksen esitys 35/1997 vp

13) Hallituksen esitys laiksi tuontipolttoaineiden velvoitevarastoinnista annetun lain muuttamisesta 1298

Hallituksen esitys 36/1997 vp

14) Hallituksen esitys laeiksi pitkäaikaistyöttömien omaehtoisen opiskelun tukemisesta ja opintotukilain 6 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 37/1997 vp

15) Lakialoite laiksi tuomareiden nimittämisestä 1300

Lakialoite 23/1997 vp (Markku Pohjola /sd ym.)

16) Lakialoite laiksi vuokra-asuntolainojen korkotuesta annetun lain muuttamisesta 1305

Lakialoite 24/1997 vp (Margareta Pietikäinen /r)

17) Lakialoite laiksi alkoholilain 16 §:n muuttamisesta ..... „

Lakialoite 25/1997 vp (Päivi Räsänen /skl ym.)

Mietintöjen pöydällepano

18) Hallituksen esitys laiksi ulosottolain muuttamisesta 1310

Hallituksen esitys 8/1997 vp
Lakivaliokunnan mietintö 3/1997 vp

19) Hallituksen esitys laiksi autoverolain muuttamisesta 1310

Hallituksen esitys 244/1996 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 4/1997 vp
Toivomusaloite 51/1995 vp, 14/1996 vp

20) Hallituksen esitys laeiksi ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta annetun lain muuttamisesta sekä Euroopan talousalueen valtioiden kansalaisten koulutuksen ja ammatillisen harjoittelun tunnustamisesta annetun lain muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 248/1996 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 4/1997 vp

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Anttila U., Aura, Brax, Dromberg, Ihamäki, Jansson, Kanerva I., Kanerva S., Karpio, Kautto, Kemppainen, Kiljunen, Komi, Koskinen M., Krohn, Laitinen, Leppänen P., Lipponen, Manninen, Niinistö, Norrback, Partanen, Rinne, Rosendahl, Tarkka, Tulonen, Vehkaoja, Virtanen, Vistbacka ja Vähänäkki.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Virtanen, Kautto, Kiljunen, Kanerva I., Dromberg ja Jansson.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat

tästä päivästä sairauden vuoksi edustajat M. Koskinen, Laitinen ja Partanen, virkatehtävien vuoksi edustajat Aura, Lipponen, Niinistö ja Norrback sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Dromberg, Kiljunen, Manninen ja Tarkka sekä

tämän kuun 18 päivään sairauden vuoksi ed. Rinne, virkatehtävien vuoksi edustajat Karpio, Komi, P. Leppänen, Vistbacka ja Vähänäkki sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat S. Kanerva, Tulonen ja Vehkaoja.

U-asiat

P u h e m i e s : Ilmoitetaan, että 10 päivänä huhtikuuta 1997 päivätyllä valtioneuvoston kirjelmällä ovat puhemiehelle saapuneet valtiopäiväjärjestyksen 54 b §:ssä tarkoitetut Euroopan unionin asiat n:ot U 9 ja 10.

Ilmoitetaan edelleen, että puhemies on tänään toimittanut mainitut asiat käsiteltäviksi suureen valiokuntaan, jolle asian n:o U 9 osalta valtiovarainvaliokunnan ja asian n:o U 10 osalta liikennevaliokunnan on annettava lausunto.

Kirjalliset kysymykset

P u h e m i e s : Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 107, 109, 111, 119, 121, 127, 130—133, 149—151, 156—158 ja 161. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

P ä i v ä j ä r j e s t y k s e s s ä o l e v a t a s i a t :

1) Erikoisvaliokuntien täydennysvaalit

P u h e m i e s : Päiväjärjestyksen 1) asiana on erikoisvaliokuntien täydennysvaalit.

Kun talousvaliokunnan ja ympäristövaliokunnan täydennysvaaleja varten vaalisäännön 7 ja 19 §:n mukaisesti jätetyissä ehdokaslistoissa, jotka puhemies on tänään tarkastanut ja hyväksynyt, on valiokuntien jäseniksi ja varajäseniksi ehdotettu valittaviksi yhtä monta kuin vaaleissa on valittavia, totean vaalisäännön 10 §:n nojalla, että vaalit ovat yksimieliset ja että valituiksi ovat tulleet ehdokaslistojen mukaisesti:

talousvaliokunnan jäseneksi ed. Ryhänen ja häneltä vapautuvalle varajäsenen paikalle ed. Kiviniemi sekä

ympäristövaliokunnan jäseneksi ed. Vehviläinen ja häneltä vapautuvalle varajäsenen paikalle ed. Kiviniemi.

Asia on loppuun käsitelty.

2) Hallituksen esitys laiksi työeläkevakuutusyhtiöistä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 255/1996 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 6/1997 vp

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelu:

Ed. H y s s ä l ä : Arvoisa rouva puhemies! Keskustan ryhmä valiokunnassa ei saanut lävitse näkemystään, jossa korostimme Suomen Yrittäjien osuutta ja Suomen Yrittäjien ottamista mukaan työnantajia edustavaan keskusjärjestöön tämän nimenomaisen asian käsittelyssä. Yrittäjäystävällisyyttä eduskunnassa kyllä puheissa on löytynyt sekä oikealta että vasemmalta, mutta sitten kun on pitänyt tulla käytännön toimiin, näin ei ole tapahtunut. Ehdotankin hyväksyttäväksi lausumaa, joka kuuluu seuraavasti:

"Eduskunta edellyttää, että arvioitaessa keskeisiä työnantajia edustavia keskusjärjestöjä on otettava huomioon eri keskusjärjestöjen vakuutuskannan osuus asianomaisessa eläkeyhtiössä ja että myös Suomen Yrittäjät ry:tä on pidettävä lain tarkoittamana työnantajia edustavana keskusjärjestönä."

Ed. S k i n n a r i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tässä valiokunnan mietinnössä tämä ponsi, tosin toisella tavoin kirjoitettuna, on mukana, ja se myös mahdollistaa sen, mitä ehdotuksessa ajetaan takaa, joten siinä mielessä pontta ei mielestäni tarvita. Käytäntö tulee osoittamaan, miten teollisuuden TT ja palvelualojen PT työnantajajärjestöinä ja Suomen Yrittäjät pystyvät sopimaan siitä, miten pienten yrittäjien edustus yhtiöiden hallinnossa järjestetään, koska on toisaalta ihan totta, että pienet yritykset maksavat näiden eläkeyhtiöiden usean miljardin, joidenkin lähemmäs 10 miljardin, markan vuotuisesta maksutulosta suurimman osan, ainakin suuren osan.

Tässä mielessä valiokunta ja eduskunta tulee tätä asiaa seuraamaan, kuten siinä toisessa ponnessa, jonka valiokunta on hyväksynyt ja eduskunta kohta hyväksyy, edellytetään, että hallitus vuoden 98 loppuun mennessä antaa vielä tälle eduskunnalle selvityksen siitä, miten näiden yhtiöiden hallinto on käytännössä toteutunut myös tässä ponnessa mainitun asian osalta.

Ed. L ä m s ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Mielestämme mietinnössä esitetty kanta ei ole riittävän selkeä eikä takaa sitä, että Suomen Yrittäjillä olisi mahdollisuus päästä hallintoelimiin mukaan, koska asia tavallaan jää käytännön saneltavaksi. Sen takia haluamme tä-

män ponnen tähän tuoda, ja kannatan ed. Hyssälän esittämään ponsilauselmaa.

Ed. Vanhanen: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Hyssälän tekemää ponsiehdotusta.

Samalla vastaan ed. Skinnarille. Valiokunnan mietinnössä todetaan: "Valiokunta edellyttää, että työeläkeyhtiöiden hallinnossa taataan pienyritysten edustus, jotta pienyrittäjät ja pienyritykset riittävässä määrin otetaan huomioon muun muassa takaisinlainaus- ja sijoitustoiminnassa". Onhan tämä lausuma siihen suuntaan, mutta jokainen tietää, että tämä edustuskiista ennen muuta koskettaa Suomen Yrittäjät -järjestöä, joka kiistatta edustaa hyvin laajasti pienyrittäjäkenttää. Minusta tämä kiista on sillä tavalla selkeästi ratkaistava, että eduskunta selvästi ilmaisee sen, että Suomen Yrittäjät ry on se järjestö, joka pieniä yrityksiä edustaa. Näillä pienillä yrityksillä on joissakin vakuutusyhtiöissä jopa enemmistö vakuutuskannasta, ja olisi minusta perin omituista, jos heitä edustava järjestö ei saisi edustaa heitä myös vakuutusyhtiön hallinnossa.

Ed. Kankaanniemi: Arvoisa puhemies! Luin myös valiokunnan mietintöön sisältyvä ponnet, ja täytyy sanoa, että kyllä ne ovat niin ympäripyöreitä, että Suomen Yrittäjät ry:tä, joka nykyisin edustaa pienyrittäjäkenttää, ei näistä selkeästi löydy tässä mielessä, kuin ed. Hyssälän ponnessa on esitetty.

Nykyinen hallitus on kehuskellut matkan varrella sillä, että pienyrittäjät ovat päässeet lähelle tai jopa neuvottelupöytiin yritystoimintaa, työelämää ja myös työehtosopimuksia käsiteltäessä. On tietysti hyvä, jos näin on tapahtunut, mutta jotta tämä linja selkeytyisi ja tulisi aivan yksiselitteiseksi, kristillisen liiton ryhmä pitää pontta paikallaan olevana ja kannatamme sitä. Toivomme, että sekä oikealla että vasemmalla yrittäjien asema nyt tällä tavalla eduskunnan toimesta vahvistetaan.

Ed. Skinnari (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jotta tämä asia nyt vielä kerran tulisi selväksi, niin eduskunnan hyväksymä ponsi ja käytäntö toki mahdollistaa sen, että Suomen Yrittäjät on mukana yritysten hallinnossa. Valiokunta on halunnut korostaa sitä, että siellä on nimenomaan pienten yritysten edustus riippumatta siitä, mihin näistä järjestöistä yrittäjä tai yritys kuuluu. Käytännössä tilanne on sellainen, että pienyrittäjiä kuuluu myös PT:n ja TT:n jäseniin. Jos ajatellaan käytännön tilannetta — jos tästä ponnen asiasta pidettäisiin kiinni — ei kai ole kovin vaikeata, jos esimerkiksi vakuutusyhtiö Ilmarisessa valitaan PT:n jäsen eli palvelualojen pieni yrittäjä, että hän saman tien voisi liittyä Suomen Yrittäjät ry:n jäseneksi. Tätä kautta asia muodollisesti toteutuu, jos tätä pidetään tärkeänä.

Mutta tärkeintä tässä minusta on se, mikä ei ole käytännössä toteutunut sillä tavoin kuin pitäisi, että hallinnossa on todella pienten yritysten edustajia. Eräästäkin yhtiöstä kerrottiin, että heillä pienin yritys, joka on mukana, on tuhannen hengen yritys. Ei se ole mikään pienyritys; itse tarkoitan pienellä yrityksellä yritystä, jossa on enintään kymmenen työntekijää.

Ed. Ryhänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Nimenomaan näillä pienyrittäjillä, jotka pääosin ovat Suomen Yrittäjät ry:ssä, on ammattiosaamista ja tietämystä, jolla on suuri merkitys näiden rahastojen hallinnoinnissa. Korostaisin sitä, että hyvällä rahastoinnin hallinnolla pystytään myös työllisyyttä hoitamaan, koska sijoitustoiminnasta on kysymys.

Meillä oli viime syksynä ajankohtaiskeskustelu yrittäjyyden edellytysten parantamisesta, laaja keskustelu, jossa olimme järkyttävästi yhtä mieltä. Erityisesti korostaisin kokoomuksen suuntaan: Missä teidän nappulanne tässä asiassa nyt on?

Ed. Kokkonen: Arvoisa rouva puhemies! Kyllä meillä oli hyvin vahvasti esillä valiokunnassa se näkemys, että Suomen Yrittäjät ry ansaitsi tulla mainituksi lakitekstissä, mutta kun emme saaneet siitä yksimielisyyttä, niin katsoimme, että ponsi riittää tässä vaiheessa. Siellähän on seurantaklausuuli myös, joten jos tämä ei johda riittäviin toimenpiteisiin, seurannan perusteella voimme ryhtyä eduskunnassa asianmukaisiin toimenpiteisiin tulevaisuudessa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Keskustelussa on ed. Hyssälä ed. Vanhasen kannattamana ehdottanut perusteluissa lausuttavaksi: "Eduskunta edellyttää, että arvioitaessa keskeisiä työnantajia edustavia keskusjärjestöjä on otettava huomioon eri keskusjärjestöjen vakuutuskannan osuus asianomaisessa eläkeyhtiössä ja että myös Suomen Yrittäjät ry:tä on pidettävä lain tarkoittamana työnantajia edustavana keskusjärjestönä."

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

P u h e m i e s : Lopuksi päätetään perustelulausumaehdotuksesta.

Äänestys ja päätös:

Mietintö "jaa", ed. Hyssälän ehdotus "ei".

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 112 jaa- ja 50 ei-ääntä; poissa 37. (Ään. 1)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

3) Hallituksen esitys laiksi Kuntien takauskeskuksesta annetun lain muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 245/1996 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 2/1997 vp

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

4) Hallituksen esitys laiksi yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetun lain muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 11/1997 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 3/1997 vp

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

5) Hallituksen esitys eräiksi muutoksiksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusta koskevaan lainsäädäntöön

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 12/1997 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 4/1997 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on hallintovaliokunnan mietintö n:o 4. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. K o r t e n i e m i : Arvoisa rouva puhemies! Lakiesitys on muutoin perusteltu ja hyväksyttävissä, mutta 51 §:ää ei tulisi säätää esitetyssä muodossa.

Esitys 51 §:ksi merkitsee sitä, että vastoin eduskunnan viime joulukuussa tekemää päätöstä, jonka mukaan valtionosuuden perusteena olevat opetus- ja kulttuuritoimen yksikköhinnat tulisi tarkistaa kahden vuoden välein vastaamaan todellisia kustannuksia, nyt esitetään tarkistuksen siirtämistä kahdella vuodella eli vasta neljän vuoden perästä tehtäväksi. Näin menetellen yksikköhinnat pidetään keinotekoisesti todellisia kustannuksia alemmalla tasolla. Ylimääräiset kustannukset jäisivät näin menetellen kuntien ja koulujen muiden ylläpitäjien yksin kustannettaviksi. Esimerkiksi vuoden 1997 yksikköhintoihin verrattuna todelliset kustannukset olivat jo yli 2 miljardia markkaa korkeammat kuin valtionosuusperusteiksi hyväksytyt kustannukset. Tämä merkitsee kunnille ja koulujen muille ylläpitäjille arviolta yli miljardin markan lisäkustannusta.

Tosiasiassa hallitus vastoin lupauksiaan jatkaa näin valtionosuusleikkauksiaan, kun se tällä lainmuutoksella aiheuttaa sen, ettei vuoden 1999 yksikköhintoja voidakaan tarkistaa todellisia kustannuksia vastaaviksi. Nyt tarkistus siirretään vuoteen 2001, ellei ajankohtaa myöhemmillä lainmuutoksilla siirretä vielä sitäkin kauemmaksi.

Minusta kuntien ja koulujen muiden ylläpitäjien taloudellisia rasituksia ei tule lisätä. Siksipä esitys 51 §:n säätämisestä esitetyssä muodossa

tulisi hylätä. Tulen tekemään lain yksityiskohtaisessa käsittelyssä tätä tarkoittavan esityksen. Jos esitykseni 51 §:n osalta tulee hyväksytyksi siitä seuraa, että myös 3.—5. lakiehdotukset tulee hylätä.

Ed. Gustafsson: Arvoisa puhemies! Aina silloin, kun on kysymys opetus- ja koulutusasioista, kaikki säästöt ja leikkaukset tuntuvat pahoilta. Tässä hallituksen esityksessä on kuitenkin myös kysymys siitä, että hallitus tässä yhteydessä paikkaa sitä, mikä käy ilmi valiokunnan mietinnöstä. Hallitus lisäsi kunnan rahoitusosuutta vuodelle 97. Tarkoitus oli, että lisäys kompensoitaisiin asumistuen ja toimeentulotuen yhteensovituksesta kunnille aiheutuvilla säästöillä. Mainitun hankkeen jäätyä toteutumatta kuntien rahoitusosuutta opetustoimen ja kirjaston käyttökustannuksiin ehdotetaan vastaavasti alennettavaksi.

Ed. Korteniemi ei puheenvuorossaan todennut, että lakiesityksellä kuitenkin turvataan yksikköhintojen oikea taso ammattikorkeakouluissa ja ammattikorkeakoulujen pohjana olevissa ammatillisissa oppilaitoksissa ammattikorkeakoulujärjestelmän vakiintumisen edellyttämänä siirtymäkautena.

Ed. Kankaanniemi: Arvoisa puhemies! Ensinnäkin totean, että ed. Gustafsson puhui eri pykälästä kuin ed. Korteniemi.

51 §:n osalta on todettava se, mitä sivistysvaliokunta lausunnossaan hallintovaliokunnalle toteaa: "Valiokunta ei voi pitää hyvänä sitä, että hallituksen esitys jättää huomiotta eduskunnan päätöksen, jonka mukaan yksikköhinnat tarkistetaan toteutuneiden kustannusten perusteella joka toinen vuosi. Valiokunta kiinnittääkin jälleen huomiota siihen, että yksikköhinnat eivät vastaa todellisia kustannuksia. Valiokunnan mielestä opetus- ja kulttuuritoimen puolella ei ole enää mahdollisuuksia jatkossa vähennyksiin koulutuksen perusturvan järkkymättä. Yksikköhinnoilla on kuitenkin ohjaavaa vaikutusta kunnallisten ylläpitäjien toimintaan eikä yksityisillä ylläpitäjillä ole mahdollisuutta korvata saamatta jääviä valtionosuuksia muilla julkisilla tulon lähteillä."

Sivistysvaliokunnan asiantuntijalausunto ei valitettavasti vaikuttanut hallintovaliokunnan kantaan, vaan tämä hyväksyi hallituksen esityksen, mikä merkitsee uusia 2 miljardin markan säästöjä kuntasektorille, eikä niitä korvata tällä tavalla, mitä ed. Gustafsson äsken mainitsi.

Esitys on säästölaki ja kohtuuton, koulutuksen perusturvaa romuttava laki. Tulen kannattamaan ed. Korteniemen tekemiä muutosesityksiä.

Ed. Korteniemi: Arvoisa rouva puhemies! Ed. Gustafssonin puheenvuoron johdosta totean, että on totta, että lakiehdotukseen sisältyy tiettyjä parannuksia. Ne mielelläni olen valmis hyväksymään. Muutosta haluan vain 51 §:ään. Se, että joiltakin osin tehdään parannuksia, ei oikeuta tekemään näin suuria huononnuksia, kuin mistä tässä on kysymys.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Eduskunta ryhtyy ensimmäisen lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

9 ja 40 § hyväksytään keskustelutta.

51 §

Keskustelu:

Ed. Korteniemi: Arvoisa rouva puhemies! Ehdotan, että pykälä vastalauseen mukaisesti poistetaan.

Ed. Kankaanniemi: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Korteniemen tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Keskustelussa on ed. Korteniemi ed. Kankaanniemen kannattamana ehdottanut, että pykälä poistettaisiin.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö "jaa", ed. Korteniemen ehdotus "ei".

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 104 jaa- ja 46 ei-ääntä; poissa 49. (Ään. 2)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

51 a §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike hyväksytään keskustelutta.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta

toisen lakiehdotuksen 1 ja 2 §, johtolause ja nimike,

kolmannen lakiehdotuksen lakiteksti, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,

neljännen lakiehdotuksen lakiteksti, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä

viidennen lakiehdotuksen lakiteksti, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ed. Virtanen merkitään läsnä olevaksi.

---

6) Hallituksen esitys laiksi säteilylain 72 §:n kumoamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 209/1996 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 3/1997 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on työasiainvaliokunnan mietintö n:o 3. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. R ä s ä n e n : Arvoisa puhemies! Tämän esityksen ja mietinnön oleellisin kysymys on se, tuleeko työsuojelun olla lakiin ja asetukseen perustuva oikeus vai sellainen etuus, jonka työntekijät joutuvat taistelemaan itselleen työmarkkinaneuvottelupöydissä. Hallituksen esityksessähän ehdotetaan kumottavaksi säteilylain 72 §, jonka mukaan asetuksella säädetään sairaalassa tai terveyskeskuksessa työskentelevien henkilöiden säteilylomasta. Jatkossa työmarkkinaosapuolten tulisi sopia keskenään säteilylomaoikeudesta.

Työasiainvaliokunnan mietinnön kanta on mielestäni hämmentävä ja sekava. Näyttää siltä, että valiokunnalla ei ole riittänyt ehkä työllisyysongelmiensa keskellä voimia asian kunnolliseen käsittelyyn. Mietinnön luettuani vakuutuin siitä, että esitys oli väärän valiokunnan käsittelyssä. Jälkikäteen arvioiden sosiaali- ja terveysvaliokunnan olisi tullut ottaa asia käsittelyyn vähintään lausunnon muodossa.

Valiokunnan mietinnössä säteilylomaa pidetään selkeästi työsuojelukysymyksenä, jopa niin, että viitataan samassa yhteydessä perusoikeuksiin. Kuitenkin valiokunta on siis tässä ottanut sen kannan, että se hyväksyy hallituksen esityksen. Mielestäni tämä kysymys on hyvin periaatteellinen. Työsuojelun tulee olla lakisääteistä. Työsuojelu on työntekijän oikeus, ei mikään etuus. Sitä ei saa jättää asiaksi, jonka työntekijäpuoli joutuisi neuvottelupöydissä itselleen taistelemaan muiden etuisuuksien rinnalla.

Jos ja kun säteilyloma on ensisijaisesti nimenomaan työsuojeluasia eikä palkkaetu, eduskunta ei mielestäni saisi väistää vastuutaan ja luovuttaa tällaista asiaa työmarkkinaosapuolten sovittavaksi. Haluan vielä korostaa sitä, että mikäli valiokunta olisi tässä perustellusti päätynyt sellaiseen kantaan, että säteilylomalla ei ole työsuojelullista merkitystä, vaan kyseessä on lähinnä palkkaetuus, silloin mietinnön lopputulos olisi ollut hyväksyttävä.

Mietinnössä on hyvin suuri osuus annettu sille, miten voitaisiin kiertää Euroopan sosiaalisen peruskirjan velvoitteet, kuitenkaan löytämättä toimenpiteelle asiallisia perusteluja. Itse asiassa mietintö pikemminkin tuo asian käsittelyyn ainekset, joita voidaan jatkossa käyttää hallituksen esitystä ja eduskunnan mahdollisesti tekemää päätöstä vastaan.

Suomihan liittyi vuonna 1961 laadittuun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan vuonna 1991. Peruskirja on Euroopan neuvostossa sosiaalisia oikeuksia koskeva täydennys Euroopan ihmisoikeussopimuksen järjestelmään. Sen valvonta perustuu sopimusvaltioiden hallitusten määräajoin tapahtuvaan raportointiin. Peruskirjan 2 artiklan 4. kohdan mukaan sopimusvaltio sitoutuu "määräämään, että säädetyissä vaarallisissa tai terveydelle haitallisissa ammateissa työskenteleville työntekijöille myönnetään ylimääräistä palkallista lomaa tai lyhennetty työaika". Suomi päinvastoin kuin muutamat Pohjoismaat sitoutui kyseiseen kohtaan peruskirjan ratifioinnin yhteydessä ja on siksi velvollinen noudattamaan sen velvoitteita. Kun Suomi ensimmäisen kerran raportoi velvoitteiden noudattamisesta, se raportoi nimenomaan sairaaloiden ja terveyskeskusten säteilytyöstä sopimuskohdassa tarkoitettuna vaarallisena tai haitallisena työnä.

Oikeustieteen tohtorin, apulaisprofessori Martin Scheininin mukaan tämä asetelma merkitsee sitä, että jos säteilylomista luovutaan sairaaloissa ja terveyskeskuksissa, Suomen hallituksen olisi vakuuttavasti kyettävä perustelemaan sosiaalisen peruskirjan noudattamista valvovalle asiantuntijakomitealle, että kyseistä työtä ei enää ole pidettävä sopimuskohdan tarkoit-

tamassa mielessä vaarallisena tai haitallisena. Hänen mukaansa oikeudellisen asetelman kannalta perusteluvelvollisuudelle asetettava vaatimustaso tulee olemaan varsin korkea parista syystä. Ensinnäkin hallituksen esitys on perusteltu siten, että vastaisuudessa suojelu toteutuisi työehtosopimuksin,. mikä ei siis ilmennä sitä, että työ sinänsä olisi menettänyt vaarallisen tai haitallisen luonteensa. Toiseksi terveydenhuollossa on tilastojen mukaan ainakin kymmeniä työntekijöitä, joiden säteilyaltistus on suurempi kuin 5 millisievertiä vuodessa, ja tämän tason ylittäviä säteilyaltistuksia saavien työntekijöiden määrä on viime vuosina pikemminkin kasvanut kuin vähentynyt.

Hän jatkoi vielä näin, että hänen johtopäätöksensä on se, että jos säteilylain 72 § esityksen mukaisesti kumotaan ja tämä johtaa terveydenhuollon säteilylomien poistumiseen tai lyhenemiseen, Suomen hallituksen on perusteltava asia Euroopan sosiaalisen peruskirjan toteuttamista koskevassa määräaikaisraportissa olennaisesti paremmin kuin hallituksen esityksessä on tehty.

Vielä samainen Martin Scheinin jatkaa, että siirtämällä asian työehtosopimuksin sovittavaksi valtio ei vapaudu vastuustaan sopimuskohdan nojalla, ja vastaisuudessa olisi Suomen siksi selvitettävä säteilytyössä annettavan ylimääräisen loman määräytymistä koskevien työehtosopimusten sisältö ja kattavuus raportoidessaan velvoitteiden toteutuksesta. Jos asiantuntijakomitea pitäisi sairaaloiden ja terveyskeskusten säteilytyötä ylimääräistä lomaa edellyttävänä vaarallisena työnä ja asian siirtäminen julkisen vallan sääntelystä työehtosopimuksin sovittavaksi olisi käytännössä johtanut säteilylomien lakkaamiseen, Suomen epäilemättä katsottaisiin rikkoneen 2 artiklan 4. kohtaa.

Säteilyturvakeskuksen ylläpitämien säteilytyöntekijöiden seurantatietojen mukaan terveydenhuollossa toimivien työntekijöiden säteilyannokset ovat kasvaneet tasaisesti ja itse asiassa kaksinkertaistuneet vuodesta 1990 vuoteen 1995. Suojautumisesta huolimatta terveydenhuollossa säteilyannokset ovat selvästi korkeammat kuin esimerkiksi teollisuuden työntekijöillä. Tämä johtuu tietysti siitä, että hoito- ja tutkimustyössä suojautumiskeinot ovat huomattavasti rajatummat kuin teollisuudessa. Säteilyaltistuksen lisääntymiseen on ennen kaikkea vaikuttanut uusien tutkimusmenetelmien kehittyminen, joissa säteilyaika on pitkä. Röntgenlaitteita hyväksi käyttävät, radiologisia tutkimusmenetelmiä hyväksi käyttävät lääkärit tekevät nykyisin hyvinkin pitkiä tutkimuksia ja hoitoja, joissa he ennen kaikkea altistuvat suurille säteilyannoksille. Tässä suhteessa hallituksen esityksen perustelut antavat virheellisen käsityksen, kun ne antavat ymmärtää, että säteilytyön terveysriskit olisivat vähentyneet.

On selvää, että säteilyloma ei suinkaan korjaa tapahtuneita säteilyvaurioita. Kuitenkin työajan lyhennys säteilyloman muodossa vähentää altistumisaikaa säteilylle. Itse asiassa altistumisen vähentyminen onkin ainoa keino vähentää mahdollisia säteilyvaurioita tavalla tai toisella: joko erilaisia suojaimia ja suojauskeinoja käyttämällä tai altistumisaikaa vähentämällä.

Säteilyloman poistamista on perusteltu muun muassa sillä, että loma on niin lyhyt, että sen työsuojelullinen vaikutus on pieni. Mielestäni tällainen lähestymistapa on kestämätön. Jos kerran loma on liian lyhyt, sitähän pitäisi mieluummin pidentää eikä vaarantaa nykyisenkin loman pitämistä. Esimerkiksi Kreikassa lakisääteinen säteilyloma on kuukauden pituinen.

Lisäksi asiaa voitaisiin tarkastella työn jakamisen näkökulmasta. Tässä tapauksessa työsuojelu on jopa työllistävää, mistä työllisyyden ja yhteisvastuun hallituksen luulisi olevan kiinnostunut. Säteilylomien aikana voidaan työllistää vuosittain pelkästään röntgenhoitajia noin 80. Tästä näkökulmasta työsuojelu säteilyloman muodossa on yhteiskunnalle erittäin edullista. Säteilylomien aiheuttama kustannuserähän on 9 miljoonaa markkaa. Jos verrataan sitä kuntasektorin kokonaispalkkasummaan, joka vuonna 95 oli 44 miljardia markkaa, ei ole todellakaan suuresta erästä kysymys.

Mietinnössään valiokunta korostaa sitä, ettei valtio todellakaan vapaudu Euroopan sosiaalisen peruskirjan mukaisesta velvoitteesta siirtämällä säteilyloman työehtosopimusasiaksi. Mutta ihmetyttää vain se, millä tavoin valtio aikoo asian hoitaa, huolehtia tästä velvoitteesta jatkossa. Kunnallinen työnantajapuoli on hyvin selkeästi jo ilmoittanut, ettei tule säteilylomia jatkossa myöntämään. Jos ajatellaan viime aikojen tapahtumia, valtiovallan edustajat ovat olleet varsin voimattomia työmarkkinajärjestöjen edessä poliittiselta painoarvoltaan paljon merkittävämmissäkin kysymyksissä. Jos esimerkiksi työministeri ei ole pystynyt edistämään järkevää työn jakamista työvuorotteluvapaalainsäädännön kehittämisellä etujärjestöjen kampituksen vuoksi, kuka valtiovallan edustaja pystyisi jatkossa takamaan, että Euroopan sosiaalisen pe-

ruskirjan mukainen velvoite säteilylomista näissä pöydissä hyväksyttäisiin?

Haluaisin vielä herätellä eduskunnan vastuuta tämän asian kohdalla apulaisoikeusasiamies Riitta-Leena Paunion sanoin. STTK:han teki asiasta kantelun eduskunnan oikeusasiamiehelle, ja Paunio totesi näin: "Eduskunta päättää käsitellessään hallituksen esitystä muun ohella kyseisen lainsäädännön suhteesta Euroopan sosiaalisen peruskirjan määräyksiin." Eduskunta päättää sen, miten tämä asia suhtautuu Euroopan sosiaalisen peruskirjan määräyksiin.

On varsin todennäköistä, että mikäli eduskunta hyväksyy lain tällaisenaan ja varsinkin tällaisen mietinnön kera, asiasta tulee seuraamaan kallis ja ikävä kantelukierros. Tämän vuoksi aion ilman muuta kolmannen käsittelyn yhteydessä esittää tämän esityksen hylättäväksi.

Ed. Kautto merkitään läsnä olevaksi.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Törnqvist.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Tapani ei ole tehdä näin, mutta teen nyt poikkeuksen ja myönnän, että en ole asiantuntija tässä asiassa. Kuitenkin keskusteltuani juuri tästä asiasta sunnuntain seudussa eräiden alan asiantuntijoiden, sairaalatyöntekijöiden, kanssa sitä hämmästeltiin hyvin paljon noin ruohonjuuritasolla siitä syystä, että säteilyn vaaran ja määrän ratkaisee hyvin paljolti se, että meillä useissa sairaaloissa röntgenkoneet ja -laitteet ovat hyvin vanhanaikaisia, jopa osin viallisia. Kun olin itse viime kesänä tilanteessa, jossa jouduin makaamaan sellaisen röntgenkoneen läheisyydessä, katselin, että oli aika surkea ja vaarallisen näköinen. Todennäköisesti laitteiden kuntopuoli aiheuttaa aikamoisia riskejä.

Näin ollen on aika erikoista, että kun pitäisi pyrkiä erilaisilla suojatoiminnoilla, ennen kuin tällaisia lakeja hyväksytään, asia hoitamaan, näitä ei ole toteutettu eikä pystytä toteuttamaan. Laitekanta koko ajan vanhenee ja aiheuttaa tiettyjä vaaratekijöitä.

On esitetty myös sitä, että työntekijöitä kierrätettäisiin röntgenalueen työpisteissä. Se on tietysti mahdollista, mutta se on tietysti röntgenpuolella erikoisen koulutuksen saaneiden hoitajien ja lääkärien työtä. Toisin sanoen kierrätysmahdollisuus on nähdäkseni suhteellisen vähäinen.

Minä ajattelen ihan ruohonjuuritasolla tätä asiaa enkä kansainvälisten säännösten pohjalta. Minä ihmettelen, että tämän tyyppisissä asioissa riskeerataan työntekijöiden terveys ja lähdetään tämän tyyppisiä lakeja tekemään.

Ed. A n t v u o r i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Räsäsen puheenvuoroon sen verran, että ihmettelen vähän sitä, kun hän sanoi, että uudet tutkimusmenetelmät lisäävät säteilyvaaraa, kun on pitkiä tutkimuksia. Minä luulen, että enemmänkin se on päinvastoin, että uudet, hienot koneet vähentävät sitä, mutta taas, niin kuin ed. Aittoniemi sanoi, vanhat röntgenlaitteet ovat riski.

Samaa mieltä olen ed. Räsäsen kanssa siinä, että työsuojelun on ehdottomasti oltava lakisääteistä. Ei se voi olla mikään etu, vaan sen täytyy olla oikeus. Minusta se on myös ongelma tässä asiassa, että tämän lain jälkeen tällaisesta oikeudesta jouduttaisiin työmarkkinaneuvotteluissa sopimaan. Se tuntuu aika kohtuuttomalta.

Ihmettelin myös mietinnön jotenkin selittelevää, sekavaa vaikutelmaa siitä, miksei nyt haluta noudattaa Euroopan sosiaalisen peruskirjan velvoitetta. En tiedä, onko nyt kauhean viisasta menetellä näin, koska minulla on myös sellainen tunne, että tästä asiasta tulee suuren luokan riita.

Ed. K a a r i l a h t i : Rouva puhemies! Hyvät edustajat! En aio avata perusteellista keskustelua tästä asiasta. Voin pitkälti yhtyä ed. Räsäsen esittämiin näkökulmiin. Valtion kannaltahan lakiesitys ei kovin suuri ja merkittävä ole. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan se koskettaa valtion työntekijöistä kuutta henkilöä. Kuntaalalla tällä saattanee olla merkitystä taloudellisesti noin 2 000—2 500 henkilön lomaoikeudelle.

Mielestäni hallituksen esitys, jota nyt käsitellään, on taloudellisesti pienen luokan kysymys mutta periaatteelliselta puolelta erittäin suuri. Periaatteellinen puoli mielestäni tulee siitä, että nyt tehdään linjaratkaisu siitä, millä tasolla työsuojeluun liittyvät kysymykset säädetään. Vaikka kohderyhmä on pieni, itse olen, kuten ed. Antvuori, sitä mieltä, että silloin, kun katsotaan nämä kysymykset työsuojelullisiksi, niiden pitää olla lakisääteisiä. Siihen myös työasiainvaliokunta viittaa kahteen otteeseen, jopa viitaten hallitusmuodon 15 §:n 1 momenttiin eli siihen, että valtio ei vastuutaan pysty pakenemaan.

Periaatteellinen puoli on se, että työsuojelulliset kysymykset, joita ei kiistatta biologisesti ja lääketieteellisesti voida osoittaa, ollaan nyt siir-

tämässsä työmarkkinapöytään huutokauppatavaraksi. Sinällään se, missä asioista sovitaan, ei saa olla kynnyskysymys, mutta se periaateratkaisu nyt tämän lain osalta tehdään, että työsuojeluun liittyvät asiat, niin kuin itse näen tämän kysymyksen olevan, siirretään työmarkkinapöytään.

Hallituksen esityksen perusteluissa sivulla 6 perustellaan työryhmää, joka esityksen on alun perin valmistellut virkamiestyönä, lomaoikeutettujen lukumäärän kasvun selvittämisellä sekä myös sen mahdollisuudella tutkimisella, voidaanko siirtää asia työmarkkinaosapuolten ratkaistavaksi. Hallituksen esityksen perustelujen viimeisellä sivulla todetaan, että oleellisesti säteilytyöntekijöiden lukumäärä ei kuitenkaan ole kasvanut. Mielestäni olisi jopa perusteltua ottaa ne muut ryhmät, joita valiokunnan mietinnössä tuodaan esille, eli myös vaarallista työtä tekevät ydinvoimaloiden ja muiden tutkimuslaitosten työntekijät, tämän lomaoikeuden piiriin.

Kuten ed. Räsänen toi esille, on kiistatta selvää lääketieteellisesti ja biologisesti se, että tällä lomaoikeudella ei korjata vaurioita, mutta sillä vältetään ja vähennetään altistumista, ja se on terveydenhuollossa yksi ennalta ehkäisevä toimenpide.

Valiokunnan mietinnössä on mielestäni ristiriita viimeisellä sivulla, kun kuitenkin valiokunta toivoo, että työmarkkinaosapuolet aikanaan neuvotteluissa päätyisivät siihen, että säästyvät varat, lähinnä kuntasektorilla tässä tapauksessa, käytetään vastaaviin järjestelyihin ja toimenpiteisiin. Mielestäni valiokunnan toivomus vie tältä hallituksen esitykseltä melkoisesti perusteluja pois, jos tätä ei katsota työsuojelulliseksi kysymykseksi. Vaikka muodollisesti ei ole määritelty säteilytyötä vaaralliseksi työksi, ei kuitenkaan viedä loman perusteita pois, kun valiokunta toivoo, että varat käytetään vastaavasti järjestelyihin, jotta altistuminen vähenee.

Vielä haluan huomauttaa, että tässä virkamiestyöryhmässä ei yhtään säteilyalan asiantuntijaa ole ollut. Tosin työmarkkinaosapuolet ovat valmisteluun osallistuneet ja työntekijäosapuoli on jättänyt eriävän mielipiteen tähän lausuntoon.

Arvoisa puhemies! En voi yhtyä hallituksen käsitykseen siitä, että jos yksityisalan työntekijät eivät tämän säteilylomaoikeuden piiriin lakisääteisellä tasolla kuulu, niin otettakoon se pois julkiselta sektorilta. Minusta se on kestämätön peruste. Itse näkisin, että kun on kysymys tärkeästä työstä ja nimenomaan kiistatta myös säteilylle altistavasta työstä, olisi valtion kannettava vastuu. Laajennettakoon sitä koskemaan myös yksityisen puolen työntekijöitä.

Ed. L a h t e l a: Arvoisa rouva puhemies! Eihän tässä tietenkään hirveitä riemunkiljahduksia voi päästää tämän asian osalta, mutta joitakin huomioita säteilylain purkamisen osalta voi käydä puhujakorokkeelta sanomassa.

Ensinnäkin minulle on syntynyt mielikuva, onko säteilyloma — onko se joka vuosi kaksi viikkoa — mahdollisesti vaikuttanut siihen, että laitteita ei ole lähdettykään uusimaan, koska työntekijöiden toimesta ei ole syntynyt semmoista vaadetta siitä, että tarvitsisi laitteita uusia ja tuotekehittää semmoisiksi, että ne ovat turvallisia. Sinänsä, niin kuin on todettu aikaisemmin, säteilylomallahan ei poisteta niitä vammoja. Säteily, mikä on jäänyt ihmiseen, ei vähene yhtään loma-aikana, vaan on yhä edelleen siellä sisällä muhimassa. Jotkut reagoivat nopeammin ja jotkut hitaammin. Syöpä ei kaikkiin tule samalla tavalla.

Siinä mielessä, jos ajatellaan pitkäaikaista työntekijää, joka koko työhistoriansa, mitä se nyt onkin, ehkä 40 vuotta, on säteilytyöntekijänä, hän saa siitä 40 vuoden aikana 80 viikkoa lomaa, joka on vähän yli puolitoista vuotta. Siitä huolimatta hänelle jää 38,5 vuotta semmoista aikaa, jonka hän on altistunut säteilylle koko ajan. Tietysti vuosilomat pois, mutta tämä säteilyloma on se erikoispoikkeus.

Siinä mielessä voi kyllä kysyä, onko mahdollista tehdä niinkinpäin tässä jatkoa ajatellen, mitä jo viime viikolla puhuin lähetekeskustelussa tai ensimmäisessä käsittelyssä, että voisi työntekijöitä myös kierrättää siten, että yhden ihmisen ei välttämättä tarvitsisi olla ammatissaan niin pitkään. Kehitettäisiin jonkin tyyppinen järjestelmä niin, että aika, jonka ihminen tekee säteilytyötä, ensinnäkin olisi lyhyempi ja henkilö menisi toiseen paikkaan ja toinen tulisi tilalle. Meillä ilmeisesti kuitenkin on koulutusmahdollisuuksia tällaiseen. Tämä olisi parasta työsuojelua, että yhtä ihmistä ei pidettäisi niin pitkään semmoisessa paikassa, kun tiedetään se vaaralliseksi.

Mutta kaikkein tärkein juttu tässä on siinä, kun puhutaan työsuojelusta. Työsuojelussahan lähdetään siitä, että työolosuhteiden pitää olla turvallisia. Tämä on tietysti huono rinnastus: Jos sirkkelisahaajalla ei ole suojia, silloin tapaturmariski on olemassa. Siinähän voisi kuvitella, että kun on puoli vuotta pois työstä ja toisen puoli vuotta työssä, niin riski sahata sormiaan tai tapa-

turman mahdollisuus on puolta pienempi tietysti. Se on huono juttu. Se sirkkeli pitää laittaa kuntoon, että siellä on kaikki turvavälineet ja estot, etteivät sormet mene väliin eikä tämmöistä voi tapahtua. Tämä ei suoraan sovi tähän. Tämä on toisen tyyppinen, mutta sinällään karkea rinnastus.

Sen takia kyllä tässä työsuojelun kannalta kaikkein tärkein tehtävä on saada ne laitteet siihen kuntoon, mihin yleensä voidaan. Kun valtionyhtiöitäkin Suomessa myydään, niin on sanottu, että tuotekehittelyyn käytetään useampia miljardeja markkoja. Tässä voisi olla semmoinen yksi alue, jonka tuotekehittelyyn käytetään varoja, ja sitten meillä onkin Suomessa hanskassa tietämys, jota voidaan myydä muualle: turvallisia laitteita, joilla voi tutkimuksia tehdä. Suomi olisi avainasemassa myymässä muille, harppausta pitemmällä kuin muut maat.

Oikeat turvallisuuslaitteet vaativat varoja, jolloin kunnat, kuntainliitot ja valtiovalta tässä tapauksessa, niin kuin mietinnössä todetaan, ovat tietysti vastuussa näistä tekijöistä. Pitää satsata varoja, jotta näin tapahtuu ja tämmöiset ei-turvalliset työt poistuvat. Se on parasta työsuojelua, eikä mennä sen loman selän taakse. Kävi tässä hommassa, kuinka kävi, ja vaikka säteilyloma vielä jäisikin työmarkkinapöydässä, se ei saa tarkoittaa sitä, että lopetetaan tuotekehittely ja sen oikean turvallisuuden hakeminen, koska säteilylomalla ei poisteta riskejä kuitenkaan kokonaisuutena. Jokaisessa asiantuntijalausunnossa se on todettu, ja sen sanoo ihan maalaisjärkikin.

Ed. K o k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kun kuuntelee tätä keskustelua, tuntuu siltä, että Suomessa on kaikki säteily kaikkialla sallittua. Toteaisin, että sillä kokemuksella, minkä neljännesvuosisata terveydenhuollon tehtävissä, myös sairaalassa, antaa, olen havainnut, että laitteita on kyllä uusittu sitä mukaa, kun rahaa on ollut. Raha on ollut pääasiallinen este silloin, kun on jouduttu käyttämään vanhahkoja laitteita.

Säteilytyössä vanhemmat lääkärit ja hoitajat ovat todella altistuneet massiiviselle säteilylle, mutta viimeisten kymmenien vuosien aikana kaikilla säteilytyöntekijöillä on ollut ns. dosimetri, joka mittaa sen säteilyannoksen, jonka he saavat. Viime aikoina sekä laitteet että työskentelymenetelmät ovat kehittyneet sillä tavalla, että säteilyannokset ovat hyvin pieniä. Niin kuin tiedetään, säteilystä ei voi vapautua lomalla, joten loma ei ole asianmukainen tapa suhtautua säteilyyn. Toteaisin, että tämä on monen alalla työskentelevän mielestä saavutettu etu.

Röntgentutkimuksia on korvattu monilla muilla tutkimusvälineillä nykyään, muun muassa ultraäänitutkimuksilla, tietokonekerroskuvauslaitteilla jne., joten röntgeniä ei lainkaan käytetä siinä määrin kuin vielä muutama vuosikymmen sitten. Myös Suomessa on oltu tällä alalla hyvin innovatiivisia. Meillä ortopantomolaitteet ovat ensimmäisiä maailmalla kehitettyjä, joten emme ole mitenkään jälkijunassa tälläkään alalla.

Ed. Aittoniemelle toteaisin vielä kaikella kunnioituksella, että röntgenlaitteen, niin kuin monen muunkaan laitteen, vaarallisuus ei näy kyllä päälle. Vaikka laite olisi kuinka kammottavan näköinen, se saattaa silti olla ihan vaaraton terveydelle. (Ed. Aittoniemi: Se on sitten vähän niin kuin nainen!)

Ed. P u i s t o : Arvoisa puhemies! Säteilylain käytännössä kumoavaa lainsäädäntöä on esitetty useaan kertaan eduskunnassa. Sosialidemokraatit ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana kerran pystyneet sen lakiesityksen estämään, kerran kaatamaan. Tässä hallituskokoonpanossa se ei ollut mahdollista. Tämä oli hallituksen yksimielinen esitys, ja siksi me joudumme katsomaan tätä asiaa nyt uudelta näkökulmalta, miten turvaamme tulevaisuuden.

Mikä heikensi tällä kertaa tämän kaatamista? Sitä heikensi se, että säteilylle alttiit henkilöt ovat yksityisellä puolella tehneet sopimuksia, sekä paikallisia henkilökohtaisia, yksityisiä sopimuksia että myös liittojensa tietämiä sopimuksia, joihin ei ole sidottu säteilyvaaran oikeuttamaa lomaoikeutta. Näin on saatettu kuntien, valtion ja yksityisen palveluksessa olevat henkilöt eriarvoiseen asemaan.

Nyt kun lakiesitystä on valmisteltu ja pyritty löytämään ratkaisu, jolla tämä oikeus olisi voitu säilyttää, eri ammattijärjestöt ovat kiitettävästi tehneet yhteistyötä. Mutta ei ole voitu kiistää sitä epäkohtaa, etteikö ole suuri kysymys ilmassa, kun kysymys on eittämättä terveydenhuollollisesta asiasta, miten yksityisellä puolella röntgenissä tai muuten säteilylle alttiissa tehtävissä toimiva henkilö olisi vähemmän altis terveyshaitoille kuin kunnallisessa tai valtion palveluksessa oleva. Tätä ristiriitaa ei olisi pitänyt päästää syntymään.

Asioiden valmistelua heikensi myös voimakas huhu, joka sittemmin ammattijärjestöjen toimesta on erittäin hyvinkin kumottu, mutta huhu oli

erittäin vahva, että joillakin paikkakunnilla säteilyloma olisi vaihdettu rahaksi eli siitä olisi käyty kauppaa. Tämä huhu on kumottu, ja haluan uskoa, että kukaan ei ole voinut tällaista tehdä, mutta tämä vei pitkälti pohjaa, kun loma-asiaa yritti puolustaa ja viedä eteenpäin.

Myös tosiasia on se, mikä täällä on tullut esiin, että väittämä siitä, että kaikki säteilylaitteet olisivat vanhoja ja vuotavia, ei pidä paikkaansa. Totta on kuitenkin se, että liian moni laite vuotaa. Liian monessa toimenpiteessä on vaara tulla säteilylle alttiiksi, ja tämä ei ole kohdaltani olettamusta vaan tietoa. Olen itse toiminut riittävän pitkään leikkaussalihoitajana ja ollut assisteeraamassa useita läpivalaisulla tehtäviä leikkauksia ja tiedän, että esimerkiksi ortopedisissa leikkauksissa on aivan mahdotonta suojautua aina täydellisesti. Potilas on vaikeassa asennossa, ja kun naulataan tai ruuvataan, tärkeämpää on saada se ruuvi oikeaan paikkaan. Tässä kohtaa niin lääkäri kuin hoitaja monta kertaa katsoo sormien välistä omaa terveyttään.

Ehkä tärkeää onkin ensinnäkin lain voimaan tullessa, jo tänään, huomenna, joka tapauksessa välittömästi — kuten valiokunnan mietintökin edellyttää — että työsuojeluun kiinnitetään entistäkin enemmän huomiota ja tilannetta seurataan tiukasti ja erityisesti etsitään ne tilanteet, joissa alttius on vielä muita suurempi. Niitä ovat juuri täällä esimerkiksi ed. Räsäsen esiin tuomat pitkät toimenpiteet: tutkimukset ja operaatiot eri hoitomuotojen yhteydessä. Nämä ovat niitä tilanteita, jolloin alttius on kaikkein suurin.

Toivon, että ammattiyhdistysliikkeet, jotka ovat tehneet yhteistyötä tämän lain valmistelun ja käsittelyn aikana, tekevät sitä myös työsuojelun kehittämisen ja seurannan osalta ja pyrkivät suojaamaan kaikki jäsenensä, ovat he sitten yksityisen tai julkisen sektorin palveluksessa.

Ed. T i u s a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Nyt, kun ollaan käsittelemässä hallituksen esitystä laiksi säteilylain 72 §:n kumoamisesta eli sädeloman lopettamisesta, aluksi haluan todeta, että sekä edustajat Kaarilahti, Räsänen että Puisto varsin oikein tätä asiaa ja ongelmaa hahmottelivat. Ed. Puisto totesi, että sekä lääkärit että hoitajat leikkaussaliolosuhteissa joutuvat katsomaan säteilytilannetta usein läpi sormien.

Haluaisin vielä täydentää, että usein joutuu katsomaan omia sormiaan: Samalla kun läpivalaistaan, pitää kuitenkin katsoa nimenomaan esimerkiksi lonkkanaulauksessa naulan kulkusuuntaa, jolloinka usein operatöörin tai avustajien kädet esimerkiksi ovat primäärisäteilykentässä; eli kyllä tämä ongelma on ihan aito. Ortopedia ja nimenomaan vanhusväestön ortopedia kasvaa, samoin pitkäaikaiset tutkimukset, pallolaajennukset, kardiologiset tutkimukset, verisuonien laajentamiset lisääntyvät, yleensä toimenpideröntgenologia kasvaa. On ihan selvästi syntymässä tietty joukko asiantuntijoita, lääkäreitä, hoitajia, jotka joutuvat hyvin paljon säännöllisesti päivittäin säteilyn kanssa tekemisiin. Näin ollen heidän kohdallaan on aivan myös mielestäni tieteellisesti perusteltua, että on tauko. Kuten täällä jo todettiin, se on samalla aika, jolloin ei joudu altistukseen, ja tämän ajan poistaminen ei voi olla oikea teko.

Syöpäproblematiikka, ikään kuin syöpäsairauksien syntymisen filosofia, on sellainen täytekakkuteoria, että on monta tekijää, jotka kertautuvat päällekkäisinä, peräkkäisinä, samaan aikaan vaikuttavina, perättäisesti vaikuttavina, ja yksi näistä on työssä saatu säteily. Muita ovat tietysti esimerkiksi taustasäteily, ravinto, monet tämän tyyppiset ympäristökysymykset. Kaiken kaikkiaan syövän synnyssä yli 90 prosenttia on ympäristötekijöiden tulosta.

Ed. Kokkonen käytti puheenvuoron. Halusin vain erääseen yksityiskohtaan viitata. Hän totesi, että kun kerroskuvaustutkimukset ovat lisääntyneet, niin röntgentutkimukset ovat ikään kuin vähentyneet. En usko, että ed. Kokkonen ei tietäisi sitä, että kerroskuvaustutkimus on röntgentutkimus; nimenomaan sitä se tietysti on. Samalla on tietysti todettava, että nykyaikainen ct-tutkimus, kerroskuvaustutkimus, on hyvin vähän röntgensäteilyä tuottava tutkimuksen muoto toisin kuin ehkä muut. (Ed. Kokkonen: Ei se henkilökunnalle mitään tuota!) — Joka tapauksessa on paljon uusia tutkimusmenetelmiä, joissa ei ole säteilyä. Tämä on tietysti selvä asia.

Mutta yleensäkin, kun käytämme röntgensäteitä ja vaikka tutkimusmenetelmä olisikin kehittynyt, saattaa tulla siinä tilanteessa momentteja, jolloin henkilökunta joutuu mukaan siihen, esimerkiksi potilaan voidessa pahoin tai muun äkillisen tilanteen sattuessa.

Kaiken kaikkiaan, arvoisa puhemies, lopuksi haluaisin painottaa sitä, että tämän kaltainen linjaus ei ole kyllä terveyden, työsuojelun ja yleensäkään, sanoisimmeko, kansalaisten terveyden suojaamisen kannalta oikean suuntainen. Tässä ollaan siis menossa huonolle tielle. Perusteluja ei voi löytää niistä ajatuksista, että lomaoikeutta ei ole esimerkiksi ydinvoimaloiden tai tutkimuslaitosten työntekijöillä jne. Se, että säteily-

vauriot, solumuutokset, eivät todellakaan parannu loman aikana toki on totta, mutta lomat estävät kuitenkin uusien syntymisen.

Ed. Peltomo: Arvoisa rouva puhemies! Haluaisin tuoda senkin asian esille säteilylomasta, että muissa Pohjoismaissa on jo 1970-luvulla luovuttu säteilylomasta ja siirrytty sopimuspohjaiseen menettelyyn. Nyt on vuosi aikaa työmarkkinajärjestöjen keskenään tutkia sitä, pääsevätkö sopimukseen neuvotteluteitse.

Kaiken kaikkiaan tässä on kysymys vain 9 miljoonan markan säästöstä eli säästö sinänsä rahassa ei ole suuri. Mielestäni ihmisten terveydellä ei todellakaan pidä leikitellä. Siksi painottaisin samaa kuin monet muutkin edustajat, että nimenomaan säteilyriskien estämiseksi ja ehkäisemiseksi pitäisi laitteistoja huoltaa entistä paremmin ja vanhentuneita laitteistoja uusia. Totta kai on ymmärrettävää, että laman aikana tähän ei ole kunnissa ollut mahdollisuuksia, mutta toivon, että jatkossa asiaan kiinnitetään entistä enemmän huomiota.

Edelleen tärkeää on se, että yhdessä työnantaja- ja työntekijäjärjestöt myöskin seuraavat työsuojelun kannalta henkilöiden työturvallisuutta. Katsoisin, että jos ongelmia asiassa tulee, myös eduskunnassa on voitava palata asiaan uudelleen.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Säteilyriskin olemassaolo sairaanhoidon eri alueilla on selkeästi tässä keskustelussa tullut esille. Viittaan tässä ed. Tiusasen puheenvuoroon. Hän on, jos kuka, varmasti käytännön elämän asiantuntija.

Tuntuu vähän siltä, että kun päätämme tällaisia lakeja, ainakaan eduskunnassa ei säteile ihan tarpeeksikaan. Pitäisi säteillä hieman enemmän, kun ajatellaan tällaista säästöä. Sitten vielä sosialidemokraatit täällä esittelevät, että he ovat olleet toista mieltä aikaisemmin. Te olette tietysti toista mieltä tällä hetkellä taas, niin että näin se vaihtelee.

Tarkoitukseni on todeta se, että esimerkiksi tupakkalain suhteen meillä on menty niin pitkälle, että täytyy olla sata metriä, jos päällä tuulen pistää tupakan palolle, ettei vain tule altistumista ja syöpäriskiä muille. Kuinka naurettavaa on tupakan vaarallisuus esimerkiksi syöpäriskin osalta, kuinka naurettavan pitkälle siinä säätelyssä on menty? Samalla lailla ydinvoimaloissa ollaan tarkasti katsomassa, vuotaako siellä joku vesijohto, tuleeko sieltä säteilyä, ja ollaan sitä mieltä, että kyllä sieltä varmasti nyt tulee säteilyä ja tällä tavalla. (Ed. Pulliaisen välihuutoja)

Tällaisissa asioissa, joissa on aivan selkeästi olemassa oleva riskitekijä, täällä ei suhtauduta asiaan ollenkaan vakavasti. Pidän tätä kyllä aika erikoisena näkemyksenä haitan suhteen eri asioissa. — Ed. Pulliaisella on nyt minun puolestani puheenvuoro, jos vain puhemies sen sallii. Hän yritti kovasti puhua kanssani päällekkäin, mutta se ei onnistunut.

Ed. Puisto (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensinnäkin väärinkäsitysten välttämiseksi: Sanoin, että tämä esitys on ollut yksimielinen hallituksen esitys ja tullut yksimielisenä valiokunnasta, mutta sanoin, että viimeisen kymmenen vuoden aikana oli toisin kahteen eri otteeseen. Kerran olemme estäneet lakiesityksen, kerran kaataneet. Tällä kertaa kerroin puhujakorokkeelta syyt. Ed. Aittoniemi olisi voinut keskittyä kuuntelemaan, ja alleviivaan, että ei pidä leikitellä vakavilla asioilla; ed. Aittoniemihän sanoi, että hän ei tunne asiaa. Työasiainvaliokunnan mietinnöstä löytyy erittäin vakava kannanotto työsuojelun merkityksestä, sen kehittämisen tarpeesta ja asian valvonnasta. Ei pidä lähteä leikkimään kaikilla asioilla, ed. Aittoniemi.

Ed. Antvuori (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On ihan pakko vastata ed. Puiston puheenvuoroon. Ymmärrän hirveän hyvin, että on varmaan kauhean suuri houkutus paeta vastuuta tässä kysymyksessä, koska tämä esitys on kiusallinen. Sanotaan, että tämä on pieni asia. Totta, se koskee vain pientä joukkoa, mutta tämä pieni joukko kaikesta siitä huolimatta, että työsuojelua hoidetaan, koneita huolletaan ja ostetaan uusia, joutuu säteilylle alttiiksi.

Nyt eduskunta on muutaman miljoonan takia viemässä heiltä työsuojelullista oikeutta pois. Totta kai tekee mieli paeta vastuuta. Totuus on kuitenkin se, että tämä on työministerin valmistelema, olkoon vain yksimielinen hallituksessa, mutta ei tästä voi paeta kukaan. Tämä on minusta törkeä esitys. Jotkut joutuvat altistamaan itsensä, että saavat selville muiden sairauksia, ja tässä joku etiikka vippaa tosi pahasti.

Ed. Räsänen: Arvoisa puhemies! Haluaisin kommentoida ihan muutamaa puheenvuoroa.

Ed. Antvuori totesi, että tämä on työministeriön valmistelema esitys. Hallituksen esityspaperissa kuitenkin on ministeri Terttu Huttu-Juntu-

sen nimi alla. Mielestäni tämäkin viittaa siihen, että tämä todellakin olisi, jälkiviisautena todeten, pitänyt laittaa sosiaali- ja terveysvaliokunnan eikä työasiainvaliokunnan käsittelyyn.

Ed. Kokkonen totesi, että säteilytyötä tekevien säteilyaltistukset ovat vuosikymmenten saatossa vähentyneet, mikä onneksi sinänsä pitää paikkansa. Hän ei kuitenkaan maininnut sitä, että viime vuosina altistusmäärät ovat olleet kasvussa. Viimeisen viiden vuoden aikana henkilöstön saamat sädeannokset ovat kaksinkertaistuneet. Kun vuonna 93 Suomen hallitus omassa raportissaan vielä katsoi, että nimenomaan säteilyloma tarkoittaa tätä vaarallisissa tai terveydellisesti haitallisissa ammateissa työskenteleville työntekijöille myönnettävää ylimääräistä lomaa, niin tarve säteilylomalle ei ole suinkaan tämän jälkeen vähentynyt, vaan päinvastoin lisääntynyt.

Vielä ihmettelen sitä, kun esimerkiksi ed. Peltomo pitää kuitenkin välttämättömänä sitä, että sopimusteitse päästäisiin samaan tulokseen, miksi ihmeessä tätä lomaa ollaan laista poistamassa, jos yhdessä katsomme, että tämä on sellainen loma ja työsuojelutoimenpide, joka työntekijöiden jatkossakin kuuluisi saada.

Ed. K o k k o n e n : Arvoisa rouva puhemies! Haluaisin vielä ed. Räsäsen puheenvuoron johdosta todeta, että syy siihen — jos pitää paikkansa, mitä hän sanoi, että säteilymäärät ovat kasvaneet viime vuosina — on selvitettävä. Johtuuko se kenties vääristä työskentelytavoista vai vanhentuneista laitteista vai mikä on syy, koska uusien laitteitten ei pitäisi enää tuntuvia altistusmääriä aiheuttaa?

Ed. Tiusasen puheenvuoron johdosta toteaisin, että tietokonetomografialaitteissa ei tietääkseni enää altistu henkilökunta siitä syystä, että he työskentelevät kokonaan sen tilan ulkopuolella, jossa potilas silloin on, kun itse toimenpide tapahtuu.

Loma ei myöskään poista säteilyn vaikutusta. Silloin pitää ihan toisenlaisilla aseilla vastata tähän kysymykseen, jos lähdetään siitä, että ihmiset terveytensä vaarantavat toisten terveyden suojaamiseksi.

Elementtitaloissa ja soraharjualueilla asuvat altistuvat tässä maassa merkittävälle säteilylle. Se on asia, johon soisi tämän tyyppisessä yhteydessä jotenkin tämäkin kysymys suhteutettavan.

Ed. R ä s ä n e n : Arvoisa puhemies! Haluaisin heti ed. Kokkoselle vastata, kun hän vaati, että nyt tulisi selvittää, mikä on syy siihen, että säteilyannokset ovat kasvaneet. Asia kyllä käy ilmi myös työasiainvaliokunnan mietinnöstä, eli kyllä asia on jo selvitetty. Se johtuu nimenomaan ja ensisijaisesti uusista tutkimus- ja hoitomenetelmistä, joissa niin lääkäri kuin hoitaja joutuvat pitkään olemaan sädekentässä. Toinen syy on toki vanhentunut laitekanta, johon ed. Aittoniemi kyllä ihan ansiokkaasti mielestäni avauspuheenvuorossaan viittasi.

Ed. K o k k o n e n : Arvoisa puhemies! Haluan vielä sen verran todeta, että jos uudet työskentelymenetelmät aiheuttavat sen, että ihmiset altistuvat, on työskentelymenetelmiä muutettava.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1 ja 2 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

7) Hallituksen esitys laiksi taidenäyttelyiden valtiontakuusta annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 27/1997 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 5/1997 vp

T o i n e n v a r a p u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 5.

Keskustelu:

Ed. T y k k y l ä i n e n : Arvoisa puhemies! Tämä laki taidenäyttelyiden valtiontakuusta ja sen 4 §:n muuttaminen on tarpeellinen ja tarkoituksenmukainen. Totean, että kansainväliset suuret näyttelyt keskittyvät meillä yleensäkin kesään ja myös tänä kesänä on tulossa suuria näyttelyjä ja näin ollen meidän vakuutusarvomme tulee nousemaan yli 2 700 miljoonaan markkaan. Näissä merkittävissä kansainvälisissä taidenäyttelyissä esillä olevien tavara-aarteiden vakuutusarvot ovat myös kohonneet. Tämä on yksi syy, että on jouduttu tekemään tähän uudistuksia.

Taidenäyttelyiden valtiontakuusta annetusta laista aiheutuvat kustannukset riippuvat aiheutettavien vahinkojen suuruudesta. Sellaisille

näyttelyiden yhteydessä on myös myönnetty valtiontakuu.

Opetusministeriö pyrkii myös kiinnittämään huomiota valtiontakuupäätöksien kohdalta rikos- ja paloturvallisuuteen sekä kuljetusten järjestelyjä koskeviin ehtoihin ja antamaan myös koulutusta näyttelyn järjestäjille näistä ongelmista.

Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto käsitteli tätä lainsäädäntöä. Me kohotimme takuuvastuun 2 000 miljoonasta markasta 3 000 miljoonaan markkaan ja samalla jouduimme voimaantulosäännökseen nostamaan ylärajan ja myös muuttamaan käytäntöä hakemuksien kohdalla, että hakemukset on toimitettava opetusministeriölle viimeistään 26 päivään maaliskuuta mennessä. Tämä on uusi kohta tässä laissa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

8) Hallituksen esitys laeiksi luopumiseläkelain ja maatalousyrittäjien luopumiskorvauksesta annetun lain 25 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 28/1997 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 1/1997 vp

T o i n e n v a r a p u h e m i e s: Käsittelyn pohjana on maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 1.

Keskustelu:

Ed. R a j a m ä k i: Arvoisa puhemies! Käsittelyssä on luopumiseläkelain ja maatalousyrittäjien luopumiskorvauksesta annetun lain muutos, joka liittyy nimenomaan luopujien maiden käyttöön. Tarkoituksena on, että eläkkeellä oleva viljelijä voi vapaammin luovuttaa peltomaata lisäalueeksi lähialueen päätoimisille aktiiviviljelijöille tai käytettäväksi luonnonsuojelu- ym. vastaaviin tarkoituksiin.

Kyseessä on pitkälti tyypillinen Euroopan unionin jäsenyydestä johtuva linjanmuutos ja maatalouspolitiikan linjauksen muutos. Aikaisemminhan nimenomaan rajoituksissa, jotka vuoden 93 alusta lukien olivat voimassa vuosina 93—95 tapahtuneita luopumisia koskien, lähdettiin siitä, että luopumiskorvauksen saamiseksi maataloustuottajan oli annettava sitoumus, ettei hän käytä eikä vuokraa maatilan pelto- tai puutarhamaata tai tuotantorakennuksia maataloustuotantoon, ja lisäksi luopuja sitoutui vähintään kuudeksi vuodeksi luopumiskorvauksen alkamisesta olemaan luovuttamatta peltomaata kenellekään.

Tämä liittyi tietysti pitkälti siihen mielettömään ylituotantotilanteeseen, jossa kansalliset vero- ja velkarahat syydettiin paitsi ylituotannon vientitukiin myös siihen, että pyrittiin rahalla rajoittamaan ylituotantoa EU:ta edeltävässä suomalaisessa maatalouspolitiikassa. Tämä viljelemättömyyssitoumus perustui juuri tähän luopumisjärjestelmään keskeisenä maatalouspoliittisena tavoitteena tuotannon supistamispyrkimystä korostaen. Tämähän oli 80-luvun maatalouspolitiikan eräs piirre.

EU-jäsenyys on tältä osin muuttanut sillä tavalla tilannetta, että kun tuontisuoja on poistunut, on hyvin tärkeätä tietysti luoda edellytyksiä kannattavien ja myös toimintaansa jatkamaan pystyvien tilojen aikaansaamiseksi. Se on yhä keskeisemmällä sijalla EU:n maatalouspolitiikassa, ja tältä osin tämä luopumiskorvauslain muutos siis kuvaa hyvin selkeästi yksittäisenä lainmuutoksena EU:n vaikutusta.

Tässä yhteydessä, tulkoon se sanottua pöytäkirjaan, heräsi erittäin raju pyrkimys keskustan, mutta myös kokoomuksen, taholta saada tähän mietintöön ponsilausuma, jossa olisi edellytetty eduskunnan taholta päätoimisuusvaatimuksen lieventämistä. Minä ihmettelin kovasti keskustan edustajia, jotka Itä- ja Pohjois-Suomessa ainakin esiintyvät viljelijäväestöön nähden aivan toisella tavalla.

Minä haluan ensiksi todeta, että tällä hetkellä voimassa olevassa neuvoston asetuksessa Ety 2328/91 ja toisaalta päätoimisuusedellytyksiä koskevissa vaatimuksissa, mikä koskee maatiloille myönnettävää investointitukea tai nuorille viljelijöille myönnettävää käynnistystukea, myös päätoimisuusvaatimukset ovat yhtenevät. Ne ovat sellaisia tänä päivänä, että tulot maataloudesta ja sen liitännäiselinkeinosta ovat vähintään 50 prosenttia kokonaistuloista ja perusmaataloudesta saatavat tulot vähintään 25 prosenttia, siis vain neljännes kokonaistuloista.

Halu murtaa tämä raja jo tämän lain yhteydessä saattaa viitata mahdolliseen kansanedustajaviljelijän tulo-ongelmaan, mutta ei saata olla yleisesti ottaen mitenkään perusteltu, koska moni pienviljelijä Itä- ja Pohjois-Suomessa saattaisi

tällaisessa tilanteessa jäädä saamatta lisämaata ja joku harrastelijaviljelijä, virkamiesviljelijä, joita kyllä riittää etelässä erityisesti, mutta myös vähän pohjoisessakin, olisi saattanut olla tästä erityisen tyytyväinen.

Sosialidemokraattien riitautettua tämän asian vasemmistoliiton ja vihreiden tuella saatiin kompromissi aikaiseksi, jossa lähdetään siitä, että pyydetään selvitys ministeriöltä siitä, mitä etuja ja haittoja tähän kysymykseen liittyy. Tämän selvittämiseen ei kenelläkään mitään vastustavaa kantaa tietysti voi olla. Mutta tässä yhteydessä tämä halu oli kyllä tarpeettoman aktiivinen ja suuri.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Kun tämä hallituksen hyvä esitys oli lähetekeskustelussa, käytin asiasta puheenvuoron ja toivoin, että tämä laki saataisiin vahvistettua ja voimaan vapulta niin, että se koskisi nyt alkavaa satokautta.

Niin kuin ed. Rajamäki äskeisessä puheenvuorossaan kertoi, tässä oli tulossa ongelmia, jotka nyt kuitenkin on poistettu. Olemme tässä muutaman päivän aikataulusta jäljessä, mutta edelleen on mahdollista, että tämä homma saataisiin kuntoon tuossa aikataulussa. Tällöin on syytä korostaa sitä, mikä asia kävi jo ed. Rajamäen puheenvuorosta jossain määrin ilmi, että tässähän sopeudutaan EU-kulttuuriin. Ensin mentiin kokonaan päinvastaiseen suuntaan, nyt ollaan jäsenmaksupalautuksia hankittaessa menossa toiseen. Nyt on kysymys vain siitä, että tämä hyvä hallitus olisi voinut tämän asian hoitaa jo paljon aikaisemminkin tänne eduskuntaan niin, että tällaista kiirettä, kuin nyt on syntynyt, ei olisi tullut ollenkaan. Mutta hyvä nyt, että tässä ollaan ja se päätoimisuusasiakin perusteellisesti erikseen selvitetään.

Ed. Jari Koskinen: Arvoisa rouva puhemies! Se, mitä täällä edustajat Rajamäki ja Pulliainen puhuivat EU:n vaikutuksesta suomalaiseen maatalouspolitiikkaan, pitää paikkansa, ja sekin on hyvä asia, että tämä laki saadaan voimaan mahdollisimman nopeasti. Se ehkä vaikuttaa jo tänä keväänä tehtäviin kylvöihin sitten, kun se kevät joskus koittaa joka puolelle Suomea, että pellolle päästään.

Mutta kun ed. Rajamäki kertoi, että syntyi jonkinlainen hässäkkä valiokunnassa, niin siitä voin sanoa, että olen varmasti osasyyllinen siihen ja olen ihan tyytyväisyydellä, koska nyt kun tässä laissa pidetään kiinni päätoimisuusvaatimuksista, mitä ovat nämä prosenttiluvut, mitkä täällä äsken tuotiin esille, se aiheuttaa ilmiselvästi ongelmia. Se tietää sitä, jos on tiukat rajat, että peltoa palautuu vähemmän tuotantoon. Kuitenkin on meidän kaikkien suomalaisten etu, jos tällä järjestelmällä saadaan eläkkeiden maksua pienemmäksi, silloin valtio säästää menoja; jos saadaan lisää peltoa viljelyyn, valtio saa lisää tuloa EU:sta, ja on kaikkien etu, mitä enemmän saadaan vähennettyä valtion menoja ja lisättyä valtion tuloja, ja sitä kautta mitä enemmän tulee peltoa tuotantoon, on se minkälaista tahansa maataloustuotantoa, se on myös suomalaisen maatalouden etu sen kummemmin katsomatta, mitä pellolla viljellään, onko se nurmella vai viljalla vai rypsillä vai rapsilla vai ihan millä tahansa.

Toisaalta näitten tiukkojen prosenttilukujen setviminen voi aiheuttaa ongelmia, kun se, joka on myymässä tai vuokraamassa peltonsa, ei voi olla varma siitä, onko luovutuksen saaja välttämättä täyttämässä näitä ehtoja, mitä tämä laki asettaa. Se voi estää montakin kauppaa tai ainakin hidastaa näitten tulemista.

Sen lisäksi tässä on vielä se, että vähän aikaa sitten säädettiin lopettamistuista 141 artiklan mukana, jossa päätoimisuusvaatimus on erilainen. Siinä mielessä olisi loogista, että sääntö tässäkin yhteydessä olisi ollut samanlainen kuin 141 artiklan lopettamistuessa.

Ed. Ranta-Muotio: Arvoisa rouva puhemies! Käsiteltävänä oleva hallituksen esitys tähtää siihen, että ennen EU-aikaa oman kansallisen maatalouspolitiikkamme aikana viljelemättömyyssitoumuksen eläkettä tai korvausta vastaan tehneet maatalousyrittäjät voisivat nykyistä vapaammin luovuttaa omistukseensa jääneitä peltomaitaan lähialueen päätoimisille maatalouden harjoittajille tai käytettäväksi luonnonsuojelu- tai maisema-alueena. Tämä on ensimmäisiä lainsäädännöllisiä muutoksia, joilla halutaan myötävaikuttaa maatalouden rakenteen kehitykseen EU-maatalouspolitiikan vaatimusten mukaisesti. Tästä on annettava hallitukselle tunnustus. Useinhan täälläkin on kuultu vaadittavan, että maatalouden pitää vain yrittää sopeutua uuteen tilanteeseen, ja viljelijöitä on syytetty siitä, kun he eivät sano pystyvänsä näin superlyhyessä viiden vuoden siirtymäajassa näin tekemään.

Käytännössä me näiden asioiden kanssa tekemisissä olevat tiedämme, että pikasopeutus on monille — väittäisin, että todellisuudessa

useimmille — lähes mahdotonta. Yksi syy on tilakoon suurentamisen vaikeus ja kalleus. Meillä ei ole sellainen tilanne kuin Ruotsissa, johon täällä muun muassa kokoomuksen edustajat viime viikolla viittasivat. Meillä on oma historiamme. Maatalouspoliittisesti parhaimman vaihtoehdon sijasta on jouduttu valitsemaan yhteiskunnallisilla syillä pieneen tilakokoon johtaneita ratkaisuja. Näin oli tilanne Lex Kallion, torpparivapautuksen, aikaan, näin oli sodanjälkeisen asutuspolitiikan osalta. Ruotsin kartanoperinteisemmässä maataloudessa ei ole koettu mitään vastaavaa.

Tällä hallituksen esityksellä tähdätään siihen, että jatkavat viljelijät voisivat hankkia lisämaikseen lähistöllä olevia viljelemättömiä peltoja. Ne on aikoinaan ylituotannon vuoksi pantu sivuun. Nyt niiden käyttöönotto mahdollistaa lisää EU:n maksamaa cap-tukea Suomeen eli saamme nykyistä arviolta 36 miljoonaa markkaa enemmän vuodessa maksamaamme jäsenmaksua kansantaloutemme kiertoon.

Mielestäni lakiesityksessä on kuitenkin se epäkohta, että tilaansa laajentavan täytyy olla päätoiminen maatalousyrittäjä, jolla on tuloistaan vähintään puolet, maatilataloudesta vähintään 25 prosenttia, maataloudesta. Tämä vaatimus sotii selvästi EU:n maatalouspolitiikan vallitsevaa käytäntöä vastaan. EU:ssahan ei ole este, jos tilalla tulee tuloja monesta lähteestä, päinvastoin se on jopa tavoite. Tosin maa- ja metsätalousvaliokunta edellyttikin ministeriötä selvittämään, mitä päätoimisuuden esitettyä vapaampi tulkinta käytännössä merkitsisi.

Mielestäni suuri ongelma on tämän luovutuksen saajalla. Hän ei millään etukäteen voi tarkasti tietää, onko pellot ostava päätoimisuuden vaatimukset täyttävä. Siinä on suuri riski, että menettää luopumiseläkkeen ilman omaa syytään, koska tämä tuloprosentti voi eri syistä vuosittain vielä vaihdella viljanviljelytiloilla erityisesti, jolla useinkin on muita tuloja ja maatalouden osuus suhteellisen pieni.

Päätoimisuuden määrittely on myös eläkelaitokselle työlästä ja kustannuksia tuottavaa. Mielestäni tämä esitys olisi vielä parempi sekä luovuttajan, luovutuksen saajan että myös koko kansantalouden kannalta, jos päätoimisuuden tulkinta olisi esitettyä väljempi. Tässä suhteessa olen kyllä eri mieltä kuin ed. Rajamäki.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Ed. Ranta-Muotion hyvässä puheenvuorossa oli virheellistä se, että hän antoi tunnustuksen hallitukselle. Tälle hallitukselle ei pidä antaa tunnustusta mistään asiasta, koska se on tuhonnut Ahon hallituksen perinnön maan talouden kuntoonsaattamisessa. Tämä hallitus ei ole päässyt vieläkään niihin kasvulukuihin, mitä oli Ahon lopettaessa vuonna 1995. Rouva puhemies! Tämä on totuus asiassa.

Minä haluan todeta, että laki sellaisenaan on hyvä, mutta se on aivan luontainen kehitys. Näinhän tietenkin täytyy tapahtua, jos meillä tilakoon suurentamiseen systemaattisesti pyritään. Ei ole muuta mahdollisuutta tällä hallituksella ollut. Tämä on aivan luontaista kehitystä.

Mitä tulee päätoimisuuteen, ehkä nämäkin ajatukset, joita täällä on esitetty, saattavat olla pohjana. Mutta minä katson, että maatalous on niin ahtaalle ajettu, että ei siitä saa leipäänsä enää päätoimisesti, vaan täytyy olla sivutoimia, jotta ihminen maaseudulla eläisi. Ennemmin pankinjohtajia ja ylihoitajia pyrittiin saamaan viljapellon laidasta pois, mikä oli aivan aiheellistakin. Tänä päivänä on toisin. Euroopan unionin jäsenyydessä viljely on niin huonoa hommaa, että sillä ei pärjää päätoimisesti. Täytyisi olla aivan mahtavat tilat ja hyvä taloudellinen kehitys, että tällainen olisi mahdollista.

Ed. Lahtela: Arvoisa rouva puhemies! Ed. Aittoniemi näköjään ei ole katsonut totuutta silmiin, koska tämä hallitus näyttää olevan hyvin maaseutu- ja maatalousystävällinen siinä mielessä, että Ahon hallitus ei tällaisia hyviä tekoja tehnyt ollenkaan. Tässähän otetaan käyttöön sellaista alaa, joka on pantu pakettiin, laitettu niin kuin narut päälle ja sanottu, että sitä kun ei saa tonkaa ollenkaan eikä saa viljellä mitään. Nyt tämä hallitus on näköjään, tosin tietysti monien seikkojen edesauttamana, ottanut tämän esille ja todennut, että tämähän on hyvä asia, tällä voidaan monessa mielessä suomalaista kansantaloutta elvyttää ja saada lisää rahaa, saada uutta tuotantoa aikaan.

Yksi ongelmallinen kysymys tässä on päätoimisuuskysymys, kun itäsuomalaisesta näkökulmasta katsoo. Siellä on pieniä tiloja, siellä joudutaan väkisin käymään sivussa hakemassa työtä. Erityisesti marjanviljelijöiden osalta, joiden kanssa olen ollut aika paljon yhteydessä, tähän jää sellainen ongelmakohta, että marjanviljelyhän voi olla muutaman hehtaarin tilalla ihan kohtuullisen hyvä hommeli, mutta siitä huolimatta syksyt, talvet ja keväät käydään vieraassa työssä, mahdollisesti vielä molemmat puolisot. Silloin nousee mahdollisesti sivutyöstä saatava

tulo sellaiseksi, että ei voidakaan tilakokoa kasvattaa, kun ei ole edellytyksiä olemassa.

Valiokuntahan teki tässä vaateen ministeriölle, jolta pyydetään selvitystä, ja pyritään saamaan sellainen järjestelmä, joka mahdollisesti sallisi myös pienten tilojen suurentamisen. Siinähän käy nimittäin sillä tavalla, että kun pientila pääsee suurenemaan, mahdollisesti viljelijä ei enää jatkossa tarvitsekaan sivutyötä, vaan saa leipänsä kokopäiväisesti tilalta.

Ed. Kiljunen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. P u l l i a i n e n : Arvoisa puhemies! Ensiksi ed. Aittoniemelle kommentti, kun hän äsken julisti maatalousasioissa herjoja Lipposen hallitukselle ja kehui samalla pääministeri Ahon hallituksen aikaansaannoksia. Kyllähän se nyt oli sillä lailla, että Ahon hallitushan se meidät EU:hun vei ja tähän EU-maatalouskurimukseen kaikkine kurjuuksineen, ja Lipposen hallitus joutaa nyt korjaamaan Ahon hallituksen mokia. Se on sitä arkipäivän realismia tässä kaiken kurjuuden keskellä.

Varsinainen puheenvuoroni tuli aiheelliseksi ed. Ranta-Muotion äskeisen puheenvuoron johdosta. Joudun toteamaan sen, että juuri niin kuin ed. Ranta-Muotio sanoi, päätoimisuusasia, luopujien asema ja kohtalo, joudutaan erittäin perusteellisesti selvittämään. Tälle hallitukselle voidaan antaa muikkari siitä, että se ei tehnyt tätä kaikkea jo talvella, niin kuin olisi pitänyt tehdä, niin että tässä olisi ollut riittävästi aikaa. Siltä osalta arvostelu on kaikki oikeaan osunutta.

Ed. Jari K o s k i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Ottamatta kantaa sen kummemmin siihen, mikä hallitus on mitäkin tehnyt, kuitenkin tilanne on tällä hetkellä se, niin kuin ed. Aittoniemi totesi, että jos halutaan, että maaseudulla ihmisiä säilyy, kaikkien ylipäätään, jotka siellä asuvat ja harrastavat minkälaista tahansa viljelyä, on pakko hakea rahaa muualtakin, jos aikovat pitää perheensä hengissä ja saada maksetuksi ne velat, jotka aikanaan on tullut otettua, kun on tullut sitouduttua viljelemään sitä tilaa, joka on mahdollisesti siirtynyt jo monessakin polvessa eteenpäin.

Tänä päivänä aktiivitiloilla lienee keskimäärin jotain 25 peltohehtaaria. Kuitenkin erilaisten selvitysten mukaan, jos kasvinviljelytila aikoo olla päätoiminen, se vaatii 100 hehtaaria peltoa. Jos tuodaan erilaisia rajoituksia, millä tavalla voidaan tilakokoa kasvattaa, on varmaa, että ei ikinä kasvinviljelypuolella päästä päätoimisuuteen tämän tyyppisillä ehdoilla, mitä tässäkin on. Siinä mielessä mitä lievempiä rajoituksia on, sen paremmat mahdollisuudet se antaa ylipäätään kehittää maaseutua, maaseutupolitiikkaa ja maatalouden erilaisia sivuelinkeinoja.

Ed. R a j a m ä k i : Arvoisa puhemies! Meillä on paljonkin maataloudessa vielä näitä vanhoja maatilahallituksen jäänteitä, kaiken maailman määräyksiä, normeja ja kytkentöjä, jotka eivät sovellu nykyaikaan. Niitä on syytä selvittää. Viittaan vain esimerkiksi johonkin broilerintuottajan hehtaarikytkentöihin, maitotilojen investointien kiintiö-kontra investointitukijärjestelmiin ja moniin muihin. Tältä osin näitä kaikkineen pitäisi tarkastella ihan kriittisesti tai myöskin metsätulojen suuren osuuden yhtäkkistä vaikutusta eräiden tukien järjestelmiin. Nämä ovat niitä ongelmia, joita esimerkiksi Euroopan unionissa ei ole, koska siellä esimerkiksi metsätulot eivät ole niin keskeisiä kuin meillä.

Sitä, että tässä voitaisiin saattaa suurta virkapalkkaa tai suuria pääomatuloja taikka muita tuloja ulkopuolelta tilan saavia henkilöitä samaan asemaan kuin päätoimisena kitkutteleva naapuri lisämaan hankinnassa, eivät sosialidemokraatit voi hyväksyä, vaan me katsomme, että kyllä täytyy sillä, joka tilallaan päätoimisesti elää, olla vähän paremmat mahdollisuudet esimerkiksi tiettyjen lisämaiden hankinnassa.

Perinteisestihän ongelma on ollut vanhassa EU:ta edeltävässä maataloudessa myöskin, että MTK:laiset, kepulaiset ym. ovat jakaneet muun muassa lisämaanosto-oikeuksia pienten tilallisten osalta keskenään. Jos on sattunut olemaan pieni demariviljelijä tai SMP:läinen viljelijä, ei yleensä niitä lisämaita saanut. Me huolehdimme siitä, että tällaiseen menneisyyteen ei tässä EU-ajassa ainakaan palata.

Ed. V ä i s t ö : Arvoisa puhemies! Ensinnäkin rohkenen syvästi epäillä ed. Rajamäen viimeistä kommenttia. (Ed. Rajamäki: Pitää paikkansa Pohjois-Karjalassa!) Yleensä on olennaisesti ratkaissut, millaiset ovat olleet edellytykset tilalla.

Hallituksen politiikassa taas mennään todella pitkälle, kun ajatellaan elinkelpoisen tilan kokoa, sillä nythän edellytetään tuotantopoliittista ja tehokkuusnäkökulmaa, kun pitäisi suosia myös sitä, jos ajatellaan Pohjois-Karjalaa, Itä-Suomea ja suurta osaa maata, että pienillä

tiloilla olisi todella edellytykset suurentaa viljelyksiään, että niistä voisi muodostua vähän elinkelpoisempia. Samoin mielestäni pitäisi, kuten ed. Ranta-Muotio totesi, suosia myös sellaisia tiloja, joilla toimeentulo muodostuu useammista lähteistä. Jos puhtaasti päätoimisuus- ja suuruusajattelu valtaa alaa, niin meillä tyhjenee suuri osa maasta.

Tämä valitettavasti näkyy hallituksen lainoitus- ja rahoituspolitiikassa, joka ensinnäkin vasta kahden vuoden tauon jälkeen nyt on vähitellen käynnistynyt. Näyttää siltä, että edellytykset investoida ovat varsin vähäiset tiloilla. Nyt pitäisi miettiä kiireesti, miten tässä maatiloja rohkaistaan, ja enemmänkin lainoituksesta siirtyä avustuslinjalle myös C-tukialueella.

Ed. Lahtela: Arvoisa rouva puhemies! Tässä, niin kuin monessa muussakin laissa, on se ongelma, että Suomea katsotaan yhtenä plänttinä, jossa ei katsota erityisolosuhteita. Ed. Jari Koskinen totesi aikaisemmassa puheenvuorossa, että pitäisi päästä semmoisiin tilakokoihin kuin 100 hehtaaria peltoa. Sehän tarkoittaa itäisessä Suomessa sitä, että siellä kaksi isäntää olisi varmaan enää koko kunnassa enintään, koska siellä joissakin pikkukunnissa ei ole enempää peltoa olemassa. Siellä taas viljelykasvit tai eläimet ovat toisen tyyppisiä. Aikaisemmin viittasin marjanviljelyyn. Siitä voi pienemmälläkin alalla saada kohtuullisen toimeentulon, ei koko toimeentuloa. Pitää sitten tietysti olla useita hehtaareita, mutta ei siinä satoja hehtaareja tarvita. Sen takia nämä pitäisi saada eriytettyä.

Vielä on se näkökulma, että jos tuotteella ei tehdä Suomeen ylituotantoa, vaan päinvastoin saataisiin korvattua tuontia ja mahdollisesti vientiä aikaan, niin minusta sen tyyppistä pitäisi tukea. Mutta nämä ovat utopioita. Tiedän, että tässä on omat vaikeutensa.

Ed. Jari Koskinen: Arvoisa rouva puhemies! Tätä keskustelua varmasti jatketaan sekä täällä että ehkä valiokunnassakin, mutta sen verran oikaisen ed. Lahtelaa, että sanon nyt oikein selvästi, että ei synny väärinkäsityksiä: En sanonut, että tavoite on 100 hehtaaria. Sanoin vain, että laskelmien mukaan, jos kasvinviljelytila aikoo olla päätoiminen tai pärjätä, pitää olla vähintään 100 hehtaaria peltoa. Tällä hetkellä keskimäärin peltoa on 25 hehtaaria. Jos 25 hehtaarista päästäisiin 30:een tai 35:een, se on aina parempi, mutta silti pitää hankkia jostain muualta tuloja, jotta ylipäätään tila pysyy pystyssä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

9) Hallituksen esitys liikennerikoksia koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys 32/1997 vp

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin lakivaliokuntaan, jolle liikennevaliokunnan on annettava asiasta lausunto.

Keskustelu:

Ed. Bremer: Arvoisa rouva puhemies! Vaikka tällaisella lähetekeskustelulla on aika marginaalinen merkitys lain lopullisen käsittelyn osalta, en malta olla toteamatta, että jälleen toistuu Suomessa halu tehdä liikenteessä erehtyvästä ihmisestä harvinaisen helpolla vankeutta kärsivä kansalainen. Rikoslakiin pyritään keräämään vankeusuhkaiset liikennerikkomukset, jotka yritetään määritellä törkeän tekomuodon tunnusmerkein. 1 momentissa mainitaan törkeän tekomuodon tekotapoina tieliikenteessä kolme perustilannetta, nimittäin huomattava ylinopeus, ohituskiellon rikkominen ja pysähtymisvelvollisuuden laiminlyönti perusteina, joista saatetaan langettaa vankeustuomio.

Huomattavan ylinopeuden rajaksi ehdotetaan annetun nopeusrajoituksen ylitystä 30 kilometrillä tunnissa. Se, kuinka mielivaltainen tällainen voi olla, on tullut erityisen selvästi ilmi tänä talvena esimerkiksi tieosuudella Oulu — Pudasjärvi — Kuusamo, jolla perinteisesti on ollut 80 kilometrin tuntinopeus. Ehdotetun arviointiperusteen mukaan 110 kilometrin tuntinopeus riittäisi jopa vankeuteen heittämiseen. Tie on vallan erinomainen, ja 80 kilometriä tunnissa tiellä, joka halkoo silmänkantamattomia soita ja vaaroja, tuntuu aivan liian alhaiselta. Siitä onkin muodostunut valtiolle erinomainen sakkorysä. 110 kilometrin tuntinopeus tällä tiellä on siis lakiehdotuksen mukaan riittävä lähettämään tietyin ehdoin jopa vankeuteen.

Kuvaavaa on, että kun lumimyrskyä pääsiäisen aikana oli jatkunut vuorokauden ja myrsky oli tuonut tielle lumivalleja avoimilta suoalueilta ja järviltä ja kun pääsiäisliikenne oli kaikkein vilkkaimmillaan kiirastorstaina, vuorokauden

oli siis lumimyrskyä jatkunut, niin tienpitäjä kuitenkin yhtäkkiä päätti, että 100 kilometriä tunnissa onkin täysin turvallinen nopeus tällä tiellä. Se 110 kilometriä tunnissa, joka olisi ehkä vähän aikaisemmin aiheuttanut jopa vankeustuomion, jäi nyt sellaiselle marginaalille, että siitä annettaisiin pelkästään huomautus. Aika iso ero on rangaistuksena huomautuksen ja vankeuteen joutumisen välillä.

Tällaisen nopeusrajoituksen kaavamaisen luokittelun mukaan 30 kilometrin ylinopeuden edellytyksenä täytyy tietysti silloin olla, että vallitseva nopeusrajoitus todella asetetaan mahdollisimman tarkkaan ja huolellisesti, asiantila, joka Suomessa ei suinkaan täyty monessakaan paikassa. Jos tällaista 30 kilometrin ylinopeutta aletaan pitää vankeusrangaistuksen rajana, niin se kyllä edellyttää, että kaikki nopeusrajoitukset tässä maassa käydään erittäin huolellisesti läpi ja asetetaan tie- ja tilannekohtaisesti vaaraa vastaava toimiva nopeusrajoitus.

Toisena perustilanteena vankeusrangaistukselle on pidetty ohituskiellon rikkomista. Tässäkin tapauksessa on huomattava, että lain perusteluissa todetaan, että on ryhdytty "ohitukseen paikassa, - - jossa tienpitäjä on osoittanut paikan vaarallisuuden ajoratamerkinnöin". Nyt kysyn, kuinka ihmeessä talvella voidaan havaita ajoratamerkintä, joka on lumen ja jään alla, ja kuitenkin voidaan katsoa, että siinä suoritettu liikennerikkomus voi jopa johtaa vankeuteen. Jos vankeusrangaistus on uhkana, ohituskieltomerkki on kyllä ehdottomasti laitettava sillä tavalla, että se myös talviliikenteessä ja ulkokuntalaiselle selviää.

Kolmantena perusasiana, josta voidaan jopa tuomita vankeusrangaistus, on pysähtymisvelvollisuuden laiminlyönti. Perusteluissa todetaan, että sellainen laiminlyönti olisi esimerkiksi pysäyttämisen laiminlyöminen vilkkaassa kaupunkiliikenteessä ennen suojatietä. Tässäkin asiassa kyllä maailman helpoimmin vahingossa tapahtuva rikkomus on, kun auto pysähtyy suojatien eteen ja liikennetilanteessa vieressä kulkeva ei huomaa, että siinä on suojatie, vaan vahingossa jatkaa suojatien yli. Samoin liikennesääntö edellyttää, että suojatien eteen on pysähdyttävä silloin, kun jalankulkija lähestyy suojatietä. Tällainen tulkinta ja tällainen määrittely, joka nyt on lain perusteluissa annettu, antaa kyllä mielivallalle aivan rajattomat mahdollisuudet. Mielestäni, jos vankeuteen saatetaan tuomita, niin tällaisella vahingolla ja mielivallalla ei saa olla sijaa.

Tällaisilla terveisillä omalta osaltani lähettäisin tämän lakiesityksen valiokuntaan.

Sitten en malta olla toteamatta ilmaliikenteestä. Tässä todetaan: "Ilmaliikenteen vaativat olosuhteet edellyttävät liikenneturvallisuustehtävissä toimivilta hyvää suorituskykyä ja valppautta. - - Näistä syistä ilmailulaki edellyttää lentoturvallisuustehtävissä toimivilta henkilöiltä täysraittiutta - -." Lentäminen tänä päivänä ei ole yhtään sen vaativampaa kuin tieliikenteessä ajaminen autolla. Lentäminen on elektronisoitunut ja koneellistunut sillä tavalla, että tänä päivänä ei lentäjältä edes vaadita sellaista haukansilmää kuin vielä 30 vuotta sitten. Häneltä itse asiassa ei vaadita sen enempää näkökykyä, kuin että hän näkee oman kojelautansa ja mittarit siinä. Tämä on vanhaa luuloa, jota elätellään edelleen tässä laissa.

Jos ilmaliikenteessä vaaditaan täysraittiutta, mitä pidän erittäin hyvänä, mielestäni voidaan silloin samoilla perusteilla edellyttää täysraittiutta myös tieliikenteeltä, koska tieliikenteessä pärjääminen itse asiassa omasta mielestäni ja kokemukseni pohjalta on huomattavasti vaikeampaa kuin lentäminen.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Olen ed. Bremerin kanssa samaa mieltä pääsiäisen nopeusrajoitusten muuttamisesta. Se, että sellaisessa säässä orjallisesti, vain kuukaudenpäivää katsoen nostettiin nopeus 80:stä 100:aan, osoittaa, että 80 kilometrin talvirajoitukset ovat täysin mielivaltaisia ja niillä ei ole mitään käytännön merkitystä. Mutta kun on joskus päätetty näin, niin tehdään.

Mutta muuten ed. Bremer tapansa mukaan, ei ollut nyt kovin pahalla päällä, luki tätä asiaa kuin piru Raamattua. Toisin sanoen hän perusti kahteen sanaan, mielivaltaan ja vankeuteen. Ihminen pannaan "mielivaltaisesti vankeuteen". Ei täällä Suomessa ketään mielivaltaisesti panna vankeuteen, jos siihen ei ole aihetta. Saisi monta kertaa laittaa helpommin vankeuteen.

Ensinnäkään silmänkantamattomilla aukeilla 30 kilometrin ylinopeudesta, jos risteystä ei ole 2 kilometrin säteellä, ei panna mielivaltaisesti vankeuteen, ed. Bremer. Tämä lähinnä tarkoittaa paikkoja, missä liikkuva poliisi mittailee nopeuksia, tyypillisesti vaarallista liikennepaikkaa, ris-

teystä tai sen tyyppistä, eikä silmänkantamattomilla aukeilla näe tutkaa.

Mitä tulee ohitukseen eikä näe keltaista viivaa, on olemassa tieliikennelain mukaan muutkin kriteerit. Jos näkee, vaikkei olisi keltaista viivaa eikä kaikissa paikoissa ole myöskään ohituskieltoa, että tie on sellainen, ettei siinä voi lähteä ohittamaan aiheuttamatta suurta vaaraa liikenteessä, niin siitä on silloin luovuttava. Ohitustilanteet juuri aiheuttavat niin tuhoisia seurauksia, että siinä voi jo hiukan vankeustuomiota väläytelläkin, jos piittaamattomasti ohittelee, niin kuin joskus näkee; kai on itsekin siihen syyllistynyt joskus, ed. Bremerkin ehkä, minä ainakin.

Ed. B r e m e r : Arvoisa herra puhemies! Jos keltainen viiva on ohituskiellon merkkinä ja mahdollisena perusteena vankeuteen tuomitsemiseen, se on kyllä kaikkein mielivaltaisin. Nimittäin kun tiemestarit vetävät keltaisia ohituskieltoviivoja omien taitojensa perusteella ja milloin minkäkin kokemuksen perusteella, niin siinähän autoilijaa suorastaan harhautetaan, koska voidaan joutua yhden tiemestaripiirin standardeista toisen tiemestaripiirin standardeihin ja ajokielto keltaisella viivalla merkittynä vaihtelee tilannearvioon verraten aivan valtavasti. Juuri kun on tottunut tietynlaiseen keltaiseen viivaan ja normitukseen, voidaan joutua toiseen paikkaan, jossa ei tunnu millään tavalla enää luonnolliselta se, että on keltainen ohituskieltoviiva.

Kaiken päällimmäisenä on se, miten näitä voidaan noudattaa yhteneväisesti, kun ne ovat jään ja lumen alla. Kuitenkin poliisi monta kertaa vetoaa siihen, että siellä se on kuitenkin olemassa jään alla.

Ed. L a h t e l a : Arvoisa herra puhemies! Omakin lusikka pitää soppaan heittää vielä.

Minusta ed. Bremer oli osin oikeassa, ja voi yhtyä joihinkin ajatuksiin. Oikeudessa on pidetty tekoa törkeänä, jos nopeusrajoituksen ylittää 50 kilometrillä tunnissa, mutta sitä rajaa on pidetty esityksessä liian korkeana. Nyt tässä on sellainen ajatus, että jos ylittää 30 kilometrillä tunnissa, sitä pidetään jo törkeänä juttuna, ja voi ilmeisesti jo vaikka vankeuteen joutua siitä.

Joissakin tilanteissa kohtalaisen henkilökohtaisen kokemuksen omaavana voin todeta, että jotenkin tuntuu kohtuuttomalta, jos on vaikka tullut tietyömaa. Maanantaiaamuna siihen, missä ennen on ollut 80:n lätkä, onkin ilmestynyt 50:n lätkä, ja siinä on heti poliisimies lätkän takana kyttäämässä — anteeksi, tekemässä työtään tutkan kanssa — pysäyttää ja sanoo, että ajoitpahan 80:tä ja tuossa on 50:n lätkä. Mitään muita merkkejä tietyömaasta ei ole näkyvissäkään, koska se on tarkoitus vasta sillä viikolla aloittaa. Se tuntuu jollakin tavalla enemmänkin sakkorysältä, mitä ed. Bremer puhui jossakin pohjoisessa olevan. Pitäisi olla jo erikseen kuvattu, että tähän aiotaan tehdä tietä tai jokin muu merkki, eikä pelkästään vaihtamalla lätkä liikennemerkkitolppaan.

Ed. M. P o h j o l a : Arvoisa puhemies! En malta olla käyttämättä puheenvuoroa tässä kohtaa, kun on myös jonkinnäköistä omakohtaista kokemusta nimenomaan tuomitsemispuolelta näissä asioissa. Toteaisin sen, että minkään näköisiä sakkorysiä tietenkään lakiin ei saa muodostaa. Olen siinä suhteessa ed. Bremerin kanssa täysin samaa mieltä. Laki täytyisi kirjoittaa sillä tavalla, että tuomioistuimella olisi mahdollisimman laaja harkintavalta tällaisissa tapauksissa, koska elävässä elämässä tilanteet vaihtelevat hyvin paljon. Joskus jopa pienempikin nopeudenylitys kuin 30 kilometriä tunnissa saattaa olla törkeää liikenteen vaarantamista olosuhteet huomioon ottaen, mutta joissakin tapauksissa se ei ole sitä lainkaan. Kokenut tuomari kyllä tämän näkee. Tämä seikka on sellainen, varmasti lakivaliokunnassa tulee huomioiduksi ja laki siellä korjataan sellaiseksi, että se tyydyttää kansan oikeustajua tässäkin suhteessa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään lakivaliokuntaan, jolle liikennevaliokunnan on annettava asiasta lausunto.

10) Hallituksen esitys oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys 33/1997 vp

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin lakivaliokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto.

Keskustelu:

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa puhemies! Yksi oikeusvaltion perusperiaate on muutoksenhakuoikeus. Periaate on vahvistunut perusoikeusuudistuksessa ja hiljattain voimaan tulleessa hallintolainkäyttölaissa. Oikeusturvan kannalta olennaista on se, että asiat selvitetään huolellisesti ja päätökset perustellaan asianmukaisesti.

Nyt meillä on käsitteillä hallituksen esitys valituslupajärjestelmän ulottamisesta hovioikeuksiin, eli siis enää ei olisi automaattisesti oikeutta valittaa alioikeuden päätöksestä, vaan ensiksi siihen pitäisi saada tietyissä tapauksissa lupa. Muutosta saisi hakea ilman valituslupaa silloin, kun riita-asiassa häviöarvo olisi yli 20 000 markkaa ja rikosasiassa rangaistus — hallituksen esityksen mukaan — ankarampi kuin sakko. Vaikka hallituksen esityksessä lähdetään siitä, että valituslupa myöntämisen edellytykset olisivat joustavat, näytön uudelleenarviointiin tämä kynnys olisi korkea. Tämä tulee rajoittamaan mahdollisuuksia muutoksenhakuun.

Minä suhtaudun kriittisesti suunnitelmiin ottaa väliasteessa eli hovioikeuksissakin käyttöön muutoksenhakulupajärjestelmä. Pitäisi säilyttää mahdollisuus saada kaikissa tapauksissa asiansa ainakin kerran uudelleen käsiteltäväksi. Muutoksenhakua ei pitäisi kovin herkästi rajoittaa. Lähtökohta ei ole tuomioistuimen työmäärä vaan se, saavatko oikeutta. Tietenkin oikeuslaitoksen kokonaistoimivuus pitää kaikissa suhteissa ottaa myös huomioon. Toivon ja uskon myös, että valiokunta harkitsee tätä esitystä vielä tarkkaan muun muassa perusoikeusuudistuksen valossa. Kysymys on ihmisten oikeusturvasta, eikä suullisten käsittelyjenkään lisääminen välttämättä vaadi tällaista muutosta.

Hallituksen esityksessä todetaan, että yksi syy, miksi esitys on tänne annettu, on se, että hovioikeuksissa on 75 prosentissa pysytetty alioikeuden päätös. Minusta se ei ole riittävä syy rajoitukselle. Toiseksi, tässä hieman ristiriitaisesti perustellaan, että kun alioikeuksissa nyt ratkaistaan asiat keskitetysti ja välittömässä pääkäsittelyssä, niin se tulee alentamaan muutoksenhaun määrää. Minulle jää hieman epäselväksi, mitkä ovat ne syyt, miksi muutoksenhakua täytyy rajoittaa.

Tiedän toki, että monissa muissa eurooppalaisissa maissa muutoksenhakulupa on käytössä jo väliasteessakin, mutta näkisin, että ulkomaisten mallien sijasta meidän olisi arvioitava muutoksenhakua oman oikeusperinteemme pohjalta ja hiljattain voimaan astuneen perusoikeusuudistuksen hengessä. Kysymys on ihmisten oikeusturvasta, ja kuten jo totesin, suullisuuden lisääminenkään hovioikeuksissa ei vaadi tällaista muutosta.

Toiseksi tämä rahamäärä 20 000 markkaa on minusta aika korkea. Se voi olla toiselle ihmiselle hyvin pieni markkamäärä, mutta toiselle tämä rahamäärä voi olla kovin suuri. Lisäksi, mikä on toisesta pieni asia, voi olla toiselle äärettömän suuri periaatteellinen kysymys.

Arvoisa puhemies! Valiokunta harkinnee esitystä todella miettien, mikä on kansalaisen ja oikeusturvan kannalta parasta, eikä niinkään instituutioiden näkökulmasta.

Ed. I. Kanerva merkitään läsnä olevaksi.

Ed. M. Pohjola: Arvoisa puhemies! Voin pitkälti yhtyä ed. Jäätteenmäen kritiikkiin siltä osin kuin hän painottaa ihmisten oikeusturvan takaamisen ja turvaamisen merkitystä.

Nyt kuitenkin muutoksenhakulupa edellytetään sellaisissa asioissa, jotka ovat intressiltään kovin vähäisiä. Niissäkin asioissa, jos näyttää siltä, että on oikeuskysymys, joka on asianosaiselle tärkeä, toki tällaisessa tapauksessa muutoksenhakuoikeus tullaan myöntämään. Nyt on todettava se, että 20 000 markan raja on kuitenkin sen verran pieni, että jos hovioikeuteen asiassa mennään, asianajokulut usein jo ylittävät tämän summan.

Lisäksi esityksessä on erittäin hyvää se, että asioissa, joissa sovinto on sallittu, asianosaiset voivat jopa ennen alioikeuden tuomiota sopia siitä, että he eivät valita. Tämä tavallaan mahdollistaa, että otetaan vain yhden oikeusistuimen ratkaisu asiaan ja kuitataan se sillä.

Minusta tämä on modernia lainsäädäntöä. Väliasteen muutoksenhaun rajoittamista pienissä kysymyksissä on kokeiltua monissa Euroopan maissa. Tämä estää turhia riitoja ja niitten menemistä enää tuomioistuimeen ja on siinä mielessä kannatettava.

Uskon, että valiokunta, mitä ed. Jäätteenmäki toivoi, tulee juuri punnitsemaan oikeusintressiä kansalaisten näkökulmasta lähtien.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Minä en hyväksy, samoilla perusteilla kuin ed. Jäätteenmäki esitti, hovioikeuden muutoksenhakujärjestelyn muuttamista.

Perusteet, jotka ovat hallituksen esityksessä, nimenomaan jokin 20 000 markkaa tai jokin muu, ovat niin kovin erilaisia yhteiskuntaintressejä. Toisilla ihmisillä oikeudenkäyttö perustuu ehkä toisiin asioihin ja toisilla toisiin asioihin. Ei tätä voida tällä tavalla jakaa pieniin ja suuriin asioihin. Erityisesti ensimmäisen alioikeuden jälkeen pitäisi olla yksi muutoksenhakukynnys, joka on rajoittamaton. Korkeimman oikeuden osalta tietysti tämän ymmärrän. Hovioikeuksissa ei minun käsitykseni mukaan tänä päivänä ole valtavaa ruuhkaa. Toiminta on tehostunut, ja tämäkään ei edellytä tämän tyyppistä toimintaa.

Toisaalta on todettava myös se, että lupaasian käsitteleminen hovioikeudessa, jossa tutustutaan siihen, voidaanko lupa myöntää vai ei, vie myös aika mittavasti työaikaa, aivan samalla tavalla kuin sanotaan olevan monta kertaa korkeimmassa oikeudessa, että asiat tutkitaan muutoksenhakulupakäsittelyssä yhtä perusteellisesti kuin tutkittaisiin muutenkin. Toisin sanoen sen jälkeen tuomion ja päätöksen antaminen, mikäli muutoksenhakulupa myönnetään, ei paljon lisäasiaa enää tee.

Tässä ei ole sen paremmin organisatorisia kuin taloudellisia perusteita, mutta se merkittävästi vaikuttaa kansalaisten oikeusturvaan ja juuri siihen, millä tavalla yhteiskunnassa ihmiset nämä asiat ajattelevat. Uskon, että meillä on lakivaliokunta niin valveutunut valiokunta, sanotaan ehkä minua lukuun ottamatta, että tällaiset asiat siellä otetaan varmasti tiukkaan käsittelyyn, aivan kuten ed. M. Pohjola totesi.

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa puhemies! Ed. M. Pohjolalle haluaisin todeta, että minusta on hieman vaarallista todeta, että jokin oikeudenkäynti tai valitus on turha. Meistä voi ehkä tuntua, että jokin asia on aivan selvä, mutta sille, joka muutosta on hakenut tai on oikeudenkäyntiin ryhtynyt, asia voi olla äärettömän tärkeä ja epäselvä. Oikeuslaitoksen uudistuksia täytyy toteuttaa myös tavallisen ihmisen näkökulmasta.

Olisi myös ollut mielenkiintoista tietää, kuinka paljon hovioikeuksissa yleensä on viime vuosina ratkaistu asioita, joiden intressiarvo on ollut alle 20 000 markkaa. Lisäksi haluaisin todeta — vaikka ed. M. Pohjola totesi, että valituslupamahdollisuus on, jos on oikeudellisesti tärkeä asia — että varmaan joissakin tapauksissa näin onkin, mutta kyllähän tämä esitys on nimenomaan sen takia annettu, että tämä rajoittaa mahdollisuuksia muutoksenhakuun. Silloin voi olla niin, että jossakin asiassa, joka on ihmiselle äärettömän tärkeä, hän ei valituslupaa tule saamaan ja silloin varmaan ajattelee ja tuntee, että oikeus ei ole toteutunut. Jos näin käy, se on huono asia.

Ed. Mikkola: Arvoisa puhemies! Haluan myös ilmoittaa oman henkilökohtaisen kantani, että vastustan tämäntapaisen lainsäädännön kategorista säätämistä. Kuulun niihin, jotka katsovat, että kaikista tuomioistuimen ratkaisuista täytyy olla yksi valitusaste. Olen periaatteessa tätä mieltä. Tiedän, että on myös ns. turhia valituksia. Tiedän sen, mutta tämä on iso periaatteellinen kysymys. Minä otan vain yhden esimerkin.

Sanotaan, että ilman muutoksenhakulupaa ei olisi valitusoikeutta, jos on tuomittu sakkorangaistukseen. Se, mistä sakkorangaistus tuomitaan, voi olla esimerkiksi kuolemantuottamus tai vastaava. Siitä ei tarvitse olla isoa korvausseuraamusta, mutta rikoksen luonne syylliseksi tuomitun kannalta voi olla niin merkittävä asia, että hänen on pakko saada siitä aina valituslupa ja pakko saada siitä nimenomaan ylemmän tuomioistuimen ratkaisu. Se ei ole rahakysymys. Se on eettinen kysymys. Siinä mielestäni tällaiset rajoitukset, että on tuomittu vain sakkoon, eivät voisi olla perusteena. Mutta uskon, että lakivaliokunnassa tästä kuullaan hyvin laaja asiantuntijakierros ja siellä sitä selvitetään.

Oman käsitykseni mukaan Ruotsissa, missä on ollut tämäntapainen periaate, mitä meillä ollaan säätämässä, ollaan peräytymässä tästä. Eräiltä osin on havaittu sen negatiiviset puolet.

Ed. M. Pohjola: Arvoisa puhemies! Kun minulla on aika lailla tuomarin käytäntöä, voin todeta sen kokemukseni pohjalta, että monet ihmiset valittavat omasta mielestään periaatteellisista syistä, vaikka kysymyksessä olisi esimerkiksi pieni riita-asia, joka ei lainkaan ole periaateasia, vaan kysymys olisi puhtaasti näytöstä. Vaikka näyttöä ei ole esitetty ollenkaan sillä lailla, että asia olisi voitu ratkaista kantajan mielen mukaisesti, siitä huolimatta valitetaan, vaikka ylemmässä oikeudessa ei enää voida tuoda uutta näyttöä. Voidaan puhua myös turhista riidoista, sellaisista riidoista, että itse asiassa olisi asianosaisen intressissä se, että hän ei enää jatkaisi oikeudenkäyntiä.

Mutta yhdyn kritiikkiin, että tämä on äärimmäisen herkkä asia ja täytyy huolellisesti punnita.

Ed. R. Ojala: Arvoisa puhemies! Eilen Tampereen käräjäoikeuden lautamiehet pitivät koulutustilaisuutta ja siellä lautamiesten toimesta nousi sama asia esille. Voimakkaasti puolustin siellä sitä kantaa, että jokaisella pitää olla oikeus ensimmäisen asteen tuomiosta johonkin valittaa. Tämähän ei lähde nyt pelkästään 20 000:sta vaan myös sakoista, ja sakoistahan valitusmäärä prosenteissa on ollut hyvin pieni.

Mielenkiintoista kyllä, toisena huolena tuli esille se, että lautamiehet olivat sitä mieltä, että tuomiot ovat tänä päivänä monesti aivan liian lieviä. Syy siihen on se, että vaikka lautamiehet mielellään antaisivat vähän kovemmankin tuomion, tuomarit eivät sitä halua, koska he sanovat, että henkilö kuitenkin valittaa hovioikeuteen ja sieltä tulee lievempi päätös. Tuomarit ilmeisesti lautamiesten mukaan kuvittelevat, että heille tulee siitä musta risti nimen perään, että tuomitaan väärin. En tiedä, kuinka asia on, mutta nämä ovat sellaisia asioita, jotka varmasti on syytä käsittelyn yhteydessä lakivaliokunnassa hyvin selvittää. Mutta minullakin on ollut sellainen periaatteellinen kanta, että jokaisesta tuomiosta pitäisi voida johonkin nimenomaan kerran valittaa.

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa puhemies! Haluaisin vielä korostaa sitä, että kysymys on periaatteellisesti tärkeästä muutoksesta eli siitä, että ei olisi enää sitä oikeutta, että saa asiansa uudelleenharkintaan. Kun puhutaan turhista oikeusjutuista, varmasti nykyiset kalliit oikeudenkäyntikulutkin rajoittavat, jos sellaisia juttuja on. Kuten jo edellisessä puheenvuorossani sanoin, on hyvin vaikea sanoa, mikä on turha oikeudenkäynti ja mikä ei.

Voidaan myös sanoa, että eduskunnassa käydään todella paljon turhia eduskuntakeskusteluja. Mutta kuka meistä on rajoittamassa ja asettamassa ehtoja, mitkä keskustelut täällä voidaan käydä ja mitkä ei? Siinäkin on periaatteellinen kysymys eli sallitaan sananvapaus, ja tässä on kysymys periaatteellisesti toisesta tärkeästä asiasta eli siitä, että sallitaan vielä asia toisen, ylemmän tuomioistuimen uudelleenharkintaan.

Ed. Myllyniemi: Herra puhemies! Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 16 §:ssä on mielenkiintoinen seikka, josta nähdään, kuinka hallituksen mielenlaatu vaihtelee. Siellä lukee suorasti lainattuna: "Jos rikosasian vastaajan on saavuttava henkilökohtaisesti virallisen syyttäjän valituksen johdosta toimitettavaan pääkäsittelyyn ja jos hänen käyttäytymisensä perusteella on aihetta olettaa, ettei hän ei noudata kutsua, hovioikeus voi määrätä hänet tuotavaksi pääkäsittelyyn." Rikoksentekijäksi epäilty voidaan määrätä tuotavaksi jo ensimmäiseen pääkäsittelyyn. Rikosoikeusprosessilakia lakivaliokunnassa parastaikaa käsitellään. Siis samaa toimenpidettä ei sallittu tehtäväksi käräjäoikeuden yhteydessä, vaikka ilmeisestikin tulee tämä samainen momentti sinne mukaan. Tuo nouto vaatisi tietenkin pidemmänkin puheenvuoron, kuinka se ei tule pelaamaan, mikäli se tulee hallituksen esityksen mukaisena olemaan, ei enempää hovioikeudessa kuin käräjäoikeudessakaan.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään lakivaliokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto.

11) Hallituksen esitys laiksi ortodoksisesta kirkkokunnasta annetun lain muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys 34/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin hallintovaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Filatov: Arvoisa puhemies! Hyvät edustajat! Ortodoksista kirkkoa koskeva laki on muuttumassa ja modernisoitumassa. Se on pääasiassa muuttumassa positiiviseen suuntaan, ja suurimman osan näistä muutoksista voi hyvällä mielin allekirjoittaa. Mutta yksi mutta tai ainakin suuri kysymysmerkki lakiesitykseen sisältyy.

Suomalaisessa yhteiskunnassa ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Tästä periaatteesta puhuimme äskeisenkin lakiesityksen kohdalla aika pitkään ja nimenomaan periaatteellisella tasolla. Jokaisella tulee siis olla oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskevat päätökset oikeuden arvioitavaksi.

Mutta nyt käsittelyssä olevan lakiesityksen mukaan ortodoksisen kirkkokunnan viran- ja toimenhaltijat jäisivät vaille tätä oikeutta. Jos esimerkiksi ortodoksipappi voittaa virkavaalin mutta vaalin tulosta ei vahvisteta, päätöksestä voisi esityksen mukaan valittaa enää ainoastaan piispainkokoukselle. Siellä ei kuitenkaan ole yh-

tään oikeusoppinutta henkilöä jäsenenä. Piispainkokous ei ole oikeudellinen elin. Nykyisin asiasta voi valittaa esimerkiksi korkeimpaan hallinto-oikeuteen asti. Lakiesityksessä on myös epäselvyyttä siltä osin, kuinka koevuodet huomioidaan ja miten vaalin vahvistaminen viime kädessä tapahtuu. Nämä ovat sellaisia asioita, jotka ehdottomasti vaatisivat tarkennusta.

Valitusoikeus tai sen epääminen on siis periaatteellisesti tärkeä asia. Voidaan tietenkin oikeutetusti ajatella, että kirkolliset henkilövalinnat ovat kirkon sisäinen asia eikä maallisen tuomioistuimen tule niihin sekaantua. Tämä on mielestäni ihan perusteltu ajatus. Mutta mitä jos meillä on sellaisia instansseja tai kirkkoja, uskontokuntia, joiden oikeuskäsitys onkin pohjoismaisesta oikeuskäsityksestä huomattavasti poikkeava? Noudatammeko me silloinkin samaa periaatetta? Toisaalta voidaan ajatella, että yksilön oikeus tasavertaiseen kohteluun ja arviointiin on sellainen arvo, josta ei voida poiketa, ei edes silloin, kun kyseessä on kirkko.

Jotta yksilön oikeusturva ei joutuisi uhatuksi ikään kuin vahingossa tai hieman miettimättä, toivoisin, että hallintovaliokunta, johon lakiesitystä ollaan lähettämässä käsittelyyn, pohtisi esitystä erityisesti tästä periaatteellisesta, yksilön oikeusturvan kannalta tärkeästä näkökulmasta. Vaikka puhemiesneuvoston esityksessä ei olekaan perustuslakivaliokunnan lausuntoa, niin toivoisin, että hallintovaliokunta vakavasti pohtisi, olisiko tämä lausunto syytä pyytää, koska kyseessä on periaatteellinen ratkaisu, jolla saattaa olla myös pitempikestoisia vaikutuksia.

Tähän tarkkaan pohdintaan syynä voisi olla myös se, että Suomen EU-jäsenyyden myötä olemme joissakin tapauksissa joutuneet nimenomaan laajentamaan valitusoikeutta erilaisista asioista emmekä supistamaan. En myöskään soisi, että jatkossa meillä on tilanteita, joissa suomalaiset ortodoksipapit valittavat virkavaalin tuloksen vahvistamatta jättämisestä esimerkiksi EU-tuomioistuimeen tai muualle, jos meidän kotimainen oikeuskäytäntömme ei toimi.

Ed. J. Kukkonen: Arvoisa puhemies! Vähäisellä tutustumisella mutta joka tapauksessa hyvin suurella pieteetillä toista kansankirkkoamme kohtaan haluan osallistua tähän lähetekeskusteluun muutamalla sanalla. Tämä esityshän sisältää monia organisatorisia muutoksia ortodoksisen kirkon asioissa, ja pääasiassa ja hyvin monelta osin ne ovat varmasti ajanmukaisia ja siinä mielessä hyvin tarpeellisia asioita tuoda päätettäväksi. Myöskin se tradition kunnioittaminen, joka niistä näkyy, on minusta hyvä ja tarpeellinen asia meille toisillekin muistutukseksi.

Kuitenkin yhdyn ed. Filatovin kyselyyn siitä, missä määrin tässä yhteydessä tulisi kiinnittää huomiota tähän valituskysymykseen ja erityisesti siihen, että tästä asiasta yhdenvertaisuuden vuoksi keskusteltaisiin sekä hallintovaliokunnassa että myöskin perustuslakivaliokunnassa.

Toinen seikka, jota kannattaa ihmetellä tietyllä tavalla ja joka kannattaa panna merkille, on se, että tämän esityksen mukaan ortodoksipiispat ovat jatkossakin ilmeisesti maamme ainoat presidentin nimittämät korkeat hallintovirkamiehet, joilla ei ole lakisääteistä eläkeikää. Onko tämä sellainen tapa, jota edelleen jatketaan, vai olisiko syytä tässä suhteessa myöskin osoittaa tasavertaisuutta Suomen kansalaisten ja viranhaltijoitten kohdalla, sitä kannattaa myöskin pohtia.

Kaiken kaikkiaan tämä esitys on siis monella tavalla hyvä ja ajanmukainen, mutta näistä syistä minustakin se tulisi hallintovaliokunnan ohella tulla käsitellyksi myöskin perustuslakivaliokunnassa.

Ed. Dromberg merkitään läsnä olevaksi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään hallintovaliokuntaan.

12) Hallituksen esitys laiksi opintotukilain muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys 35/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin sivistysvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Vehviläinen: Hyvä puhemies! Tässä lakiesityksessähän on kolme muutosta. Ensimmäinen muutos on opintotuen tarkistusmenettelyn yksinkertaistaminen. Toinen muutos tai oikeastaan tarkistus koskee sitä, että kun nykyään maatalousyrittäjälle maksetaan luopumistukea, tähän lakiin lisättäisiin se, että jos saa

luopumistukea, se estäisi opintotuen saannin. Kolmanneksi opintojen vähimmäismäärän eli keston pitää muutoksen jälkeen olla kahdeksan viikkoa, jotta voi saada opintotukea. Nyt se on ollut laissa kaksi kuukautta ja siitä on aiheutunut hämminkiä. Kaksi jälkimmäistä asiaa ovat minusta aivan ilman probleemeja olevia, mutta ensimmäiseen kysymykseen haluaisin kiinnittää huomiota eli opintotuen tarkistusmenettelyyn.

Tällä hetkellä opintoraha ja asumislisä tarkistetaan vanhempien tulojen muututtua opiskelijan tekemän hakemuksen perusteella eli se on ollut erittäin byrokraattinen systeemi. Tämä menettely on koskenut sekä opintotuen korotusta että myös pienentämistä. Nyt tämä esitys mahdollistaa sen, että tuki eli opintoraha tai asumislisä tarkistetaan ilman hakemusta ja se voidaan tehdä vanhempien verotulojen perusteella vuoden alussa aina kalenterivuosittain. Tämä minusta on oikein hyvä asia.

Mutta kun luin tätä lakiesitystä ja erityisesti tämän lain taloudellisia vaikutuksia, jouduin kyllä aikamoisen hämmästyksen valtaan, koska minun mielestäni esityksen taloudellisia vaikutuksia sisältävissä kappaleissa on erittäin epäselvästi perusteltu ja ilmaistu se, mitenkä tämä lakiesitys vaikuttaisi sekä valtiontalouteen että myös yksittäisen opiskelijan talouteen. Siteeraan täältä valtiontaloudellisista vaikutuksista:

"Entistä nopeampi reagoiminen vanhempien tulojen muuttumiseen vähentää opintotukimenoja noin 5 miljoonalla markalla vuodessa vuodesta 1998. Arvio perustuu siihen, että noin 40 000 opiskelijan vanhempien tulot nousevat siten, että opiskelijalle tulee kevätlukukauden opintorahaan 5 prosentin alennus." Sitten hetken päästä todetaan, mitenkä vaikuttaa opiskelijan talouteen: "Ilman hakemusta tehtävien opintotuen tarkistusten seurauksena opiskelijat saisivat heille kuuluvat opintotuen korotukset mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja nopeasti. Lisäksi tarkistukset vähentäisivät takaisinperintöjä."

Kun luin tätä vaikka kuinka monta kertaa, silti en voinut aina olla päätymättä samaan lopputulokseen: Jos valtio säästää 5 miljoonaa markkaa, miten voi olla mahdollista, että opiskelijain tulot sitten lisääntyvät? En ymmärtänyt tätä. Sitten hiukan ihmettelen sitä, mihin perustuu lainlaatijan arvio siitä, että 40 000 opiskelijan vanhempien tulot kasvavat ensi vuonna. Mielestäni ainakaan nykyinen työllisyyskehitys ei anna tähän minkäänlaisia viitteitä.

Toivonkin, että kun valiokunta alkaa esitystä käsitellä, nämä taloudelliset vaikutukset otettaisiin entistä tarkempaan syyniin, koska esitys ainakin sisältää ristiriitoja. Lisäksi toivon, että kun lakiesitys on käsittelyssä, valiokunta pohtisi samassa yhteydessä myös periaatteellisemmalta kannalta sitä, mikä on vanhempien ja koko perheen merkitys opiskelijan toimeentulossa, opintotuessa, sillä tämän hallituksen aikanahan muun muassa sisarkorotukset on poistettu. Minusta ne kuuluvat tähän samaan pakettiin.

Ed. K i l j u n e n : Arvoisa puhemies! Anno domini 1997 huhtikuun 15 päivänä nousee vuoteestaan ja avaa radion kuunnellakseen aamuuutisia. Mitä radio kertoo? Mitä uutisissa kerrotaan? Siellä kerrotaan Turussa opiskelijoiden kokoavan EU:n antamaa ruoka-apua. Haastatellut opiskelijat olivat innoissaan ja tyytyväisiä siitä, että Euroopan unionin ruoka-apulähetyksiä nyt käytetään tehokkaasti ja hyvin tyydyttämään sitä akuuttia tarvetta, josta opiskelijat puhuivat.

Herättää vakavia kysymyksiä. Herättää erityisesti vakavia kysymyksiä sen vuoksi, että tänä samana päivänä 15. huhtikuuta 1977 meillä on eduskunnassa lähetekeskustelussa hallituksen esitys opintotukilain muuttamisesta. Kysyä sopiikin, ollaanko hallituksen esityksessä nyt tarttumassa niihin, voisiko sanoa, olennaisimpiin seikkoihin opintotuessa, olennaisimpiin seikkoihin sitä kautta, että vastataan niihin tarpeisiin, joita opiskelijoilla tällä hetkellä on.

Opintotukijärjestelmähän Suomessa on muuntunut asteittain. Tiedämme hyvin, mikä tilanne oli 70-luvulla, jolloin opintotuki oli lainoituspohjaista. Korkosubventiolla tuettua opintolainaa opiskelijat saivat. Se muutettiin sitten järjestelmäksi, johon tuli opintoraha, jota täydentää tällä hetkellä markkinakorkoinen opintolaina. Todellisuudessa me kaikki tiedämme, joilla on tuttavapiirissään sekä opiskelijoita että korkeakouluissa muuten työskenteleviä ihmisiä, allekirjoittanut myöskin siellä opettajana joutunut työskentelemään, että valtaosaltaan opiskelijat tyytyvät ainoastaan tuohon opintorahaan. He eivät ota markkinaehtoista lainaa monestakaan syystä.

Yksi syy on tietenkin se, että korkeakorkoista lainaa ei haluta käyttää kulutukseen. Ilmiselvästi myöskin opiskelijoiden tulevaisuudentoiveet ovat muuntuneet siitä, mitkä ne aikaisemmin olivat. Ei ole selvyyttä siitä, että pystyy välittömästi opintojen jälkeen sitoutumaan työelämään, joka mahdollistaisi myöskin sujuvan,

luontevan opintolainojen takaisinmaksun. Tästä syystä opiskelijat välttävät lainan ottamista, pyrkivät elämään tuolla niukalla opintorahalla, joka ehdottomasti ei ole riittävä. Jos sillä pyritään pelkästään elämään, me olemme siinä tilanteessa, joka liian monta kertaa on huomattu luentosalissakin ja näkee selvästi opiskelijoiden saaneen sen verran heikosti ravintoa päivän kuluessa, että he eivät kykene kunnolla keskittymään töihin. Jos he pyrkivät saamaan lisätuloja, sitoutuvat tavalla tai toisella myöskin samanaikaisesti työelämään, tekevät osa-aikapohjaisesti työtä saadakseen lisäansioita. Tämäkin omalta osaltaan on heikentämässä vakavaa paneutumista opiskeluun.

Arvoisa puhemies! Minusta tuntuu, että koko opintotukijärjestelmässä täytyisi ajatella asiat uudestaan. Uudelleenajattelun peruslähtökohtana olisi se, että opiskelu tulisi mieltää työhön rinnastettavaksi toiminnaksi. Sen vuoksi se ansaitsee riittävän suuren korvauksen, opintorahan, opintostipendin, joka tarjoaa perustoimeentulolle edellytykset.

Luonnollisesti se merkitsee myöskin silloin sitä, että jos opintorahajärjestelmä tähän suuntaan kehittyisi, se myöskin edellyttäisi vastiketta eli itse opinnoissa tietyn tyyppinen, voisiko sanoa, kurssimuotoisuus tulisi painokkaammaksi. Opintoraha tulisi myöskin ansaita. Toisin sanoen silloin pitää pystyä myöskin näyttämään, että opinnot etenevät tietyllä tavalla, jolla ikään kuin ansaitaan opintoraha. Tämä on käytäntö monissa Euroopan maissa opintorahan osalta. Siellä juuri tästä syystä, väittäisin, ainakin olosuhteet ovat paremmat opiskelulla, ja uskon myöskin, että sitä kautta saadaan parempia tuloksia aikaiseksi.

Toinen vaihtoehto luonnollisesti on se, jos tämä järjestelmä katsottaisiin liian kalliiksi, että me palaisimme siihen aikaisempaan, hyväksi ja toisaalta huonoksi koettuun järjestelmään, jossa korkosubventoitu opintolaina on se, minkä varassa opiskellaan. Silloinkin joka tapauksessa opiskelusta tulee päätyö. Opiskelijat voivat siihen täysillä sielun ja ruumiin voimilla keskittyä.

Itse kuitenkin, arvoisa puhemies, olen vahvasti sitä mieltä, että nimenomaan meidän pitäisi pyrkiä asteittain siirtymään sellaiseen opintorahajärjestelmään, joka tarjoaa riittävän toimeentulon opiskelijoille ja mahdollistaa heidän täysipainoisen paneutumisensa opiskeluun. Tässä suhteessa pidän hallituksen esitystä sinänsä tärkeänä, mutta näennäisilmiöihin huomion kiinnittävänä.

Ed. A i t t o n i e m i : Arvoisa puhemies! Ed. Kiljunen ei ehkä ole kuunnellut kaikkia uutisia. Totuushan on se, että markkinakorkoiset opintolainat ovat alkaneet mennä suhteellisen hyvin kaupaksi, ja se tietysti johtuu siitä, että opiskelijat luottavat alhaisen korkotason pysyvyyteen, ja kun rahaa tarvitaan, niin suuntaus on tähän suuntaan.

Mutta mitä tulee itse asiaan, niin tässäkin tapauksessa Lipposen hallitus on hukannut ja tuhonnut Ahon hallituksen jättämän perinnön. Ahon hallituksen aikana opintotukijärjestelmää muutettiin merkittävästi ja positiiviseen suuntaan niin, että myös tavanomaisen pikkukakistelun jälkeen myös opiskelijajärjestöt tämän suuntauksen hyväksyivät. Edellytyksenä oli kuitenkin se, että myös seuraavan hallituksen aikana, toisin sanoen jatkossa, tämän suuntaisesti opintotukijärjestelmää kehitetään, mutta Lipposen hallituksen aikana se on jäänyt 20 vuoden ikärajan pudottamiseen 19 vuoteen. Se on ollut kehityskulku, mitä Lipposen hallitus on tässä jatkanut.

Jos sitä olisi jatkettu sen suunnitelman mukaisesti, joka oli aikanaan Ahon aikana ja joka pantiin silloin liikkeelle, opiskelijoiden asema olisi huomattavasti parempi tänä päivänä kuin se on tällä hetkellä, kun Lipposen hallitus on tehnyt opiskelijoille sen, minkä se on tehnyt.

Ed. L a h t e l a : Arvoisa herra puhemies! Ed. Kiljunen totesi ihan oikein sen huolestuttavan seikan, että opiskelijat joutuvat muun muassa tänä päivänä uutisten mukaan Turussa keräämään ruokapaketteja. Mutta saman uutisen yhteydessä tuli muutakin oleellista esille eli se, miten asenteet ovat muuttuneet, arvojärjestykset, koska todettiin jonkun opiskelijan sanomana, että hänellä on 300 markkaa loppukuussa rahaa käytettävissä. Yksi satanen menee illanviettoon elikkä 200 markkaa jää muuhun elämiseen. Se kuvaa arvomaailmaa siinä mielessä, mihin rahat käytetään. Ilmeisesti tarvitaan ilonpitoakin: muuten ihminen ei jaksa. En sitä tuomitse sinällään.

Mutta koko hallituksen esitys, mikä on nyt käsittelyssä, pyrkii tietysti semmoiseen ajatukseen lyhyesti kuvattuna, että opiskelijoiden tulot vanhempien tuloihin verrattuina olisivat reaaliajassa. En usko, että siinä hirveän paljon minnekäänpäin tapahtuu. Tosin se voi tehdä epävarmuutta opiskelijan osalta sillä tavalla, että hän joutuu nopeammin reagoimaan ja menemään vanhemmiltaan pyytämään rahaa, koska hyvin nopeasti myös opintotuki muuttuu, jos isäpappa

tai äitimuori sattuu tienaamaan jostakin syystä vähän reippaammin. Siinä mielessä on haettu kokonaisuutta.

Takaisinperintä, mikä tässä mainitaan, on ikävä sinällään. Kun rahat on menetetty, niin sen tyyppisessä tilanteessa on aika hankala lähteä maksamaan tyhjästä, kun ei ole tuloja oikeastaan muuta kuin mahdollisesti opintotuki, joka on saatu.

Ed. Vehviläinen: Hyvä puhemies! Minun mielestäni ed. Kiljunen aivan oikein kysyi, puuttuuko tämä opintotukilain muutos nyt siihen aivan olennaiseen kysymykseen. Olennainen kysymyshän on se, mikä on opintotuen taso. Kuten ed. Aittoniemi jo edellä toi esille, Lipposen hallitus ei todellakaan ole jatkanut opintotukijärjestelmän kehittämistä, jonka Ahon hallitus aloitti. Mutta ed. Aittoniemeltä vain jäi sanomatta se, että Lipposen hallitus kylläkin ensimmäiseksi leikkasi opintotuen tasoa, kun aloitti oman työnsä. Jos muistelemme, opintotuen leikkaus oli vuositasolla 300 miljoonaa markkaa, ja se on erittäin suuri kysymys.

Ainoa parannus on se, että ensi syksynä tulee voimaan se, että yksi ikäluokka eli 19-vuotiaat pääsevät samalle opintotuen tasolle, millä yli 20-vuotiaat ovat. Seuraavalle vuodelle on luvattu, että tulisivat sitten 18-vuotiaat. Mutta minun mielestäni nämä ovat erittäin pieniä askeleita ja näpertelyä, koska pystyttiin kuitenkin viime vuonna budjettiriihen yhteydessä ajamaan päätöksiä hyväosaisten veroalennusten suuntaan ja opiskelijat jätettiin tässäkin heikommalle osalle.

Ed. Kiljunen: Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi oikoili tai oikeastaan täydensi puheenvuoroani siltä osin, että hän kertoi viimeisimpiä uutisia markkinaehdoilla annettujen opintolainojen nopeasta kasvusta viime vaiheessa. Epäilemättä on totta, että niiden kysyntä on noussut, mutta kun alhaalta lähdetään, luonnollisesti pienikin kasvu näyttää suurelta. Jos oikein muistan, opiskelijoista viitisentoista prosenttia ottaa markkinakorkoista opintolainaa, mikä kertoo, että ylivoimainen enemmistö opiskelijoista ei uskaltaudu sitä ottamaan. Se kertoo tavallaan nykyisen opintotukijärjestelmän heikkoudesta ja eräänlaisesta torsoudesta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään sivistysvaliokuntaan.

13) Hallituksen esitys laiksi tuontipolttoaineiden velvoitevarastoinnista annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esitys 36/1997 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti talousvaliokuntaan.

14) Hallituksen esitys laeiksi pitkäaikaistyöttömien omaehtoisen opiskelun tukemisesta ja opintotukilain 6 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys 37/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin työasiainvaliokuntaan, jolle sivistysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto.

Keskustelu:

Ed. M. Pietikäinen: Herr talman! Detta lagförslag är den s.k. utbildningsförsäkringens första och i mitt tycke viktigaste fas.

Lagen ger den långtidsarbetslösa möjlighet att välja målinriktade studier som passar just för honom eller henne. Det kan t.ex. vara fråga om att fullgöra grundskolans eller gymnasiets lärokurs eller att återuppta studier som leder till lägre eller högre högskoleexamen.

Det är inte mera fråga om att bara slussas in i studier, som man kanske vare sig har lust, motivation eller fallenhet för. Lagförslaget ger utrymme för individens egna önskemål och prioriteringar.

Det är viktigt, speciellt när man vet att mer än hälften av målgruppen saknar all grundläggande yrkesutbildning.

Det blir allt svårare för personer, som är i medelåldern eller äldre att få arbete. Enligt en färsk utredning är det svårt för personer som är över 45 att placera sig i arbetslivet. 38,7 procent av de arbetslösa i vårt land är över 45 år gamla. Anställningssituationen för unga har däremot förbättrats, vilket i sig är mycket bra, men en 45-åring får inte uppfattas som slutförbrukad. Problemet är att en 45-åring som blir arbetslös tycks ha små chanser att komma tillbaka till arbetslivet. 45-åringens utbildning är ofta bristfällig och inte lika lockande för en arbetsgivare som en ung person, som just gått igenom och skaffat sig en utbildning.

Lakiesitys tarjoaa pitkäaikaistyöttömille mahdollisuuden valita juuri heille sopivia tavoitteellisia opintoja. Kyse voi esimerkiksi olla peruskoulun tai lukion oppimäärän suorittamisesta tai alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon johtavien opintojen jatkamisesta. Kyse ei enää olisi ajautumisesta opintoihin, joihin ei ehkä tunne halua, motivaatiota tai taipumusta. Lakiehdotus tekee tilaa yksilön omille toiveille ja tärkeysjärjestykselle. Tämä on tärkeää, varsinkin kun tiedetään, että kohderyhmästä yli puolella ei ole minkäänlaista ammatillista peruskoulutusta.

Keski-ikäisten ja sitä vanhempien on yhä vaikeampaa saada työtä. Tuoreen selvityksen mukaan yli 45-vuotiaiden on vaikea sijoittua työelämään. Maamme työttömistä 38,7 prosenttia on yli 45-vuotiaita. Nuorten työllisyystilanne on sen sijaan parantunut, mikä on sinänsä tietenkin erittäin hyvä, mutta ei 45-vuotiastakaan tule pitää loppuun käytettynä. Ongelmana on se, että työttömäksi joutuvalla 45-vuotiaalla näyttäisi olevan pienet mahdollisuudet päästä takaisin työelämään. Hänen koulutuksensa on usein puutteellinen, eikä hän näin ollen ole yhtä houkutteleva työnantajalle kuin nuori, juuri koulutuksen itselleen hankkinut henkilö. Tämä trendi meidän on murrettava. Myös vanhemmilla henkilöille on annettava tilaisuus.

Pidän lakiehdotusta pitkäaikaistyöttömien omaehtoiseen koulutukseen tukemisesta erittäin tervetulleena ja ehdottoman välttämättömänä. Toivon, että valiokuntakäsittelyssä hallituksen esityksen yksityiskohtiin paneudutaan tarkasti ja huomiota kiinnitetään muun muassa seuraaviin seikkoihin:

Herr talman! Jag vill föra fram fem punkter som jag hoppas utskottet skall beakta:

1) Nykyisin osa eritasoisista opinnoista tapahtuu yhteistyössä ulkomaisten koulujen ja yliopistojen kanssa. Myös pitkäaikaistyöttömien on voitava opiskella ulkomailla.

2) Akateemisen loppututkinnon suorittaneiden työttömien osuus on huomattava. Katson, että on myös voitava tulkita ylempään korkeakoulututkintoon tähdänneitä keskeytyneitä opintoja siten, että tämä koskee myös esimerkiksi lisensiaattitutkintoon tai tohtorinväitöskirjaan tähdänneitä keskeytyneitä opintoja.

3) Näihin opintoihin osallistumiselle ei saa asettaa minkäänlaista ikärajaa. Myös yli 55-vuotiaiden on voitava käyttää tilaisuutta hyväkseen.

4) Lain on tarkoitus tulla voimaan 1 päivänä elokuuta. Henkilöiden, jotka haluavat käyttää tätä mahdollisuutta ensi syksystä lähtien hyväkseen, tulee voida tehdä näin, vaikka virallinen ilmoittautumisaika opintoihin olisi päättynytkin. Oppilaitosten on voitava vastaanottaa opiskelijoita myöhemminkin. Näen, että he voisivat aloittaa opinnot samassa tahdissa kuin muut.

5) Pitkäaikaistyöttömien, jotka haluavat jatkaa aiemmin keskeytyneitä opintojaan, on voitava jatkaa opintojaan aikaisemmassa tai tätä vastaavassa oppilaitoksessa, ilman että tästä aiheutuisi hankaluuksia, vaikka opinnot olisikin aloitettu suhtkoht kauan sitten. Opiskeluoikeuden tulee siis säilyä.

On tärkeää, että tämä uudistus käynnistyy hyvin, ja että käytännön esteitä ei aseteta opintojen aloittamiselle ensi syksynä. Toivon, että opetusministeri ja -ministeriö ottaisivat tämän huomioon ja ryhtyisivät tarvittaviin toimenpiteisiin.

Ed. Immonen: Arvoisa puhemies! Oli miellyttävä kuunnella äskeisen edustajan puheenvuoro. Itse asiassa lakiesitys on jatkoa viime kevään työttömyysturvaseikkailuille, missä työttömien asemaa heikennettiin. Nyt onneksi asia otetaan käsittelyyn ja tällä tavalla saadaan työttömien asemaa tältä osin parannettua. Nimenomaan 45—50-vuotiaiden, jotka ovat pitkäaikaistyöttöminä, työllistymismahdollisuudet ilman valtion tukemia työllistämistoimia ovat hyvin huonot. Eri piireistä tulleiden tietojen mukaan noin 15 prosenttia on niitä ihmisiä, jotka tästä ikäryhmästä pääsevät vapaille markkinoille töihin.

Ongelmia tietysti opiskelun osalta on, ja kun on kysymys 45—50-vuotiaista ihmisistä, koulutus ei voi olla samanlaista kuin 30-vuotiaille. Tämä asettaa tietysti opetukselle omat ehtonsa. Valitettavasti aikuiskoulutuskeskuksissa opettajien taidot eivät ole riittäviä kaikilta osin ja ikävät viestit siitä, että näistä muodostuu päivähoitopaikkoja, pitävät paikkansa. Tältä osin haluankin, että lakiesitystä valiokunnassa käsitellään asiasta selkoa tehden.

Lopuksi vielä toivon, että valiokunnassa myös puututaan siihen epäkohtaan, kun on 12 vuoden työjakso. Sen löytäminen on monelle vaikeaa siitä huolimatta, että on ollut 12 vuotta töissä. Onko dokumentteja, on toinen asia. Kysymys on vanhemmista työntekijöistä.

Ed. T. Pohjola: Arvoisa puhemies! Hallituksen lakiesitys on erittäin hyvä ja tärkeä. Viimeaikaiset tilastot kertovat siitä, että keski-ikäis-

ten ja iäkkäiden pitkäaikaistyöttömien määrä on lisääntynyt 30 000:lla, kun samanaikaisesti nuorten työttömyys on alentunut. Syynä on voimakas rakennemuutos, josta kärsivät eniten keski-ikäiset ja iäkkäät ihmiset, joiden ammattitaito on rakennemuutoksen vuoksi poistunut. Edellä olevasta syystä on perusteltua, että koulutustuki kohdennetaan ensin pitkän työhistorian omaaville pitkäaikaistyöttömille.

Ongelmana on asetus pitkäaikaistyöttömyyden määrittelystä. Asetus tulkitaan eri tavoin eri työvoimatoimistoissa. Toivon, että valiokunta kiinnittää tähän erityisesti huomiota asian käsittelyn yhteydessä ja harkitsee, tulisiko pitkäaikaistyöttömyys määritellä laissa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään työasiainvaliokuntaan, jolle sivistysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto.

15) Lakialoite laiksi tuomareiden nimittämisestä

Lähetekeskustelu
Lakialoite 23/1997 vp (Markku Pohjola /sd ym.)

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin lakivaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. M. Pohjola: Arvoisa puhemies! Lakiehdotuksessa, jonka on allekirjoittanut 125 kansanedustajaa, esitämme korkeimman oikeuden nimityskäytännön muuttamista.

Korkeimman oikeuden nimityskäytäntö on jäänyt uudistamatta siitä, miksi se muotoutui vuoden 1919 hallitusmuodon perusteella. Tuolloin hallitusmuodolla pyrittiin turvaamaan ennen muuta tuomioistuinten ja tuomareiden riippumattomuus valtion toimeenpanovallasta. Professori Kaarlo Tuori kuitenkin väittää, että ajatuksella tuomioistuimen riippumattomuudesta on ollut vaikeuksia juurtua suomalaiseen maaperään. Tuorin mukaan Suomessa tuomioistuinten tehtäväksi on ymmärretty pikemminkin välittää valtion käskyjä ja määräyksiä yhteiskuntaan kuin suojata yhteiskuntaa valtiolta tai välittää yhteiskunnassa vallitsevia käsityksiä valtion suuntaan. Läntisessä Euroopassa tilanne on päinvastainen. Siellä tuomioistuinten tehtäväksi ymmärretään suojata kansalaisten oikeuspiiriä valtiovallan ja muiden instituutioiden puuttumiselta.

Suomalaisessa perusoikeuskulttuurissa ja ajattelutavassa alkoi tapahtua muutos 1980-luvulla. Tähän murrokseen ovat vaikuttaneet muun muassa seuraavat tekijät: ihmisoikeuskeskustelu, vuoden 1995 perusoikeusuudistus, Suomen jäsenyys Euroopan neuvostossa ja Euroopan unionissa sekä korkeimman oikeuden aseman muuttuminen vuonna 1979 annetulla lailla yhä enemmän ennakkotuomioistuimeksi. Tämähän toteutettiin ottamalla käyttöön valituslupajärjestelmä.

Oikeuskulttuurin muutos länsieurooppalaiseen suuntaan ei juurikaan ole ulottunut korkeimpaan oikeuteen instituutiona ja sen nimityskäytäntöön. Vaikka tuomioistuimet valtiosäännön mukaan ovat demokraattisen järjestelmän osa, jolle valtiovallan kolmijako-opin mukaan on varattu erityinen rooli, ne eivät länsimaisen demokratiakäsityksen mukaan voi linnoittautua ja eristäytyä muusta yhteiskunnasta.

Tuomioistuinten on oltava mukana muun yhteiskunnan demokraattisessa kehityksessä. Tämä ei kuitenkaan suinkaan tarkoita sitä, että esimerkiksi nimitysperusteet demokratisoitaisiin siten, että tuomioistuinlaitos politisoituisi. Päinvastoin länsieurooppalainen oikeustraditio edellyttää riippumattomia, poliittisista vaikutteista vapaita ja tehokkaita tuomioistuimia, joissa oikeudellinen vallankäyttö on järjestetty niin, että oikeus ei ainoastaan toteudu, vaan se myös näyttää toteutuvan.

Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi 13 päivänä lokakuuta 1994 jäsenvaltioilleen suosituksen n:o 12 tuomareiden riippumattomuudesta, tehokkuudesta ja roolista. Suositus kehottaa jäsenvaltioita voimistamaan kaikkia niitä keinoja, jotka ovat tarpeen tuomarin tehokkuuden ja riippumattomuuden voimistamiseksi ja roolin kehittämiseksi. Suosituksen mukaan tuomareiden valintoja koskevat päätökset tulisi nojata objektiivisiin perusteisiin. Valinnan tulisi perustua ansioituneisuuteen, jota mitataan tietyillä kriteereillä kuten pätevyydellä, kyvykkyydellä ja tehokkuudella. Viranomaisen (Ed. Aittoniemi: Miten niitä mitataan?) — Minä tulen siihen kohta, ed. Aittoniemi. — joka päättää tuomarin valinnasta ja urakehityksestä, tulisi olla riippumaton hallituksesta ja hallinnosta. Tämän viranomaisen riippumattomuuden suojaamiseksi sääntöjen tulisi taata, että esimerkiksi sen jäsenet ovat oikeuslaitoksen valitsemia ja että viranomainen käyttää nimitysvaltaansa omien

menettelysääntöjensä mukaisesti. Jäsenvaltion tulisi luoda takeet siitä, että tuomarin valitsemismenetelmät ovat avoimia ja riippumattomia ja että valintapäätöksiin eivät vaikuta muut syyt kuin suosituksessa luetellut objektiiviset perusteet.

Niin ikään suositus korostaa hyviä työskentelyolosuhteita, joihin Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden tuomarit ovat oikeutettuja. Hyvien työskentelyolojen sanotaan perustuvan heille annettuihin valtuuksiin ja siihen riippumattomuuteen, jota heiltä vaaditaan. Mitkään puutteet työolosuhteissa, esimerkiksi liian pienenä pidetty palkka, eivät oikeuta tuomareita vähentämään vastuutaan tehtävien hoidossa.

Väitän, että korkeimman oikeuden nykyinen nimityskäytäntö ei täytä edellä mainittuja länsieurooppalaisia oikeuskriteerejä. Korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus tekevät omassa keskuudessaan virkaesityksen jäsentensä nimittämisestä. Esityksen teko ei siis tapahdu oikeusministeriön esittelystä. Korkeimpien oikeuksien istunnot ovat suljetut. Suljetussa istunnossa kukin jäsen voi ehdottaa mieleistään ehdokasta nimitettäväksi uudeksi jäseneksi. Menettely muistuttaa jonkinlaista kutsumismenettelyä. Lähes poikkeuksetta tasavallan presidentti nimittää virkaan siihen esitetyn lakimiehen. Viime vuosikymmenten kuluessa korkeimman oikeuden omiin ehdollepanoihin on puututtu vain kaksi kertaa, molemmilla kerroilla presidentti Urho Kekkosen toimesta. Toisin sanoen korkeimmat oikeudet täydentävät Suomessa suljetussa istunnossa itse itseään. Tällaista itsetäydennysjärjestelmää ei tiettävästi ole missään muualla läntisessä Euroopassa.

Esimerkiksi Ruotsissa ylimpien oikeuksien jäsenten virkaan ilmoittautuminen tapahtuu julkisella listalla. Myös alempi tuomioistuin voi tietyn lakimiehen osalta siellä tehdä ilmoituksen. Tällainen avoimuus mahdollistaa viranhaltijoiden pätevyyttä ja henkilökohtaisia ominaisuuksia koskevan julkisen keskustelun. Yhdysvalloissa presidentti nimeää korkeimman oikeuden jäsenet, ja valtiopäivämiehet keskustelevat hänestä ja äänestävät hänen pätevyydestään. Niin ikään lehdistö käy siellä tarkasti läpi ehdokkaan ominaisuudet.

On täysin selvää, että tällainen Suomessa käytetty, suljettu järjestelmä, jossa merkittävä julkisen vallan käyttäjä täydentää itse itseään ilman perusteluita, herättää avoimessa yhteiskunnassa aina epäilyjä. On pelätty, että virkaesityksen tekemiseen on saattanut johtaa kaveruus, sukulaisuus taikka konsensusajattelu. Niin ikään on huomautettu, että korkeimmat oikeudet ovat nimittäneet poikkeuksellisen paljon omia esittelijöitään jäsenikseen, noin 30 prosenttia. Tällainen omien virkamiesten suosiminen on läntisessä Euroopassa käsittämätöntä.

Haluan tässä erityisesti korostaa, että käsiteltävänä oleva lakiehdotus ei ole epäluottamuslause ylimmissä tuomioistuimissa työskenteleviä esittelijöitä kohtaan. He ovat varmasti ammattitaitoisia ja päteviä. Tämä arvostelu ei kohdistu henkilöihin, vaan nimitysjärjestelmään. Esittelijöiden on syytä korkeimmissa oikeuksissa toimimisen lisäksi kiertää useammissa tuomioistuimissa ja hankkia nimenomaan tuomarinkokemusta ja tulla sitten avoimen hakumenettelyn kautta mukaan kilpailuun, jossa uskon heillä olevan hyvät mahdollisuudet. Toisin sanoen esittelijöiden asema pitää punnita siinä, missä muidenkin hakijoiden. Kenenkään pätevän hakijan ei pidä pelätä asemaansa, jos tämä lakiehdotus toteutuu. Päinvastoin lakiehdotus toteutuessaan takaa entistä objektiivisemman ja laajakatseisemman valinnan parantaen valinnan luotettavuutta lakimieskunnan ja kansalaisten silmissä. Samalla se edistää tuomareiden urakiertoa.

Arvoisa puhemies! Mielestäni juuri korkeimpien oikeuksien tulisi nimityspolitiikassaan toimia esimerkillisesti. Vaikka edellä mainittuun kritiikkiin ei olisi perusteltua aihetta, näyttää nykyinen suljettu järjestelmä herättävän kansalaisten ja lakimieskunnan keskuudessa epäluuloja. Toisin sanoen nimitysasioissa näyttää siltä kuin oikeus ei toteutuisikaan koko laajuudessaan.

Euroopan neuvoston suositus tähdentää, että oikeuden ei pidä vain toteutua, vaan sen pitää myös näyttää toteutuvan. Toisin sanoen tuomioistuimen tulee toimia siten, ettei sen puolueettomuutta voida millään tavalla saattaa epäilyksenalaiseksi. Korkein oikeus on eräissä ratkaisuissaan itse omaksunut tämän periaatteen. Mielestäni korkeimpien oikeuksien nimityskäytäntö olisi saatettava sellaiseksi, että tämä periaate toteutuisi myös nimitysasioissa.

Viime viikon lehdistä saimme lukea, että suuri helsinkiläinen konsulttitoimisto on testannut neljä kymmenestä tuomarista, jotka ovat ilmoittautuneet Rovaniemen hovioikeuden presidentin virkaan. On epäilty, että kysymyksessä on kosmeettinen kokeilu. Korkein oikeushan suljetussa istunnossaan päättää, kenet virkaan nimitetään. Mielestäni sanottu menettely osoittaa, miten

tuuliajolla tällä hetkellä ollaan tuomareiden nimityksissä.

Käsitykseni mukaan paras asiantuntemus on oikeuslaitoksen omassa piirissä, mutta ei pelkästään yhdellä tuomioistuimella, vaan hyväksikäyttäen laajalti koko juristikunnan asiantuntemusta. Tämän vuoksi esitämme lakialoitteessamme nykyisen nimityskäytännön tilalle neljäksi vuodeksi kerrallaan valittavaa riippumatonta tuomarien valintalautakuntaa. Se varmistaisi tuomarinimitysten objektiivisuuden, riippumattomuuden ja avoimuuden.

Tähän valtioneuvoston valitsemaan lautakuntaan kuuluisi yhdeksän jäsentä. Jäseninä olisivat korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden tuomari, kaksi hovioikeuden presidenttiä, hovioikeuden laamanni, lääninoikeuden ylituomari, laamanni, asianajaja ja johtava kihlakunnan syyttäjä. Varsinaiset tuomarinvirat tulisi aina julistaa avoimesti haettaviksi. Lautakunnan ehdollepanosta tasavallan presidentti nimittäisi tuomarin virkaan.

Ruotsissa tuomarinvalintalautakunta on toiminut vuodesta 1975 lähtien. Ruotsissa hallitus nimittää tuomarit. Lautakunta asettaa ehdolle 3—6 hakijaa paremmuusjärjestyksessä. Tästä lautakunnan ehdotuksesta saa valittaa hallitukselle. Hallitus ei ole sidottu lautakunnan ehdotukseen.

Arvoisa puhemies! Länsieurooppalaisen oikeusajattelun mukaan tuomioistuin on viime kädessä vastuussa yksilölle tämän oikeuksien ja vapauksien suojelusta. Äärimmilleen vietynä tuomioistuin on velvollinen puolustamaan demokratiaa ja laillisuusperiaatetta. Suomalaisessa yhteiskunnassa ylimpien tuomioistuinten asema on ensiarvoisen tärkeä. Niihin katkeaa valitustie. Ennakkopäätöksillään ne luovat sitovaa laintulkintaa ja ohjaavat suomalaisen yhteiskunnan oikeuskehitystä. Viime kädessä ne ovat vastuussa siitä, miten oikeus maassa toteutuu. Tämän korostuneen aseman vuoksi on kansalaisten kannalta tärkeää, että ylimpiin tuomioistuimiin valikoituvat kyvykkäimmät, kokeneimmat ja eettisesti tinkimättömimmät tuomarit.

Ed. Mikkola: Arvoisa puhemies! Olen allekirjoittanut ed. Markku Pohjolan tekemän lakialoitteen tuomareitten nimittämisestä, mutta kun sen allekirjoitin, niin ilmoitin hänelle samalla, että en aivan kaikilta osin yhdy sen aloitteen sisältöön, mutta pidin tärkeänä allekirjoittaa sen siitä huolimatta, koska mielestäni on perusteltua käydä keskustelua tuomareitten nimittämisestä, samoin kuin mielestäni olisi ollut perusteltua eduskunnassa käydä jokin aika sitten ajankohtaiskeskustelu tuomioistuinlaitoksesta, kansalaisten oikeusturvasta jnp.

Tuomareitten nimittäminen on tietysti aika keskeinen osa kansalaisten oikeusturvaa sinänsä. Nykyinen menettelyhän on jossain määrin juuri sisäänlämpiävä ja siinä mielessä ongelmallinen, ja voidaan kysyä esimerkiksi korkeimman oikeuden suhteen, kuten täällä esitettiinkin, onko käytäntö ollut kaikilta osin onnistunein. Kun korkeimman oikeuden kokoonpanoa on esimerkiksi selvitetty, niin siellä ovat juuri omasta keskuudesta esittelijöistä nousseet. Samoin kun on katsottu sukulaisuus ja tämmöiset vanhat virkaurat, kenellä on ollut sukulaisia korkeimmassa oikeudessa jnp., niin vähän isältä pojalle -perimysjärjestelmäkin on nähtävissä ja sukulaisten perimysjärjestelmä tässä tilanteessa. Se omalta osaltaan vähentää jossain määrin sitä luottamusta, mitä korkeinta oikeutta kohtaan on tunnettu.

Oma käsitykseni kuitenkin on, että tuomarinvalintalautakunta ei myöskään ole ongelmaton. Jos ajatellaan, että meillä on yksi tuomarinvalintalautakunta koko maassa ja se nimitetään neljäksi vuodeksi, niin pelkään, että siitä tulee kanssa aikamoinen inkvisitiotuomioistuin, kun se katsoo, kuka on kelpoinen mihinkin tehtävään. Se voi olla myös liian suppea koko maata ajatellen, jos sille tulee liian suuri ja merkittävä voima nimitysten valmistelussa.

Kuitenkin haluan vielä yhteen puoleen kiinnittää huomiota tässä puheenvuorossani, ja se on tietysti tuomareitten riippumattomuus. Se on erittäin tärkeä asia sen takia, että meillä tuomarit ovat nykyisen hallitusmuodon mukaan erottamattomia ja heidän virassapysymisoikeutensa on erittäin korkea. Siksi nimittämisvaiheessa pitäisi selvittää riippuvuussuhteet.

Tällä hetkellähän eduskunnassa on käsiteltävänä korkeimpien virkamiesten sidonnaisuuksien ilmoittaminen. Meillähän tämä menettely on aloitettu ministereistä, ja siitä on hallitusmuodossa säännös, että valtioneuvoston jäseneksi tullessaan ministerit ovat velvolliset ilmoittamaan taloudelliset sidonnaisuutensa, luottamustoimensa ja muut virkaan kuulumattomat työtehtävänsä sekä myöskin muut sidonnaisuudet, jotka voivat vaikuttaa viran menestykselliseen hoitamiseen. Nyt samantapainen pykälä on eduskunnassa käsittelyssä, ja se koskisi noin 120:tä korkeinta virkamiestä. Ilmoitus pyydettäisiin virkamieheltä siinä vaiheessa, kun on tehty esitys hänen nimittämisestään, ennen kuin teh-

täisiin lopullinen nimitys. Mutta tämä esitys ei sisällä tuomioistuinten jäsenten sidonnaisuuksien ilmoittamista eikä koskisi ollenkaan tuomareita.

Nythän on toimikunta, joka selvittelee tuomareitten nimittämistä, ja myöskin tuomareitten sidonnaisuuksien ilmoittaminen on tietääkseni siellä työlistalla. Pidän tätä erittäin keskeisenä kysymyksenä nimenomaan sen takia, että tuomareilla virassapysymisoikeus on tavattoman korkea. Sidonnaisuuksien ilmoittaminen minusta ei tuomareitten kohdalla koskisi yksinomaan korkeimpia tuomareita, siis korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden jäseniä, vaan sen pitäisi koskea nimenomaan kaikkia tuomareita virassapysymisoikeuden ja erottamisen korkean kynnyksen takia. Siinä pitäisi tulla taloudelliset sidonnaisuudet, luottamustoimet, muut kuin virkaan kuuluvat tehtävät sekä myöskin muut mahdolliset sidonnaisuudet, jotka voivat vaikuttaa viran menestykselliseen hoitamiseen, ei pelkästään taloudelliset sidonnaisuudet; muut sidonnaisuudet voivat olla paljon merkittävämpiä.

Tietysti kysytään, mitä ne muut voisivat olla. Kyllä minusta niihin kuuluu esimerkiksi puoluekanta. Jos on jonkin puolueen jäsen, sillä voi olla merkitystä. Vapaamuurarit ovat tyypillisesti semmoinen. Taloudellisista sidonnaisuuksista takaukset esimerkiksi eivät ole varallisuutta eivätkä velkoja. Voi olla kaikkia muita tämmöisiä: yrityssidonnaisuudet, luottamustehtävät jnp. Nämä pitäisi kaikki pyytää ennen virkanimitystä, koska sen jälkeenhän niihin on mahdotonta puuttua esimerkiksi tuomarin tehtävissä.

Mielestäni ilmoitus on alituomareilla jopa tärkeämpi kuin korkeimpien tuomioistuinten jäsenillä. Korkeimmassa oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa lopulliset ratkaisuthan tehdään yleensä viisihenkisessä kokoonpanossa eräitä valituslupa- ym. asioita lukuun ottamatta. Nimenomaan yhden tuomarin käsittelyssähän siellä ei ole asioita, mutta alioikeudessa on nimenomaan yhden tuomarin käsittelyssä huomattavan paljon asioita. Sidonnaisuudet ovat luonnollisesti silloin käytännön oikeuselämän kannalta huomattavasti merkittävämpiä, kuin jos ollaan monijäsenisissä kokoonpanoissa.

Pelkoni ja luuloni on se, että on ajateltu, että sidonnaisuuksien ilmoittaminen koskisi vain ylempiä tuomareita, niin kuin lakiehdotus koskee vain ylimpiä virkamiehiä. En ihan sitäkään lainsäädäntöä ymmärrä sillä tavalla, että se koskisi vain ylimpiä virkamiehiä. Kyllä sen minusta pitäisi koskea melkein kaikkia virkamiehiä. Se ei millään tavalla aiheuttaisi kovin suurta byrokratiaakaan, koska ilmoitus pyydetään vain siltä henkilöltä, joka virkaan on tarkoitus valita, ei suinkaan kaikilta niitä, jotka ovat virkaan ilmoittautuneet tai virkaa hakeneet. Mutta tuomioistuimen kohdalla nimenomaan erottamattomuus on se tekijä, joka vaatisi sidonnaisuuksien ilmoittamisen.

Valtaosan ilmoituksista, taloudellisia seikkoja ehkä lukuun ottamatta, tulisi olla julkisia, jolloin kansalaiskontrolli olisi mahdollista ja läpinäkyvyys virkanimityksissä paranisi merkittävästi. Jos joku sanoo, että hän ei halua ilmoittaa sidonnaisuuksiaan, esimerkiksi joittenkin yhdistysten jäsenyyksiä, joilla voi olla merkitystä, sehän on tietysti vakava kysymys, miksi ei halua, jos ne ovat laillisia yhdistyksiä ja yhteisöjä ja niillä voisi olla tuomarin tehtävään vaikutusta.

Kaiken kaikkiaan haluan sanoa, että ed. M. Pohjolan aloite sinänsä on mielestäni tarpeellinen. Tämä keskustelu tuomareitten nimittämisestä samoin kuin koko oikeuslaitoksesta ja oikeusturvasta olisi perusteltua käydä hiukan suuremmallakin joukolla kuin nyt viiden hengen toimesta.

Ed. A i t t o n i e m i : Puhemies! Yhteiskunnassa politiikka, politisoituminen tai henkilökohtaiset suhteet vaikuttavat kaikissa asioissa aina korkeinta oikeutta myöden. Nykyinen sisäänlämpiävä valintajärjestelmä tai ehdolleasettamisjärjestelmä tietysti puoltaa enemmän henkilökohtaisia suhteita kuin politisoitumista. Sanoisin, että tähän suuntaan meneminen, kun puhutaan lautakunnasta, ehkä lisää politisoitumisen arvoa. Siitä huolimatta olen allekirjoittanut tämän aloitteen ja näen, että se on ihan hyvä keskustelun pohja. Mikään autuaaksi tekevä tämä ei toki ole, eikä sellaista löydetäkään mistään, mutta tämä on hyvä keskustelun pohja, ja katsotaan, onko tämä ed. M. Pohjolan näkemys lautakunnan määräävästä asemasta ehdollepanossa hyvä vai huono.

Yksi asia jää täällä korjaamatta, joka on kipeä asia yhteiskunnassa. Se on tuomioistuinten jäsenten erottamattomuus. He ovat käytännössä erottamattomia. Sairaus tai tietyn asteinen rikos tietysti kumoaa tämän säännön, mutta näin ei kyllä pitäisi olla. Kyllä sopimattomaksi havaittu tuomioistuimen jäsen esimerkiksi korkeimmasta oikeudesta pitäisi voida vapauttaa, erottaa, tehtävistään. Myönnän kyllä, että on ongelma tehdä sellainen järjestelmä, joka toisaalta takaisi tuo-

mioistuimen riippumattomuuden ja sen, että tuomari ei ole vaikutuksenalainen tietylle paineistukselle; ongelmallista on, millä tavalla se sitten hoidetaankin. Mutta erottamattomuus jää ongelmaksi tämänkin jälkeen. Siihen pitää silloin kehittää jokin järjestelmä, joka ehdottomuuden kieltäisi. Silloin ehkä yhteiskunnassa päästäisiin enemmän riippumattomaan suuntaan myöskin tietyllä tavalla oikeudenkäytössä.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i : Arvoisa puhemies! Allekirjoitan ed. M. Pohjolan lakialoitteen monet perustelut, muun muassa sen, että korkeimman oikeuden jäsenten nimitysprosessi on salainen eikä vastaa avoimen demokratian vaatimuksia. On hyvä, että tämä esitys on täällä keskustelussa. Minusta se, että edustajan aloitteen pohjalta keskustellaan tällaisesta tämän hetken tärkeästä asiasta ja ongelmasta, on hyvä asia ja osoittaa myös sitä, että eduskunnassa ja nimenomaan edustajien taholta puututaan paljon herkemmin nimenomaan ajankohtaisiin ongelmiin, kuin hallituksen taholta on puututtu. Me täällä edellä käsittelimme valituslupajärjestelmää, joka minusta ei, kuten jo olen todennut, ole ehkä tällä hetkellä mitenkään perusteltu esitys, mutta minusta myös kuvastaa sitä, mihin ongelmiin hallitus haluaa tällä hetkellä tarttua. Sen sijaan ed. M. Pohjola on omalla aloitteellaan halunnut tarttua paljon tärkeämpään asiaan.

En ole kuitenkaan aloitteen allekirjoittaja. Se johtuu siitä, että minä, kuten ed. Mikkolakin, näen ongelmia myös tuomarinvalintalautakunnan asemassa ja kokoonpanossa. On muitakin menettelyjä, joilla korkeimman oikeuden jäsenten valinta tehdään avoimemmaksi.

Jo se parantaisi tilannetta, että hakumenettely olisi avoin ja ehdotukset perusteltaisiin. Tällä hetkellähän haku julkaistaan kyllä Virallisessa lehdessä, mutta korkein oikeus pyytää nimikirjanotteen vain niiltä ehdokkailta, joilta itse katsoo sen tarpeelliseksi. Se kyllä voi johtaa helposti siihen, että papereita pyydetään vain niiltä, jotka jo tunnetaan. Toiseksi pelkään myös sitä, että tällainen tuomarilautakunta voisi ehkä johtaa siihen, että korkeimman oikeuden jäsenten valinnasta tulee mediasirkus ja tällaiset laajat lausuntokierrot saattavat edesauttaa tuomioistuimen amerikkalaistumista.

Minusta on kuitenkin tarpeen, että lakialoitteen pohjalta käydään perusteltu keskustelu. Toivon, että lakivaliokunta tämän todella ottaa hyvään käsittelyyn ja se johtaa sitten tuloksiin.

Arvoisa puhemies! Täällä jo ed. Mikkola puuttui näihin sidonnaisuuksiin, joita myös pitäisi käsitellä enemmän. Ed. Aittoniemi otti esille tuomioistuimen ja tuomarin riippumattomuuden. Suomessa tuomioistuinten riippumattomuuden sisältöä ei ole laajemmin selvitetty. Mielestäni tuomarin riippumattomuus tai erottamattomuus ei saa olla itseisarvo. Tuomarinohjeiden mukaan riippumattomuus on säädettykin yhteisen kansan hyödyksi eikä tuomarin aseman korostamiseksi. Tänä päivänä voi kysyä, onko asia kääntynyt jossain määrin päälaelleen.

Kaiken kaikkiaan tuomioistuinten riippumattomuus on tärkeä asia eikä sitä pidä jättää esimerkiksi poliittisten suhdanteiden armoille. Silti asian sisältöä voisi ainakin tutkia entistä tarkemmin. Ei kai ole tarkoitus, että korkeimpien oikeuksien tuomarit linnoittautuvat norsunluutorniinsa muusta yhteiskunnasta välittämättä, ehkä vielä siinä samalla tehden sivubisneksiä.

Tuomarikomitea vai onko se työryhmä, joka muun muassa tätä nimitysasiaa miettii, voisi ottaa myös tehtäväkseen sen asian käsittelyn, vastaavatko nykyiset säädökset tuomioistuimen riippumattomuudesta ja tuomarin erottamattomuudesta nykyajan vaatimuksia.

Työryhmä käsittelee myös välimiestehtäviä, ja me kaikki varmasti odotamme sen tuloksia. Toivottavasti saamme jo tänä kevätistuntokautena käsittelyyn välimiestehtäviä koskevan lakiesityksen, joka mielestäni lähtisi siitä, että korkeimpien oikeuksien jäsenten välimiestehtävät voitaisiin kieltää kokonaisuudessaan.

Ed. M. P o h j o l a : Arvoisa puhemies! Arvostan näitä hyvin teräviä kommentteja, joita edustajat tässä esittivät, mutta ihan muutama huomautus.

Ensinnäkin ed. Mikkola viittasi tuomarien sidonnaisuuksien ilmoittamiseen. Olen siitä aivan samaa mieltä ja pohdin sitä, olisiko lakiehdotukseen pitänyt ottaa tästä nimenomainen esitys aivan samaan malliin kuin valtioneuvoston jäsenet ovat velvolliset ilmoittamaan omat sidonnaisuutensa. Minusta se on hyvä ja se sopii kyllä tähän. Lakivaliokunta varmaan tämän huomioi ja myös komitea istuessaan ja miettiessään näitä asioita.

Mitä tulee ed. Aittoniemen puheenvuoroon tuomarin erottamisperusteista, niin toki ne ovat nytkin olemassa, jos rikkomus on riittävän törkeä, mutta viittaisin tässä oikeuskulttuuriin, johon Suomessakin täytyisi päästä. Siinä suhteessa Englanti tarjoaa hyvän esimerkin. Jos asiat ovat tarpeeksi sekaisin, siellä ylipäätänsä virkamie-

het, kuten tuomarit, vetävät itse johtopäätökset ja jättävät paikkansa täytettäväksi, eli aina ei välttämättä tarvitse sitä lainsäädännöllisesti todeta.

Ed. Jäätteenmäki näki vaaraa siinä, että tuomarilautakunta saattaisi johtaa mediasirkukseen. Tähän näkemykseen en voi yhtyä. En usko, että näin kävisi. Tästä tavallaan on takeena myös se, että valtioneuvostohan tämän lakiehdotuksen mukaan nimittäisi tuomarinvalintalautakunnan neljäksi vuodeksi kerrallaan, eli siinä tapahtuu sekä vaihtuvuutta että eräänlaista yhteiskunnallista kontrollia. Toki valtioneuvosto ei asetu tuomioistuinlaitoksen yläpuolelle, vaan tämä on riippumaton, mutta kuitenkin valtioneuvosto nimittäisi tämän lautakunnan, joka edustaa sitten laajasti lakimieskuntaa. Tämä on juuri tärkeätä, koska tällöin lautakunnalle valta ei pääse keskittymään.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään lakivaliokuntaan.

16) Lakialoite laiksi vuokra-asuntolainojen korkotuesta annetun lain muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Lakialoite 24/1997 vp (Margareta Pietikäinen /r)

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin ympäristövaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. M. Pietikäinen: Herr talman! Alternativ i barndagvården är en nödvändighet. Det är barnet och barnets behov som skall vara det centrala vid valet av vården för barn. Lagen om vård av små barn som riksdagen nyligen antagit befrämjar alternativ i vården. Föräldrar skall kunna välja att vårda sina barn hemma, i kommunala daghem, i lägenhetsdaghem eller i familjedagvård.

Lägenhetsdaghem är en familjelik vårdform där två vårdare tillsammans kan vårda högst åtta barn i dagvårdsåldern, kombinerat med två förskole- eller skolbarn. Det är också möjligt att ha en grupp bestående av tre vårdare och tolv barn.

Ryhmäperhepäiväkoti on mielestäni joustava ja hyvä ratkaisu monissa kunnissa. Useimmat perhepäiväkodit sijaitsevat tavallisissa kerrostaloissa, eikä niihin oikeastaan tarvita erityissisustusta. Perhepäiväkoti on koti ja lasten lukumäärä vähäinen.

Monissa kunnissa ongelmana on ollut vaikeus löytää sopivia asuntoja, jotka voitaisiin muuttaa ryhmäperhepäiväkodeiksi. Yhtenä asiaa hankaloittavana seikkana on ollut se, että korkotukilainoitettua asuntoa voidaan käyttää ainoastaan tavallisena asuntona. Jos asuntoa käytetään muuhun tarkoitukseen, esimerkiksi juuri ryhmäperhepäiväkotina, seurauksena voi olla kyseisen asunnon korkotuen lakkauttaminen tai jopa takaisin periminen.

Tämän vuoksi ehdotan lakialoitteessani vuokra-asuntolainojen korkotuesta annetun lain täydentämistä aravalainaa vastaavalla tavalla eli siten, että kunta voi erityisestä syystä myöntää luvan asunnon käyttämiseen muuhun kuin asuintarkoitukseen. Lupa voidaan myöntää rakennuksen tai rakennusryhmän asuntojen jäljelle jäävästä huoneistopinta-alasta riippumatta. Tällä tavalla myös korkotukilainaa saaneita taloja voitaisiin käyttää joustavasti ryhmäperhepäiväkoteina, mikä helpottaisi monien kuntien päivähoitotilannetta. Päivähoitopaikkojen määrää voitaisiin joustavasti lisätä esimerkiksi määrättynä ajanjaksona tietyssä kaupungin- tai kunnanosassa aina tarpeen mukaan ja näin hoitomuotojen valintamahdollisuuksia voidaan lisätä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään ympäristövaliokuntaan.

17) Lakialoite laiksi alkoholilain 16 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Lakialoite 25/1997 vp (Päivi Räsänen /skl ym.)

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Räsänen: Arvoisa puhemies! Käsiteltävä lakialoite tähtää lasten lisääntyneiden päihdeongelmien torjumiseen omalta osaltaan. Lakialoitteenhan allekirjoitti 135 kansanedustajaa, eli edustajien tahdon- ja huolenilmaus asiasta oli varsin selkeä.

Huolta ovat kantaneet myös useat viranomaiset. Sain esimerkiksi sähköpostitse viestin Oulun lääninhallituksen alkoholivalvontaa suorittavalta tarkastajalta. Hän kirjoitti näin:

"Oulun lääninhallituksen alkoholivalvontaa suorittaville tarkastajille on tullut useita yhteydenottoja vanhemmilta ja nuorten kanssa toimivilta aikuisilta, muun muassa opettajilta, nuorisotalojen ja diskojen valvojilta, koskien enintään 2,8 tilavuusprosenttia alkoholia sisältäviä juomia. Samoin vähittäismyyntipaikoissa toimiva henkilökunta on kysellyt vastaavista juomista. Kysyjille on ollut yllätys juomien lainsuojattomuus. Yleinen käsitys on sekä soittajilla että meillä valvojilla alaikäisten käyttävän juomia pelkästään päihtymistarkoituksessa eikä esimerkiksi niiden maun tai muun ominaisuuden vuoksi. Oulussa käsiteltiin viime keväänä paikallisradiossa näihin juomiin liittyneitä ongelmia, pohjana erään toimittajan kokemukset koulun diskon järjestysmiehenä."

Sitten hän vielä jatkaa: "Meille valvojille on jäänyt käsien pystyyn nostamisen lisäksi vain mahdollisuus vedota vähittäismyyntihenkilöstön vastuuseen. Osa kauppiaista onkin toiminut vapaaehtoisesti kieltäen kaikkien alkoholipitoisten juomien myynnin alle 18-vuotiaille. Mutta päinvastaistakin löytyy. Aivan äsken kävi ilmi muun asian yhteydessä käydyssä keskustelussa anniskelulupaa hallitsevan rekisteröidyn yhdistyksen edustajan kanssa, että he olisivat myyneet näitä juomia alaikäisten diskoissa, mutta paikallinen kauppias kieltäytyi myymästä juomia heille kuultuaan tarkoituksen. Kauppiaalta löytyi siis vastuuta ja kykyä ajatella laajemmin. Sen sijaan anniskeluluvan haltija olisi pitänyt luonnollisena alkoholia sisältävien juomien myyntiä nuorille, kun luvanvaraisten juomien anniskelu ei ollut mahdollista."

Näin siis eräs alkoholivalvontaa suorittava tarkastaja Oulun lääninhallituksesta.

Lasten ja nuorten alkoholinkäyttö ja päihdeongelmat ovat todellakin voimakkaassa kasvussa oleva ilmiö. Tuoreet tutkimustiedot muun muassa Tampereelta osoittavat, että 10 prosenttia peruskouluikäisistä nuorista on vaarassa alkoholisoitua. Hieman vanhempi tutkimus Lappeenrannasta kertoo, että joka kymmenes 14-vuotias on juonut itsensä tajuttomaksi yli kymmenen kertaa. Tutkijat ovatkin ottaneet käyttöön käsitteen "lapsialkoholistit".

Lasten alkoholinkäytön suhteen tilanteemme on pahempi kuin missään muussa Euroopan unionin maassa. Peruskouluikäiset lapsethan ovat perinteisesti käyttäneet viime vuosina juopottelumielessä keskiolutta, mutta viime aikoina nousevana ilmiönä on tullut esiin se, että lapset käyttävät tässä tarkoituksessa ns. alkoholivirvokkeita tai viinalimuja eli päivittäistavaraliikkeestä saatavia virvoitusjuomia, joiden alkoholipitoisuus on alle 2,8 prosenttia. Tällaisia juomia usein myös mainostetaan alkoholijuomina sellaisilla nimillä, jotka viittaavat alkoholijuomiin, vaikka ne alkoholilain mukaan ovatkin vain alkoholittomia virvoitusjuomia, esimerkiksi lasten suosiman Vodka-puolukka-lonkerojuoman alkoholipitoisuus on 2,6 prosenttia. Kaksi pullollista tällaista juomaa vastaa ravintola-annosta väkevää viinaa tai pullollista A-olutta.

Lapsen ja nuoren elimistö ei kykene käsittelemään alkoholia samaan tapaan kuin aikuisen. Suhteellisen pienetkin alkoholimäärät voivat aiheuttaa lapselle myrkytyksen. Viime vuosina on lastenklinikoiden teho-osastoilla jouduttu hoitamaan enenevästi ja yhä nuorempien lasten alkoholimyrkytyksiä. Tottumattomat lapset ovat juovuksissa myös alttiita tapaturmille. Lasten juopotteluhan usein tapahtuu ulkona, mikä on vaarallista suomalaiset ilmasto-olosuhteet huomioiden. Sammuminen ulos voi olla kohtalokasta talvipakkasella.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto järjesti äskettäin kuuman linjan, puhelinpalvelun, jossa keskusteltiin lasten päihdeongelmiin liittyvistä kysymyksistä. Tuolle linjalle vanhemmat soittivat, ja heidän eräs keskeinen huolensa oli nimenomaan miedot juomat ja niiden helppo saatavuus. Vanhempien viesti oli varsin selvä. He ilmaisivat, että on säädettävä laki, joka kieltää alle 2,8 prosenttia alkoholia sisältävien juomien myymisen alaikäisille. Vanhemmat myös viittasivat siihen, että nykyajan lapset ovat hyvin tietoisia oikeuksistaan ja saattavat vaatia, että heille myydään, heillä on oikeus ostaa näitä juomia. Lisäksi tuotiin esiin huoli, että kevytviinoilla lapset totutetaan väkevämpiin juomiin. Juomat ovat hyvänmakuisia, kauniissa pulloissa, ja jo hyvin nuoretkin, jopa alle 10-vuotiaat, juovat näitä mietoja juomia useitakin pulloja.

Voimassa olevan alkoholilain mukaan siis sellaiset virvoitusjuomat, joiden alkoholipitoisuus on alle 2,8 prosenttia, määritellään alkoholittomiksi juomiksi, joita voidaan ikärajoituksetta myydä lapsille. Nykyisen lain puitteissa vaikka 6-vuotiaalla on oikeus ostaa yhtä hyvin Vodka-puolukka-lonkeroa kuin Aku-Ankka-limonadia. Kuitenkin alkoholilain 33 §:ssä kielletään sellaisten juomien alaikäisiin kohdistuva mai-

nonta, jonka alkoholipitoisuus on vähintään 1,2 prosenttia. Tähän rajoitukseen päädyttiin aikanaan, koska tiedostettiin mietojen alkoholipitoisten virvoitusjuomien vaarat lapsille.

Ajattelenkin, että alkoholilainsäädännössämme on tässä suhteessa ilmeinen ristiriita. Niitä juomia, joita lapsille ei saa mainostaa, saa kuitenkin heille myydä. On luonnollista, että panimoteollisuus käyttää tätä tilannetta hyväkseen ja kehittelee lasten makuun sopivia juomia, joiden alkoholipitoisuus jää juuri ja juuri sallitun rajan alle. Näiden juomien myyntihän on kasvanut tavattoman paljon aivan viimeisen vuodenkin aikana.

Lapsiin kohdistuvien haittojen torjumiseksi on mielestäni välttämätöntä, että sellaisia juomia, joiden alkoholipitoisuus on vähintään 1,2 prosenttia ja joiden lapsiin kohdistuva markkinointi on voimassa olevan lain mukaan kielletty, ei myöskään saa myydä lapsille.

Kun lakialoitteeni tuli julkisuuteen, niin muutaman päivän kuluttua Päivittäistavarakauppayhdistys antoikin, kiitettävän nopeasti, suosituksen limuviinojen myynnin lopettamisesta alaikäisille, mikä on sinänsä erinomainen asia. Mielestäni tämä ei kuitenkaan riitä. Suositukset unohtuvat herkästi, kun julkinen keskustelu asiasta lakkaa. Kauppiaat ja myyjät vaihtuvat, eikä välttämättä aina saada tietoa aiemmista suosituksista.

Lisäksi monet kauppiaat ovat nyt käydyssä julkisessa keskustelussa kiinnittäneet aivan asiallisesti huomiota lasten oikeuksiin kuluttajina. Jos lapsilla on lain mukaan oikeus ostaa näitä tuotteita, eikö ole vallitsevan lain kanssa ristiriitaista se, että heille ei kuitenkaan näitä tuotteita myydä ikään vedoten? Sen vuoksi mielestäni olisikin asiallista se, että rajoitus tulisi lainsäädännön tasolle.

On tietysti selvää, että rajoituksilla ei täysin estetä sitä, että lasten käsiin näitä pulloja kuitenkin päätyisi, mutta nyt vallitseva lainsäädännöllinen tilanne antaa lapsille harhaanjohtavan kuvan siitä, että tämän vahvuinen alkoholijuoma olisi heille sopivaa.

Panimoteollisuus otti asiaan järkevän kannan antaessaan tukensa myynnin ikärajalle. Panimoteollisuus on myös oikeassa siinä, että ongelmaa ei todellakaan ratkaista sillä, että mietojen juomien valmistusta ei sallittaisi. Eihän olisi mitään järkeä alkaa suosia vahvempia juomia ajatellen esimerkiksi niitä aikuisia kuluttajia, jotka eivät halua ostaa varsinaisia alkoholijuomiksi määriteltyjä, herkemmin humalluttavia tuotteita.

Lakialoitetta valmistellessani olin alun perin ajatellut 18 vuoden ikärajaa näille juomille, mutta eräistä näkökulmista päädyin esittämään 15 vuoden ikärajaa. Käymissäni keskusteluissa ministeriön virkamies piti 15 vuoden rajaa parempana. Lisäksi ajattelin muilta edustajilta saatavaa tukea. Nimittäin käydyissä keskusteluissa monet pitivät 15 vuoden rajaa parempana kuin 18:aa vuotta. Näin mietojen juomien kohdalla rajoitus kohdistuisi selkeästi lapsiin, ei nuoriin, ja koska omat perusteluni rajoitukselle ovat selkeästi lääketieteelliset, 15 vuoden ikäraja sopii niihinkin. Terveydenhuollossa henkilö, joka on 15:tä vuotta nuorempi, lasketaan lapseksi. Tätä vanhemmat taas hoidetaan aikuisten osastoilla. Alle 15-vuotiaan elimistö on lapsen elimistö myös alkoholin sietokyvyn suhteen. Kuitenkaan jos sosiaali- ja terveysvaliokunnasta vain löytyy tahtoa, en pitäisi lainkaan pahana sitä, jos rajoitus korotettaisiin 18 vuoteen. Itse asiassa mielestäni se olisi jopa parempi. Kauppiaille tämä raja olisi valvonnan kannalta selkeämpi, yhdenmukaisempi ja helpompi. Mutta kaikkein tärkeintä mielestäni on se, että ainakin alle 15-vuotiaiden ulottuvilta nämä juomat poistetaan.

Ed. A l a r a n t a : Herra puhemies! Halusin tulla puhujanpaikalle kannattamaan lämpimästi ed. Räsäsen lakialoitetta alkoholilain 16 §:n muuttamisesta. Olen sen myös itse allekirjoittanut, ja toivomus on tietysti se, että sosiaali- ja terveysvaliokunta, joka tämän nyt saa käsiteltäväkseen, ottaisikin lakialoitteen nopeaan käsittelyyn ja pyrkisi allekirjoittaneiden edustajien, eduskunnan enemmistön, tuella muuttamaan lakia joko niin kuin esityksessä ehdotetaan tai niin kuin ed. Räsänen äsken evästyspuheenvuorossaan hieman vielä laajensi.

Edellisen kerran eduskunta puuttui lasten ja nuorten juopotteluun vain vajaa kuukausi sitten eli 21 päivänä maaliskuuta. Silloin alkoholilain käsittelyn yhteydessä salissa hyväksyttiin esittämäni perustelulausuma äänin 82—73, kun 44 edustajaa oli poissa. Tuo ponsi kuului näin: "Hyväksyessään lakiehdotukset eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy nopeasti toimenpiteisiin lasten ja nuorten lisääntyneen alkoholinkäytön vähentämiseksi." Tämä eduskunnan hyväksymä ponsi ei saanut paljon julkisuutta. Huomasin kuitenkin, että kun tasavallan presidentti oli viime viikolla vahvistanut lain, Helsingin Sanomat muun muassa mainitsi lyhyessä uutisessaan, että eduskunta liitti hallitukselle menevään vastaukseen mainitun ponnen.

Asia on pääasia, ei julkisuus, ja hallitus on kuitenkin saanut myös tämän eduskunnan tuoreen kannanoton tietoonsa. Toivon vain, että sosiaali- ja terveysvaliokunta ryhtyessään käsittelemään ed. Räsäsen aloitetta myös muistaisi tuon tuoreen eduskunnan enemmistön ponsipäätöksen samasta aiheesta.

Ed. Räsäsen hyvässä lakialoitteessa on tietysti se ongelma, johon ed. Räsänen itsekin viittasi, että kielloilla ja rajoituksilla ei aina saavuteta sitä tavoitetta, johon pyritään. Olin tilaisuudessa kuuntelemaan omassa maakunnassani alueradion erästä keskustelua muutama viikko sitten: Kadulla nuorilta, olikohan se perjantai-iltana myöhään, kysyttiin, mistä he saavat käyttöönsä alkoholia, vaikkei heillä pykälien mukaan pitäisi sitä käytössä olla. Nämä vähän humaltuneet nuoret kertoivat hyvin vapaasti ja avoimesti: Joillekuille sitä ostivat omat vanhemmat, joillekuille aikuiset tuttavat. Aina löytyi välittäjiä ja ostajia, jotka olivat täysi-ikäisiä, jotka liikkeestä juotavaa saivat ja välittivät sitä edelleen alaikäisille.

Siksi olisi toivottavaa, että sosiaali- ja terveysvaliokunta ja myös hallitus paneutuisivat ongelmaan paitsi nyt esillä olevan lakialoitteen pohjalta ja sillä tavalla, mitä siinä esitetään, myös laajasti, koska tämä on laajataustainen ongelma, niin kuin on jo todettu. On olemassa vanha sanonta, että ihmiset etsivät pullosta sitä, mitä etsivät elämästä. Jos näin on — ja luultavasti näin on — yksistään tällaiset rajoitukset eivät riitä tämän ikävän ja vaikean ongelman hoitamisessa.

Minulla on mukana eräs lehtihaastattelu, jossa akatemianprofessori Lea Pulkkinen Jyväskylän yliopistosta on tähän ongelmaan puuttunut. Hän on viitannut siihen, että tässä asiassa tapahtuu jatkuvasti lainrikkomuksia, vaikka sitä ei tiedosteta eikä havaita. Professori Pulkkinen nimittäin siteeraa lehtihaastattelussa lakia lapsen huollosta, jonka lain tunnusnumerot ovat 1983/361, ja siellä on muun muassa tällainen pykälä: "Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito." Kun aivan ilmeistä on, että näissä tapauksissa, joihin lapsijuopottelu liittyy, juuri tätäkin pykälää rikotaan, professori Pulkkinen on haastattelussa toivonut, että tähän puututtaisiin yhtä suurella innolla kuin puututaan pysäköintiajan ylityksistä perittäviin sakkoihin tai muihin vastaaviin lainrikkomuksiin. Tietysti on ymmärrettävää, että tällaisen kasvatus- ja huoltovastuun laiminlyömiseen on vähän vaikeampi puuttua, kun siitä ei ole sellaisia mittareita kuin on pysäköintiajan ylittämisestä tai vastaavista. Mutta varmasti professori Pulkkinen on tässä hyvin tärkeällä ja kannatettavalla asialla.

Toivon vain, että myös tässä talossa, jossa muuten aika paljon kaihdetaan ja jopa paheksutaan tällaisia raittiuskeskusteluja, olisi kuitenkin ed. Räsäsen lakialoitteen allekirjoittajien suuruinen joukko niitä, jotka nyt haluavat kuitenkin puuttua edes lasten ja nuorten jatkuvasti kasvavaan alkoholinkäyttöön. Jos tällä tavalla jatketaan, se ei varmasti ole onneksi tälle isänmaalle.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Ed. Räsänen arvelee lakialoitteensa perusteluissa, että alle 2,8 prosentin alkoholijuomat aiheuttaisivat myrkytyksiä. Mielestäni se on ylilyönti sikäli, ettei pilsneristä mitään myrkytyksiä aiheudu. Ei sitä kenenkään vatsa, myöskään lapsen, vedä niin paljon, että tämä toteutuisi. Suurempi ongelmat ovat yli 60 prosentin alkoholijuomat, joita nyt alkaa saada alkoholiliikkeistä, ja niihin lisättävät salmiakit, jotka aiheuttavat todella vaarallisia tilanteita, ovat aiheuttaneet kuolemia ja ovat ongelma.

Minä sellaisenaan ymmärrän senkin huolen, jos näitä 2,8 prosentin juomia käytetään nuorten, alle 15-vuotiaiden, osalta juopottelutarkoituksessa. He toki juopuvat tästä, kun tarpeeksi juovat. Mutta minä en ole lakialoitetta allekirjoittanut siitä syystä, että tämän asian kanssa tempoillaan jatkuvasti ylös alas, ylös alas. Kuitenkaan ongelma ei ratkea sieltä. Halukkaat alle 15-vuotiaat saavat juotavaa, vahvempiakin aineita, niin kuin on eräissä puheenvuoroissa tullut esille. He saavat sitä.

Tämän lain hyväksymisellä ei tätä asiaa muuteta suuntaan eikä toiseen. Tietysti osoitetaan ongelmalle huomiota, mikä ilmeisesti tässä tapauksessa kristillisen liiton ja ed. Räsäsen taholta on enemmän uskontoon ja kristillisyyteen liittyvää kuin lääketieteeseen, samoin ed. Alarannan osalta, mitä en missään tapauksessa katso pahaksi. Haluan vain todeta tämän asian. Hyvä asia sellaisenaan, mutta hyväksyttynäkään sillä ei ole merkitystä sille ongelmalle, josta on puhuttu. Mistä se lääke löytyy? Minullakaan ei sitä ole, mutta ei sitä löydy tästäkään.

Ed. Mähönen: Arvoisa puhemies! Ihan alkuun täytyy antaa tunnustus ed. Räsäsen, aloitteen tekijän, ja ed. Alarannan puheenvuoroille. Niissä oli hyvin paljon sellaista asiaa, jota on tullut itsekin miettineeksi, väheksymättä lain-

kaan ed. Aittoniemen ajatuksia. Varmasti moneen hänenkin esittämäänsä ajatukseen on ihan aihetta yhtyä.

Kaiken kaikkiaan aloite on erittäin arvokas. Minulla oli itselläni sellainen kuva, että olisin yksi allekirjoittajista, mutta en minä luettelosta valitettavasti löytänyt nimeäni. En tiedä, olenko kirjoittanut siihen nimeä, mutta nyt haluan ilmoittaa puheenvuorossani kannattavani lämpimästi tätä aloitetta. Täällä on paljon hyviä nimiä, ja toivottavasti asia saa tuulta purjeisiinsa.

Tokihan on lähdettävä siitä, että ensisijainen vastuuhan olisi hyvin pitkälle kodissa ja koulussakin. Mutta näyttää siltä tämä maailma, onko se nyt moraalin muuttumisesta johtuen vai mistä mahtaa olla, että opetukset eivät ainakaan mene nuorisoon sillä tavalla perille kuin toivoisi, mikäli niitä saadaankaan perille. Siinä suhteessa lienee otettava myös tällaiset rajoitusasiat käytäntöön, vaikka ne eivät ihan parhaita keinoja asioitten eteenpäinviemiseksi ole. Mutta jos näillä apu tulee, oikein hyvä.

Toivoisin, niin kuin puheenvuoroissa on todettu, että valiokuntakäsittelyssä asia saisi hyvin asiallisen vastaanoton niin periaatteelliselta kannalta kuin muutenkin, ehkä ongelmiinkin liittyvältä kannalta. Siinä suhteessa todella toivon, että asia ripeästi etenisi ja todella tämä tuottaisi tulosta.

Ed. Jansson merkitään läsnä olevaksi.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa puhemies! Alkoholilaki uudistettiin viime eduskuntakaudella sen loppuvaiheissa. Kun itse olen vastuussa sen lain valmistelusta, muistutan siitä, että jo valtioneuvostossa jouduttiin muutamista pykälistä äänestämään. Siellä on se sama menettely, joka tässäkin salissa on, että omantunnonkysymyksistä ja viinasta saa olla mitä mieltä tahansa, mikä johti siihen, että alkoholilakiesitykseen jo hallituksen esityksenä jäi aukkoja. Sitten eduskunnassa käsittely oli hyvin suurta show'ta taikka tällaista epämääräistä, että äänesteltiin, miten sattui, eivätkä varmaan kaikki tienneet, mitä milloinkin äänestivät, ja lopputulos oli huono.

Mainittu 2,8 prosentin raja alkoholijuomalle syntyi myös aika kovan kiistelyn jälkeen, ja se on nyt johtanut siihen, että kun se on laissa tällä kohdalla, panimoteollisuus ja kauppa käyttävät pykäliä härskisti hyväkseen. Panimoteollisuus valmistaa tällaista limonadialkoholia ja kauppa myy, ottaa rahat, kun siitä on saatavissa taloudellista hyötyä. Kenelle se on tarkoitettu? Aivan selvästi näkyy, että se on lapsille tarkoitettu. Eivät aikuiset limonadia juo sillä tavalla, että tämä olisi heille tarkoitettu, jolloin tämä on hyvin sopimatonta käytöstä, että näin tässä maassa tapahtuu.

Miten tähän voidaan puuttua? Yksi tapa on kieltää ed. Räsäsen lakialoitteen pohjalta vähintään 1,2 tilavuusprosenttia sisältävien juomien alle 15-vuotiaille myynti. Se on selkeä, yksiselitteinen tapa, joka olisi ollut syytä jo silloin saada lakiin, mutta kun se ei silloin onnistunut ja tätä aukkoa on käytetty mielestäni täysin vastuuttomasti väärin, nyt on perusteltua tämä lakialoite viedä nopeasti läpi.

Ed. R ä s ä n e n : Arvoisa puhemies! Ensinnäkin hämmästelen todellakin sitä, että ed. Mähösen nimeä ei listasta löytynyt, koska muistan selvästi sen, että hän olisi sen allekirjoittanut, ja aion sen vielä tarkistaa.

Toiseksi kommentoisin ed. Aittoniemen mainintaa siitä, että lapsi ei voisi saada myrkytysoireita tai myrkytystilaa kyseisistä juomista. Asiantuntijat ovat eri mieltä. Jos ajatellaan vaikka 11-vuotiasta lasta, jonka maksa ei kykene käsittelemään alkoholia, hän voi saada, jos hän usean pullon juo näitäkin juomia, myrkytysoireita.

Haluaisin vielä muistuttaa siitä, että alkoholilimonadi-ilmiö on aika uusi. Varmasti on näin, että peruskouluikäisten lasten humalajuomisesta suurin osa tapahtuu edelleenkin keskikaljalla. Sain juuri erään artikkelin, jossa todetaan, että "erilaiset miedot alkoholipitoiset juomasekoitukset ovat nyt in maailmalla". Tässä jatketaan, että "Suomessakin näitä ulkomaisia juomia on jo myynnissä eri nimikkeitten alla. Tunnusomaista niille on huolella suunniteltu, usein värikäs ja näyttävä pakkaus sekä vähäinen alkoholipitoisuus ja yleensä saatavuus maitokaupoista, eivätkä ne maistu alkoholille vaan lähinnä hedelmä- ja marjalimuille".

Yli vuosi sitten tulivat ensimmäiset näistä juomista Suomen markkinoille, mutta nyt ennakoidaan, että ensi kesänä on nähtävissä suurin rynnistys näiden juomien suhteen. Englannissa ja Ranskassa ne ovat jo kovin suosittuja nuorison ja alaikäisten keskuudessa, joten sielläkin on jo jouduttu ryhtymään toimenpiteisiin näiden juomien suhteen. Mielestäni nyt on todellakin korkea aika eduskunnassa ennakoida tämä tilanne.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

18) Hallituksen esitys laiksi ulosottolain muuttamisesta

Hallituksen esitys 8/1997 vp
Lakivaliokunnan mietintö 3/1997 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan varsinaiseen täysistuntoon.

19) Hallituksen esitys laiksi autoverolain muuttamisesta

Hallituksen esitys 244/1996 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 4/1997 vp
Toivomusaloite 51/1995 vp, 14/1996 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan varsinaiseen täysistuntoon.

20) Hallituksen esitys laeiksi ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta annetun lain muuttamisesta sekä Euroopan talousalueen valtioiden kansalaisten koulutuksen ja ammatillisen harjoittelun tunnustamisesta annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esitys 248/1996 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 4/1997 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan varsinaiseen täysistuntoon.

Ensimmäinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava varsinainen täysistunto on ensi torstaina kello 18, kyselytunti ensi torstaina kello 16.30.

Täysistunto lopetetaan kello 17.45.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen